

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Cavssa Helvetica Orthodoxae Fidei

Murner, Thomas

Lucernae, 1528

VD16 M 7034

Collatio [Conclusio] I. Disputatio Helvetiorvm Inter Orthodoxos & Lutheranae sectae deuotos, aut Euangelicos (ut se nominant) habita
lunae, quae erat xvi. Maij coepta. Anno Christi saluatoris, ...

urn:nbn:de:hbz:466:1-29525

COLLATIO I.
DISPV TATIO HEL

VETIORVM INTER ORTHODOXOS

& Lutheranae sectae deuotos, aut Euangelicos (ut se
nominant) habita lunae, quae erat xvi. Iulij coepta.

Anno Christi saluatoris, M. D. XXVI. & per
notarios sacramento adactos conscripta, a

duodecim Helueticorum cantonibus edi
cta, & in Baden superiori finita.

COLLATIO PRIMA.

Conclusio prima, de sacramento corporis Christi.

VERVM CHRISTI CORPVS ET

sanguis eius praesentia sunt in Sacramento.

DOCTOR IOHANNES ECKIVS.

IN NOMINE TVO DVLCIS DOMINE
Ihesu Christe, Favorabiles dñi, dilecti probitateq; praediti
Christo fideles. Posteaq; dñs noster Ihesus Christus, ecclesiae
Christianae, nobisq; pauperibus ac egētibus mortalibus, pro
futurū dereliquit, sacro sanctū corpus, sanctumq; sanguinē
suum in sacramento. Hunc pretiosum thesaurū ecclesia Chri
stiana, summa deuotiōe humiliter tractauit, ac illo usa est, or
dineq; quo Christus Ihesus instituit, celebrē semper habuit.
Nunc quum exorti sint dogmatistae peruersi, qui ecclesiam san
ctam Dei conati sunt, hoc maximo thesauro priuare, nec mis
nus uniuersos Christianos temere ad orti idolatriae insimula
runt, quippe quod Ihesum Christū in sacramento adorēt praes
sentem, quod longe absit ab sancta fidelium ecclesia.

Aduersus inq; istā & illi per similem nocentē neq; sibi con
stantē doctrinā, ego me dñis magnificis foederis Helueticorū
obtuli atq; promisi oppugnatore & Christianae ueritatis des
fensore.

At qui

CONCLUSIO PRIM A.

At qui Iohāni Oecolampadio de Winsperg eiusmodi peruersam doctrinam disseminare curā fuit, asto hic illi præsensissimus, monens illum, ut edicat, notum faciat, quo tamen fundamento id audere præsumat, & si non dubitem istiusmodi doctrinæ eum omni fundamento carere.

Ego uero, adiuuante me Deo, ei probe respondebo in ecclesiæ sanctę nomine, ita me iuuet semper summe laudata uirgo Maria, & omnes sancti Dei.

DOCTOR OECOLAMPADIUS.

Gratia & pax a Deo patreque nostro cœlesti, qui nobis mittat lumen suum & ueritatem in corda nostra, quibus inducamur in ueram cognitionem, nobilissimi domini nostri Ihesu Christi crucifixi, Amen.

Dilecti, probique Christo fideles, nemo miretur hesternis uesperinos mox ad disputandū non obrulisse, id nempe non est factū, ut cū ueritate nobis quicquid formidemus, aut lucem horreamus, præsto enim sumus nostra sponte, de Christiana nostra, & non seductoria doctrina, diuino auxilio responsionem dare, atque rationem reddere, hoc ergo eam ob causam factum est, ne in tam laude digna congregatione, temere prorumperemus in mediū. Prestolabamur namque & alios Christianos fratres aduenturos, quorum præsentia non nihil addidisset charitatis augmento, & claræ ueritatis manifestationi, ad magnū honorem & gloriam Christi. Quum autem se res in eum euentum, ut nunc est, adaptarit, in nomine domini, causam utique præsentem adgrediemur.

Principio necessariū duximus, aliquas contumelias a nobis auertere auditu horrendas, quibus insimulamur. Merito speraturi, in hac tanta nobis præstita securitate ab his nos securos futuros, acturosque amice (ut fratres) scripturā scripturæ comparando, mallems enim hæc taceri, & in huiusmodi nos non lædi. Illa namque, si trāsiremus intacta frustra respondendo desudaremus. Magni enim est, ad ueritatem obteneo

COLLATIO I.

brandam, mētes mortaliū quasi in uestibulo & ianuis in nos exacerbari. At qui forte factū est ex præcedentibus contioni- bus e suggesto plebi habitis, quibus non obscure, ante dispu- tatiōis exordia delati sumus, quasi doctrinæ nouæ fuerimus sparfores, & omnes maiores atq; progenitores nostros dam- naremus, prohiberemusq; opera bona fieri. Ea inq; si uera essent, queso quæ nos possent Christianæ aures ferre. Hæc aut, quem se non ita habeant, prout neq; sunt quo nam modo possumus hæc surda aure pertransire. O dilecti Christo fi- deles, longe aliter hæc causla uobis proponitur, quā in se ue- ritas habeat, cuius rei in cœlo Deus commiseretur.

Primo, nouā doctrinā non docemus, sed id solū quod per Apostolos & Euangelistas edocti fuimus, idq; unieū causlæ est, maximī in nos odij & inuidentiæ, quod ad diuinas literas nihil addere uolumus, sed nec adimere quicq; quæ nulla uia temerare audemus, a Deo equidem nobis præceptū est, & a gratiosis nostris Christifidelibus superioribus, limites nō ex- cedere scripturæ, ut inquit Paulus ad Galatas. Secūdo & ipse ad nos ait, etiam si de cœlo angelus aduenerit, qui aliter doce- re præsumeret, anathema sit, diuina uerba docere non est no- uum aliquid docere. Scitu em̄ perspicuū est, hominū doctri- nas partim longo tēpore post Apostolos, partim fere ad Apo- stolorū tempora, ob id noua non est doctrina censenda, esto illam non cognouerunt uel mater mea uel auia, & si Christia- na sit doctrina. Eo exemplo, si hoc die lex noua conderetur iuxta uerbum Dei, & post annos centum, quemq; excitaret Deus, qui clare uerbū Dei prædicaret, is propterea non cens- ebitur nouā inuehere doctrinā, & hæc pro primo dicta sint.

Secundo exacerbare quem posset, quod dicitur tot homi- num milia errauisse, neq; ueritatē clare cognouisse, quasi ob id damnati forent, essetq; Deus non iustus, quod neq; nos di- cimus. Nos uero, si in præcipuis fidei articulis quiddam pere- grinum crederemus, id procul dubio suspicari posset. At ma-
nent

er in uere quo possunt fuisse magis
 uti fructus proprio delectat: hui
 vultu aut. hui. hui. magis. hui. hui.

CONCLUSIO PRIMA.

nent illi articuli fidei principales, Petri tenemus confessio-
 nem, super quem edificata est ecclesia. Hac est igitur prædi-
 catio nostra, Ihesum Christū esse filium Dei uiuentis, sicut il-
 lud hodierna die non inepte fuit e suggesto prædicatū. Spes
 itaq; nos habet indubitata, maiores nostros hac simplici fide,
 ex hoc seculo bene migrasse. Forte Deo sic ordinante in mor-
 tis angustijs alloquuti fuere, omnis namq; spes eorum in Dei
 misericordia reposita erat, uereq; in eum fidere oportet, ut in
 cruce latro. Deo itaq; laus, causa bonis stat limitibus, illud
 inq;, quod in cruce latroni satis fuit, id nobis quoq; proderit,
 & hoc in casu satis erit ad salutem. Nouit Deus quantum sa-
 pientia & cognitionis, cuiq; impartiat, plus uni alteri mi-
 nus. Nos quoq; Theologi non tam esse deberemus præcipi-
 tes & festini ad iudicandū quemq; facilimis de causis, & ex li-
 bris eruere, absq; ulla articuloꝝ necessitate. Cogor hic uestre
 dilectioni dicere dictum Augustini, ni fallor contra regulā
 fundamētī etiā in scripturis fundatū, ubi dicit, Etsi in ecclesia
 Christiana usq; ad satietatem uera sapiētia reperiatur, pauci
 nihilominus illam attingunt spirituales, ac in paucula parte
 cognoscūt, spirituales eos nominat, qui Dei spiritu sunt præ-
 diti, non qui status ratione spirituales censentur. Vos igitur
 dilecti Christiani perpendite, cum pauci sint spirituales, qui
 uere spiritu Dei ducuntur, pauciq; illuc perueniant, merito
 cessare debet temerariū iudicium. Hoc dictū in uerbis Chris-
 sti firmatū est domini nostri, quod uocati multi sint, pauci ue-
 ro electi. Volui ab hoc articulo temperare, at quum non nes-
 sciam in hac proposita materia maximū haberi offensionis la-
 pidem, ad quem plurimi offendunt, operæ pretiū mihi uideo
 præcaueri, tolliq; ex cordibus fidelium tam horrendam suspiti-
 onem. Audite queso dilecti dñi & Christo fideles, ille idem
 dñs noster Ihesus Christus, qui sua iustitia nos iustificat, ablu-
 itq; merito effusionis sanguinis sui maculas peccatoꝝ nostro-
 rum, & ecclesiæ rugas, quæ hic peregrinatur ille ipse spiritu
 sapientiæ

sapientia suæ in conspectu cœlestis patris sui, illuminare non
uit, illuminatq; tenebras & errores nostros, ita ut obesse non
queant, eo addito, ut fidei simplicitas non lædatur. Ideoq; me
rito neminẽ iudicare debemus, iam si quis corde cogitet, que
ante hac Christus dixerit, quidq; doceat historia, clare emer-
serit nihil hic noui esse, consideret quis quid Israhelis filijs.

DOCTOR ECKIUS.

Rogo ut longos sermonũ circũitus, & sermones non ne-
cessarios uitetis, nam ueritas uerborũ multitudine, magis ob-
nubilatur quã clarescat. Secundo prece, causã manus ap-
ponere uelitis, quã tractamus de Sacramento, omnemq; aliã
materiam, quacuncq; illa sit, quiescere sinatis, quo ad suis lo-
cis quæuis adducatur. Ob id nãq; hic stans permanebo, eius
gratia licentiã habens a Christiano principe Bauariæ, tanto
hic tempore durare, quanto placuerit laudandi fœderis Hel-
uetiorũ dominis. Mox igitur prodite manus causã confertu-
rus, tenorem enim scitis conclusionis de Sacramẽto, etsi hoc
tempore ex eo portionem rapã faciant.

OECOLAMPADIUS.

Fratres & dilecti domini, iactitat se doctor Eckius manda-
ti sui, meiq; gratiosi domini ducis Bauariæ, & ego quoq; me
iactito dñi mei Ihesu Christi, cuius gratia hic sto, suã cupiens
laudem enuntiare, ideoq; mihi licere non uideo, pauca uer-
bis bonã causã perdere. Loquendũ est enim, prout expe-
dire uidebitur, circũitus non necessarios libẽs demãto, quod
mihi necessitatis æstimauero, fideliter proponã, obtempera-
bo & nunc in plerisq; sed iuxta rogabo, ne festinanter meũ
agatur, ubi illud causã necessitas poposcerit. Vnicũ hoc a uo-
bis rogatũ cupio, nihil nobis obfuturã censerẽ ullam uel iniu-
riam uel contumeliã, quã nobis innocẽter & immerito obij-
ciuntur, alioqui ad ueritatẽ cognitionẽ nunq; ueniret. Con-
fido quemadmodũ a meis gratiosis dominis huc sum expedi-
tus, stabit id omne firmum, quod scilicet hic non stem, quasi
uinctus

CONCLUSIO PRIMA.

uinctus huc adductus, aut quod imperio potestatis quiddam in me, uelut hereticum tentetur. In tam imperiosa petitione cupio rationem reddere in longanimitate, qua uellem etiam uti aduersarios meos.

Deo omnipotenti laus, qui nostra uult opera ueritatem manifestare. Vt autem causam ordiar non inepte, uobis dominis meis notum faciam fundamentum meum, non huius solius doctrinae de sacramento, sed omnis doctrinae meae. Est autem fundamentum meum meorumque fratrum, quemadmodum Paulus ad Corinthios scripsit, predicamus Ihesum crucifixum, Iudaeis scandalum, Gentibus autem siue Graecis stultitiam, sed fidelibus Christum uiuentem, & sapientiam Dei, crux Ihesu Christi fundamentum est meum, crux Ihesu Christi arma mea sunt, cum quibus in Deum dominum meum spero ab hostibus meis liberari. Certum habeo ubi uerba bene intelliguntur, conclusiones doctoris Eckij (de quinque loquor) ultimae namque duae Christianae sunt, non paruo ariete quatiant.

Eckius dicit, quod a Zwinglio fugiam, facit Christiana charitas, fratrem innocentem excusari. Aestimo equidem Zwinglium ultimas duas propositiones non oppugnaturum.

In dicto Pauli allegato supremam docemus sapientiam, uerbum crucis uirtutem & sapientiam esse Dei, ita nos met Christus ipse docuit, ac illo diuertendum indicauit, ad ueritatem ediscendam, quum dicit, ego sum uia ueritas & uita, quibus in uerbis nos docet ad ueritatem peruenire. Prius enim discipulis suis passionem suam indicarat, & ex hoc seculo migrationem, per quam ad rectam deducimur ueritatem diuinae cognitionis, nam iuxta dixerat, Nemo potest uenire ad patrem nisi per me. Probe nouistis omnes diuinam essentiam, scitu neque possibilem, neque necessariam, at diuinam misericordiam cognoscere, summe nobis est necessarium, per passionem domini nostri Ihesu Christi, peruenimus ad cognitionem misericordiae Dei, quod ineffabilis sit, & ita uere ad Deum pertrahi possumus, ad seruiendum illi libere in omnibus bonis operibus. Est quoque & hodie satis de hoc in euan-

D

COLLATIO I.

gelio dictum. Concessum igitur iam est & indubitatum, præcipuum esse meritum passionis Christi, & quicquid doctrine est; huic passioni detrahens, merito suspectum aestimari debet, ut in conclusionibus doctoris Eckij qualiter qualiter apparet, sed & nostra Christiana doctrina ad id tendit, ut hæc summe laudata passio Christi laudetur, hoc fundamentum erit.

Deus cœlestis pater, per Ihesum Christum nobis concedat veritatis cognitionem, Christianam pacem & unitatem, Amen. Diebus proximæ exactis duris a me uerbis doctor Eckius exposulauit, fundamentum meum & Christianam doctrinam, sacramentorum ratione, quum ipse prior disputationum iure, magis debuerat diuinis literis causam firmasse, notum feci fundamentum meum, cum excusatione iniuriæ, quasi nouam fidem inueheremus, danaremusque quotquot præcessissent, & quod ipse cupiam honorem & meritum Christi summe commendari, quod tunc inexequutum permansit, id iam perfecte notum facere uolo, iterum beneuolam rogans audientiam.

Inter cetera D. Eckius principio dixit, quod ipse mea doctrina, tentem auferre pretiosum thesaurum Christi domini nostri, Christianæ relictum ecclesiæ, quod in causæ enodatione apparebit non ita esse, iuxta contumeliam intulit, necessario diluendam, non solum personæ meæ causa, qui libens ultro quædam inepta uerba transirem intacta. Illud autem excusare me cogit dilectio pacis, etiam si D. Eckius illa non dixisset, aestimo nihilominus necessarium, hanc suspicionem e cordibus aliorum euellere, & ex nomine est illud, quia dicimur sacramentum nos habere pro particula rapæ, quod in eternum Deus a nobis auertat. Ipse met in me primum ferrem sententiam ut quadrupartirem, ubi in meis cõtionibus talẽ irreuerentiam sacramentis irrogare, hisque similem, cupimus inque sacramenta in genuino honore apud Deum placita haberi, illo tamen admisso, quod parui ducam aliquas ceremonias ab hominibus institutas. Illud desideranter optarem omnibus commendari, ad quæ nos Deus monet,
ut sunt.

CONCLUSIO PRIMA.

ut sunt in eum uera fiducia, gratitudo, ueritas, in quibus sacramentū bene ueneraretur, quum id Deus exposcat. Hī sacramentū pro particula rapæ habent, qui ob unicū uerbū, quod deuotiores æstimentur, qui propter denariū, quē batzen appellat, qui in uita immunda pariter & inuidia plena sacramenta contractant, quorū heu maximus est numerus. Et hī quāuis certatim ad hoc sint, ut Christi sanguis & caro corporaliter illic sint præsentia, nemo tamen causam plus reddidit suspectam, quā illi ipsi sua non Christiana uita, nam si id uerū crederent, profecto longe aliter essent uicturi. Nos autē (ut Paulus uult) nominamus panem dñi, dominicamq; cœnam. Omne quod Christus cōmisit, cōmendauit, quo usus est, sanctum nobis est & uenerabile, eo inq; quod usus est, illa sanctificauit, & eo sublimiora edocuit. Comparamus illud uerbo Dei, & quo a nobis longius abest, ex uerbo diuino particulam facere rapæ, tanto aberit hoc idem de sacramentis sentire. Nihil sublimius cogitari potest, passione dñi nostri Ihesu Christi, quā ibi cōtemplamur, bono & intelligibili & germano sermone, ad profectū & utilitatē ecclesiæ, nihil laudatius dilectione Dei & proximi, quæ nobis in sacramentis usui sunt, nunc ubi dilectio ibi Deus est, quia Deus charitas est, quō ergo dici potest panis dñi, quasi fuerit panis cōmunis. Certus sum ubi hic usus tractatur, illic magnā charitatem & unitatem apparere in tota ueritate. Tam est a nobis alienum, quod ad tumultus, & sanguinis effusiones prouocemus, cuius non merito inculpamur, hoc enim nos cū primis exterminamus. Ideoq; & uos prohi Christiani, in his ne ultra nos suspectos habeatis, uos quoq; dñe Doctor si in his uerbis quidam correctione dignū censeatis, hoc notū facere possitis.

DOCTOR ECCIIVS.

In nomine tuo dulcis dñe Ihesu Christe, Amen. Etsi longis sermonū circūitibus doctor Oecolampadius cōclusionem nostrā de uenerabili sacramento nusq; attigerit, minus euer

D ij

COLLATIO II.

terit, prout & hoc est impossibile, acceptius, meliusq; fuisset, mox causæ manus adposuisse, quum huc peruenerimus ob capitales articulos de sacramento, misse, rationem reddituri. Ideoq; & illi nequaquam admittimus in negatione sacrosancti corporis Christi in sacramento antiquam fidem habere. Hoc aut uerum est, ipsam sotiosq; suos innouare errorem cuiusdam Berengarij, qui post iterum ad ueram fidem peruenit, insuper & hunc errorem (uti hereticum) sua reuocatione damnauit.

Quod ultra dominus doctor se excusare nititur, a communi quadam fama aduersus eum in uulgata, in maiore nostrorum damnatione, peregrinum mihi adparet, nam sicut frater eius in Christo Ulrichus Zwinglius nobis in Christiana religione iniuriatus est, sacramenti ratione damnata esse, excogitata, atq; perditam idolatriam, ac se nescire ait, si coram Deo maior exciterit abominatio uitelus aureus in Dan, uel certe nostrum sacramentum, uelletis igitur idolatras, etiam si hij doctoris uel mater uel auia fuerint saluari.

Proximo plurimum exornauit suum dominum Ihesum, merita eius diuinam omnipotentiam, misericordiam, quasi eorum solum dominus esset Ihesus Christus. Aa domini mei, patiamini & dominum Ihesum Christum nostrum quoque esse Deum, & amaræ passionis illius ac meriti sinite nos esse participes. Faxit deus, doctori cum Zwinglio & alijs, hoc cordi illis esse, quod ore exprimunt, misericordiam uolo & omnipotentiam Dei, tum demum cognoscitari essent Deum supreme, & miraculose illa in sacramento ostentare. At eius circumloquutiones quisque prudens perpendet eo modo fieri, quo solent in iudicijs causarum procuratores actionis demerita horrere atq; prorogare negotium. Hodie namque mihi proponit, quod ipse debeam ex diuinis literis meam conclusionem defendere, res rationi consona, ob id hic asto Christianam conclusionem antiquam & indubitam fidei defensusurus, illam D. Oecolampadius quare non oppugnat, nihil aliud est quod optem, quam ut ipse cum suis sotijs hic praesenter & coram omnibus

CONCLUSIO PRIMA.

oībus notū faciāt diuinis literis, quare (sua opinioe) de sacro sancto corpore & sanguine Christi, conclusio debeat esse falsa, tum experimēto discet una cum sibi adiunctis ad obiecti ones eius me responsum.

Quod autē de rapæ particula sententiā tulit ut quadrupar- tiretur, proculdubio, pleriq; sunt hic præsentēs ex uobis dñis meis, qui ex nouis Christianis audiuerunt, eorūq; cōtionato ribus, friuole sacramētū uenerabile particulā rapæ nomina re, uoletq; Deus, ne aliqñ de illo blasphemius loquerentur.

Ipse autē Oecolampadius, quod coram cōmuni plebe, ex Christiana dilectioe, conatur statū sacerdotalē odiosum redē dere, quippe quod inuidiā & peccatis uenerabile sacramē tum pertractant, ego pro nullo malo respondebo, sed nec quēq; peruersum expurgabo, Deū tamen rogabo, ut sibi & oībus miseris peccatoribus suā gratiā impartiat. Omnis autē probitas & uidere potest & perpendere, ac manibus contra- ctare, qui sacerdotū antiquæ uel nouæ fidei exempla imitatis ora proponant, sua quoq; uita minus scandali præbeant, uni co solo dempto, nam noui fideles, si eorū fides recta foret, pro ut non est, hoc comodi haberent, quod (sua æstimatione) fa- cilius a peccatis abstinere, etiam si eorū sacerdotes non con- fiterentur, nec ieiunarent, septem horas canonicas neq; per- soluērent, & eiusmodi opera intermitterent, si hoc modo uia nobis esset amplianda, non aberraret ab illa etiam cæcus.

Quod insuper D. Oecolampadius circūuagatur, panem suū pistoriū sic significare, & notificare rem maximā, atq; præ- stantissimā, amarā dico passionē Christi Ihesu, nouos precor fideles, ut cordi accipiāt, quā ineffabiliter maior sit memoria amare passiois & mortis Ihesu Christi in præsentia illius sacro sancti corporis, & illius ipsius sancti sanguinis, p nobis fusi.

Tandem gloriatur usum doctrinæ eorū nouæ facere unio- nem & pacem, quodq; ad nullū deferuat tumultū excitādū, hoc utinam sibi haberet. Docuit nos dñs noster Ihesus Chri

COLLATIO II.

stus arborē ex fructibus cognosci, nos autē & uidimus, & experientia didicimus, quos formosos fructus hoc nouū euangeliū, quod sub scamno extraxerunt pepererit, ut uerū factum sit, quod ille dixerit, germanico rithmo, Si Lutherus cum suis socijs non scripsissent, durassent cum suis bonis & uita probi quam plures incolumes.

Doctor Oecolampadi etiā si adhuc nesciatis, prima cōclusio mea ita sonat. Verū corpus Christi & eius sanguis praesentia sunt in sacramento altaris, hoc tenemus, hoc credimus, hac in fide nos inueniēdos speraturi, in extremis uite nostrae, uelit id Deus. Nunc quum oppositum doceatis atq; scribitis, prodite, causae manus apponite serias, sermones uagos & coloratos demittendo.

DOCTOR OECOLAMPADIUS.

Christo fideles & probi & dilecti, circumloquutiōes non diligo, uehementer tamen necessarias aestimo, quum ita procedatur, sperans hoc uos met perpensuros. Non disputatiōnis dumtaxat causa hic sum, quum iuxta cupiā meam innocentia notā facere. Mihi adherētes non habeo, nec ego alicui adherere desydero, nisi uerbo Dei, huic si quis assentitur, etiā ille mihi dilectus est. Nam si quis ut fratrem me recognoscit, eius neq; ego uerecundabor, propter dñm. Christum uero, quia meum dominum nominō, quod & Paulus fecit, ob hoc nulli infertur contumelia, nec irrogatur iniuria. Seculi principibus & superioribus propterea nō aduersor, in eis tamen non gloriabor. Nam qui gloriatur in domino gloriatur.

Ex parte Zwinglij non opus est hoc sermone, precor doctorem, aliosq; uenerabiles & doctos dños, quum tantā habeant gratiā & doctrinā, & Zwinglius tam est ouis errabunda, quatenus Deum illo ueneretur, & exemplo Iesu Christi domini nostri eum uisitare dignentur, & animam pro qua Christus mortuus est, cum alijs eripere iuuent. Neq; dubito dilectos dominos Thuricēses uos honorifice tractaturos

turos

er in unum positorum fuit ratio
 uti fructus per opo uenit: h c
 v. d. i. c. i. e. p. m. a. p. a. l. d. i. c. i. o.

CONCLUSIO PRIMA.

tuos, uosq; cum plurimo honore ad propria remeabitis.

Ob Berengariū qui reuocauit tantū dico, etiā canonistas, sed & Theologos si uerba expendant falluros. Quum dicat corpus Christi sensibiliter manducari nimium dixisse, hunc quoq; errorem nocentio rem fore, quā id erat quod ante hac cōfessus fuerat, ita glossa illius canonis dixerit, ex quo datur intelligi quomodo reuocetur.

Vltra quod aliquorū sacerdotū infidelitatem taxauit, ideo neq; ueros, neq; probos sacerdotes increpauit, in sacris literis non reperiō, ut eorū peccatrix uita absq; correptione esse debeat, per uerbi precones. Quod autē inuidia stimulantur, melius facere non poterunt, quam ab eorum peccatis desistendo, tum auferret illorum honor omnem inuidentiam.

Ex parte fructuū falsos prophetas & doctores ego non excuso, qui nouum euangelium inueherent, si inobedientiā & impatiētiam docerent. Gratia tamen Dei testimoniū habeo sufficiens, doctrinā meam non eo tendere, nec iactanter hęc dico, hoc prædico quod Apostoli prædicauerunt, hij nos docuerunt pacem, patientiā, charitatē, ex libero corde prodeuntem. Superioribus obedientiorē populū nemo facere potest, quā per sanctū euangeliū, quo nos ad pacem inuitamus, cupientes gladios in falces conuari, probe scirem ego tumultus causas, hic nulla necessitate narrandas.

Vnicū a D. Eckio propositū est causæ deseruiens, quippe quod aestimet corporalē Christi præsentiam, ad magnā deuotionem extimulare, & plus nuda memoria, hoc autē inueniri non potest, dicente domino ad Thomam. Beati qui non uident & tamen credunt, quo datur perspici, corporalē præsentiam infirmioribus mortalibus impedimētū adferre in eleuationem animi ad cœlestia, quam obrem & ultra dicit dominus. Nisi ego abiero, paracletus non ueniet. Christus sua passione meritum, per quod ad deuotionem traheremur, sufficienter perfecit, quum in miseria tanta passus est & mortuus.

Multi

COLLATIO III.

Mu'ti hic illum uiderunt corporaliter, pauculū fructuū inde nacti, quo minus inuisibili⁹ præsentiā, uestra opinione, ex se impotens hoc efficiet. Illic enim fit imaginationis innouatio, & interior⁹ cogitatuū solitor⁹ ob præsentiā, medioq; tempore intermittens, quā a Deo praecepta sunt, mortis uidelicet cōtemplationem. Scitis nempe humanā memoriā esse labilem & angustam, & in uno momento multa cogitare impotentem, hoc tamen extensius declarabitur in futuris sermonibus fiendis, uolente Deo. Nunc quando placuerit ultra de sacramentis loquuturus procedam.

D. ECKIVS.

EX ratione adherētiae maneat. Quod tamen cōminiscit de turmā suā paucitate Zwinglij causā, inconsuete praecepit & labitur D. Oecolampadius. Quum enim indicaram per Zwinglij doctrinā nostros maiores, sed & doctoris matrem uel auiam idolatras fuisse, & ob id damnatos, diuertit in personam Zwinglij monendo me ac alios dños, ut Thuregiū applicemus, eumq; instruamus. Opinor coram quouis probo uiro me facile obtenturū, satis me fecisse, quippe quod illum triginta tribus plus miliarib⁹ sequutus sum, quum ipse ad nos tria dumtaxat miliaria uenire dedignetur, & in eum locum, ubi maior est pars cantonū laudandi fœderis Heluetiorum, quibus merito fideret in tam firma securitate, quae etiam Theuro satis esset, uti ego confido, quam sequi suadeat unicum Heluetiorum cantonem.

Eugam quærit cum Berengario, quum enim induxeram ante tot annos illum errorem ut hæreticum damnatū in sacro concilio, illud pertransiens, in aliquibus uerbis Berengarij reuocationis eius, immoratur & ipse quum non nesciat, quis Christianus sensus in uerbis contineat, ad apparentiā tamen tentat coram simplicibus oppugnare. Notum est enim in arboris plantatiōe, quum plus nimio in unā partem minans incuruat, ad aliud latus plus debito trahit, quā illud rectitudo
in se

CONCLUSIO PRIMA.

in se pati queat, adhuc difficulter rectificatur. In eum modū quando patres uoluerunt mortales ab errorū incuruatione abducere, uerba expresserunt huic errori magis aduersa.

De sacerdotū proborū personis excusationem suam transse, multi tamen nouorū Christianorū contionatores inueniuntur dicētes, quantumq; sacerdos probus existat missam celebrans, carnifex nihilominus censerī debeat.

Incitat se doctor illud predicare, quod Apostoli predicauerūt, quare ergo non ostēdit quibus in locis Apostoli predicauerunt corpus Christi in sacramento nō esse, alia uerba demittēs.

Proponit Euangeliū efficere populū pacificū, uerum est, at glossa & paruula inuectiones, per nouorū Christianorū predicatores inducta, omnē faciunt tumultū, inobedentiā, & totos inferos, quod ex illo apparet, quia pleriq; eorū propter ue probis & simplicibus hoibus, præter Dei & hominum timorem predicare audent Euangeliū sanguinē exposcere.

Septimo uti D. Oecolampadius consueto exercitio contionatores nouorū fideiū in meis uerbis, quibus dixi præsentiam corporis Christi, & eius prætiosi sanguinis magis deuotionem incitare, quā panis ipsorū pistorius, testor uos omnes auditores, testorq; notariores scripta. Adest tamen doctor meus, uerba mea inuertens, mihi impingit, quasi dixerim præsentia Christi meliorem esse, memoria passionis suæ, hoc forte nouit melius inducere, ob idq; illud sumpsit in manus. Et illud quod præstigiando primo inducit præsentia corporis Christi impedimento esse deuotioni, cum declaratione infirmitatis intellectus nostri, qua simul multa intelligere nequeamus, quasi suus pistorius panis nihil impediat, sed plus promoueat contemplationem mortis Christi, quam met ipsum corpus. Secundo inducit uerba Christi, Thomæ dicta. Beatos esse credentes inuisa, quasi in sacramento neq; nos credemus, & si non uideamus. Ideoq; uerba Christi nobis inferuiunt in magnam consolationē, quum dñm Ihesum in sacra

E

COLLATIO III.

mento non uidentes, nihilominus credamus, quod aduersarij in hoc articulo infideles, cum Christi ecclesia non recognoscunt. Tertio ultra deducit corpoream Christi presentiam in multis hominibus nihil profuisse, uerum in his qui nullam habuerunt fidem, quales fuerunt Iudas, Herodes, Cayphas. Multo aliter operata est, corporalis presentia Christi in fidelibus. Ita & hoc die fatemur presentiam Christi in sacramento, adhuc doctorem inutilem esse in Zwinglio, qui eius presentiam non credit. Fructus autem ineffabiles facit dominus noster Iesus Christus in uenerabili sacramento, in probis mortalium cordibus fidelium.

Quarto inducit, & si frustra uerba Christi ad discipulos suos, Nisi abiero paracletus non ueniet, ubi palam est dominum nostrum Iesum Christum de abitu ex hoc seculo per mortem loqui, ultra nobiscum non conuersaturus humano more uisibiliter, ut ante fecerat. Ideoque domine doctor uos precor domino Iesu hanc ne post hac faciatis irreuerentiam, ut illius diuina uerba ita dilaceretis uestram nouam doctrinam, cum hoc firmando contra sensum spiritus sancti.

Quinto aliquid probis imponit Christianis nunc uerum futurum, depingit quam simus negotiosi in contemplatione corporis Christi, de quo omnes probi Christianae ecclesiae filij sciunt rem aliter se habere. Nam eam ob causam omnibus probis fidelibus instituit uenerabile sacramentum paschali tempore sumendum, quo in tempore praecipue recogitat passionem & mortem Christi. Et ut eo fidelibus non esset impedimento in gratijs agendis morti Christi retraxit festum corporis Christi post Penthecosten.

Adhuc autem stat conclusio mea intacta firma & inconcussa, rogo uos domine doctor propter deum, opinamini errasse Christianam ecclesiam in sacramento, uelitis hoc nobis indicare.

OECOLAMPADIUS.

Probi & dilecti Christofideles, non paruū fuit argumentum, quod in prioris sermonis calce eduxi, nec ulla adhuc uia solutum

CONCLUSIO PRIMA.

solutū, gratia Dei materiā attigimus, at proloquia uestra occasione mihi præbēt, respōdēdi causam Zwinglij demissam facio, Christianā feci petitionē, quā mihi precor indulgeri.

At ratione Berengarij, quod ad nostrā deseruit causam, nondum ad satietatē intellexi, unū neglexistis pontifici damnosum, & uerbi Christi non promotoriū, quasi in articulis fidei sic colludere liceret, quo ab uno errore in aliū decidatur, nostrā nouistis regulā, quod in fidei causis certis sit agendū uerbis. Nam ita si fuerit addendū, minuendumq; nihil apud nos certi manebit. Nunc uero dixistis esse de more & usu, ut in alteram partem arbor trahatur, quo rectior inerescat. Scitis autē quid sapiens aiat, uerbo Dei neq; addendū neq; minuendum, ne mendax quis reperiatur.

Vltra Euangelij causa, glossæq; iterum Deo gratias ago, quia glossam non sum ex toto aspernatus, siue aduersa mihi fuerit nec ne? Scio inq; Paulū dicere, omnia probate, quod bonum est tenete, est igitur probanda glossa, si scripturæ conformetur. Nihilq; ex toto nobis est addubitandū, quum alia uerba iuxta hoc in calce inducta (opinor) ex toto lumen nobis præbent uerioris intellectus, quum quis se fundet in articulis Christianæ fidei. Ascendit ad cœlos, sedet ad dexteram Dei patris, inde uenturus est &c.

Quia tamen mihi supplicauit D. Eckius uerba Ihesu Christi non dilacerare, aduersusq; spiritū sanctū non pugnare, eius rei semper inclinatus fui, cooperante gratia Dei, non dubitate, neq; ab hoc deuius oberrabo. Hic oportet interrogabo, qui scripturam sunt dilaceratores, uel hī qui uerba adducūt, sicuti sunt adducenda, iuxta uerū intellectū, uel certe hī qui aliquid addunt. Nunc ergo dicto Christi nihil addidi, Nisi abiero &c. At D. Eckius super adiicit non fundatū, quasi fuerit sensus uisibiliter ratiōe corporis dñm in cœlos abiturum, inuisibili uero corpore hic præsentem esse. Vbi nam in sacris literis reperiet inuisibilem corporeā præsentia, indubitatū id

COLLATIO III.

si fidem concerneret, tacitū nobis nequaquā fuisse. Quin & illud Christi ecclesia ceteris addidisset articulis fidei. Ideoque & Augustinus in libro ad Petrum diaconū, in cuius proloquio promittit se sufficienter instructurū eum, quid sibi credendū sit, articuloꝝ fidei causa. Vbi de sacramento loquitur ex toto meā opinionī subscribens, nullū ex eo faciens articulum fidei, contentos nos finit rememoratione.

Dicitene Christianis imponere, negotiosos se habere, ex carnis presentia, ob id dico a me nō sunt iniuriati, experitur enim in se quilibet, magnā Ihesu Christi maiestatem cognoscēs suā presentia, se cohibere nequiescens quin miretur, & si corporeis oculis eum non intueat, imaginatio enim rei tam magnā, hominem non sinit esse feriatum. Opinor certo, si quis nocte amicū bonū apud se sciret presentem, mox non destitutum, quin illum excipiet, & de illo cogitet. Plane sciendū etiā contra D. Eckium institutio festi corporis Christi, si memoria dumtaxat passionis Christi fuerit adhaerendum, quid opus esset hoc instituire festum. Si autē cogitanda nobis est carnea presentia, non erit memoria passionis Christi sufficientior & perfectior in cœna domini.

Superest unum de idolatria, uerū est dixi, misericors Deus simplicitū fidelium, in ea fide descendentiū Ihesum esse Christū & saluatorem nostrū gratiā impartietur, nullam enim complacentiā in sua habuere nescientia. O dilecti fideles Christi, si interiorē nostrū hominem melius contemplarēmur, multo maiorem idolatriā in nobis omnibus inueniremus, ideoque & nos pro peccatoribus semper recognoscimus. Quam pauci sunt eorū qui Dei præcepta ex solo timore obseruāt, aut mercedis desyderio, quæ causa si recte consideretur, erit hoc singulis idolum, quod plus Deo diligit. Quam sunt pauci se nō diligentes, & Deum uentrem suum facientes, uellemus ob id omnes damnare. manū ergo Christi nequaquā incurtabimus, bonæ spei sumus, si nostra fides falsa non fuerit inuenta, im-

partietur

CONCLUSIO PRIMA.

partietur nobis ut latroni gratia, & neq; nobis denegabitur, non enim respicit Deus hominum personas.

DOCTOR ECCKIVS.

IN nomine tuo o dulcis domine Ihesu Christe. Ad meam re-
sponsum datam primo se D. Oecolampadius prae-
audiendum, argumentū suum assumptū, in robore suo per-
manere, quod ego tamen a suis uiribus euertere, expectaturus
donec haec & alia Biblicis scripturis melius firmet.

Secundo se iactat uictoriae nondū consequutae, quod
ipse neglexerim, & in Pontificis damnū aliquid concesserim
de Berengario &c. Id solū dictū est ad colorandum errorem,
& ad simplices obcoecandos, doctorem autē breuibus ego sic
constringam. Dum Berengarij reuocationis cōminiscitur,
aestimatur uel esse ueram uel non ueram, si uerā credit, iam bel-
lum in concordia abijt, & uenerabile sacramentū deuicit, cogi-
turq; errorē suū abnegare, & Berengario maledicere, do-
ctor uero si aestimet Berengariū falsa dixisse, qd ergo doctor
ipse tentat cum falsitate nostrā indubitātā & sanctā fidem op-
pugnare. Praeterea unde quaq; notū est, ex usitata totius ec-
clesiae doctrina, nec deest hic quisq; probus Christianus, quin
sciat qualiter uerba sint Berengarij intelligēda, eo inq; modo
ut orthodoxi nos in uenerabili sacramento intuemur, uel ex-
ternas species panis & uini sentimus, corpus uero Christi qd
non uidemus firmiter illic credimus. Quod si doctorem meū
non tēduisset, unicū adhuc foliolū euertere post Berengariū
clare reperisset, de con. dif. ij. cano. Qui mandat.

Quod ultra tentat hodiernā reiicere declarationem cōmu-
ni sabathali diēterio, nihil addendū uel minuendū, & ut iuxta
regulā praescriptis uerbis loquamur. Dico etiā Arriū haereticū
cum Christianis patribus sic interloquutū, hoc uerbulū omi-
sionem admittere nolēs, hoc est Deum patrem & Deum filium
unius essentialis substātiae esse, uerba ergo si sola haberemus,
ubi dicit pater plus uel maior me est, quibus precor Arrianæ

COLLATIO III.

hæresi resisteremus. Quod ergo scripturæ nihil sit addendū, siue adimendum, sic oportet intelligatur, nihil scripturæ contrarium siue aduersum addendum, quemadmodū illud prolixioribus uerbis declarari posset, breuitatis causa demissis.

Tertio ex parte glossæ transeo, nihil enim illi prodest, sed neq; mihi obesse potest.

Pro quarto libenter se excusaret, de non dilacerandis scripturis sacris, dico id illū non posse, aptius oportet in causam se ordinet, hodie enim clare ostendi, quod etiā cuiq; probo fidei plane intellectū uerba Christi, quibus ad Thomam usus est, per eum peruerse, & suæ inductionis aduersæ deduxit, cōtra uenerabile sacramentū, neq; etiā ad eam dilacerationē quicq; respondit. Alia uerba Christi ad discipulos, Nisi abiero paracletus non ueniet, met ipse fatetur, fateriq; cogitur ex aperta ueritate, dñm intellexisse abitū suū ex hoc seculo per mortē & ascensionē suā, quod ultra nobiscū non esset uisibiliter conuersaturus, nunc autē adest dicens addidisse me uerbulum sed, quod inuisibiliter Christus nobiscū sit permanurus in sacramento. Ad qd̄ ego respondeo, hoc esse principale quare disputamus, me cum ecclesia Christiana credere dñm Christū corporaliter præsentē esse, in uenerabili sacramento, cōtra quod dñs meus doctor, etiā a me sepius & interpellatus & rogatus, nec iota unicū ex sacris literis inducere uoluit.

Ultra deducit Christianā ecclesiā non nobis dedisse de sacramento pro articulo fidei, & cū ea Augustinus in libro de fide ad Petrū diaconū, qui & ipse memoriā esse sinit siue rememorationē corporis Christi, ad duo hæc ualde demiror, quū noui christianitāto se iactitēt de sacris literis, sacra cōcilia reijciāt, sanctosq; patres, quū ipse iā doctor meus sine scripturis progrediū Aug. inducēdo, quū apte cōtra me dicat Lutherus in Liptzensi disputatiōe, si dicerēt hoc, qd̄ tū pponēbā, mille Augustini se solū & unicū eis obstiturū. Dñs autē doctor me dilectus, si causam hanc in S. Aug. arbitriū cōmittere uelit, hoc

CONCLUSIO PRIMA.

hoc die rē oēm expediemus, tã clare & irrefragabiliter fatef. S. Augu. corpus Christi & eius sanctū sanguinē, p̄sentia esse in sacramento. Aut certe uel dñs doctor meus Augustino in hoc solo libro credere uult ad Petrū iducto, iterū placet, sed illo uerā cōclusionē obtinui, missam scilicet esse sacrificiū, q̄d q̄ in missa sacrificet, ut clare liquet xvij. cap. per missam. In illo nãq; capitulo S. Aug. apte fatef ecclesiã p̄ uniuersum orbē nō cessare a panis & uini oblatiōe Deo oipotenti, q̄d in missa fit. Qd̄ aut̄ doctor meus unicū uerbulū ex Augustino expiscat, qui postea mox sacrificiū ecclesiã memoriã nominat. Dico id illi adiuueto nequaq; esse, oēs nãq; p̄bi Christiani fatent hoc sacramētū, missamq; huius sacramēti caussa memoriã esse, & dñi nostri Ihesu Christi recogitationē. Multi uero nūc Christiani noui, qd̄ ex pprio eorū capite, in hoc alijsq; articulis hoc uerbulū solū addūt, ut scilicet sola sit memoriã, in hoc falsitas ipsa obtegīt, neq; p̄mitteremus illis, nisi ex sacris literis p̄barint.

Sexto articuloꝝ ecclesiã ratione, peregrinū adparet, audere dñm doctorē illa in arenã educere, amicus enim illius, & aliqñ frater in Christo, Wilboldus Birckhaimerus ex Norinberga, in eo libello quē contra dñm doctorē expressiōne inuulgauit de sacramēto, clare ei ostēdit, errorē hūc ab ecclesiã damnatū, in tribus Christianis concilijs, Thurone, Verzellis, & sub Pont. Max. Nicolao. Quamobrem oēs Christo fideles p̄bi sanctæ ecclesiã filij, hoc uenerabile sacramētū credere debent, & errorem hunc peruersum damnare.

Adhac quod dñs doctor meus opinatur proba fidelium corda plus impediri in sua deuotione, in contemplatione corporalis p̄sentia Christi, quã cum suo pane pistorio, & ex qua sit contemptu loquitur, de solemnitate festi corporis Christi Ihesu, adeo retusum inducens argumentū, dicēs. Si sola Christi passio contemplanda fuerit, non esse necessariū corporis Christi festū, at corpus Christi, si solū fuerit contemplandū, recidet in obliuionē amara eius passio. Adhac respondeo ualde
demi

COLLATIO III.

de miratus, in qua uel scola uel cōtione, illa dñs doctor meus didicerit, intermittat uerbu hęc, & solutū erit argumentū, nulli equidem probo fideli hęc lex necessitatis edicitur, alterum illorū solū contemplari incarnationem, Christi corpus, mortem, resurrectionem, ascensionem &c. Est igitur simplex deductio, quum opinetur doctor, Christianos hunc supramum thesaurū mirari in uenerabili sacramento presentem, ob idq; deuotionē minui. Rogo dñm doctorē saltē prophete sancto Dauid credat, dicenti. Memoriā fecit mirabiliū suorū, misericors & miserator dominus, quōtā uerborū Ecclesia cōminiscitur in festo corporis Christi.

Ultimo eduxit dñs doctor meus ex Zwinglio particulā in arenā, ab initio sibi propositā, idolatriæ scilicet nostrorū prædecessorū, eum excusare conatus, nisi adessent hoc plane intelligētes, in hoc se fundans. Si maiores nostri simpliciter crediderint dñm Ihesum esse redemptorem nostrū, & si in sacramento aberrarint, nihil illis damnationis esse. Et ut illa corā simplici populo scribio exorner, uago circūitu colorauit apud peccatorē esse multā idolatriā. Contra hoc dico falsum esse fundamentū eius, esseq; rectoriū omnis hæresis. Sic nempe omnes hæretici Arriani, Macedoniani, Eutitiani &c. saluati essent. Hī namq; etsi maximi fuerint hæretici, sicut optime nouit dñs doctor meus, credidere nihilominus dñm Ihesum redemptorē esse, & saluatorē mundi. Mirum auditu capitaneum notorū Christianorū Martinū Lutherū (etsi hoc errore sacramenti non implicetur) multiphariā tamen docuisse fidem in Christianis cordibus quolibet peccato mortali deperdi, quo nunc modo dñs meus doctor, nostris maioribus fidē admittit, tot errores illic impingens, nec uulgarem & cōmunem idolatriā, sed ex specie increpat probos nostros & fideles maiores, & idolatriæ insimulat, supramū quoq; honorē & soli Deo debitū sua opinione pistorio suo pani impēdisse, ex nostris Christianis prædecessorib⁹ peiores faciēs homines quam

CONCLUSIO PRIMA.

quam inter gentes unquam fuerint, qui solem lunamq; cæpas & allium adorauerunt.

In sermone sui conclusionem, dñs meus doctor aliquid proposuit, simplici & cõmuni populo acceptũ, & dixit sacramenti causã, se cum Christiana tenere ecclesia, quippe quod ecclesia neq; ab eo dissentiat. Cuperem inq; libens audire a meo dño doctore, ubi pãm ecclesia sua cũ pistorio pane esset, conclusionem nostrã de sacramẽto cum Christiana ecclesia esse, sparsamq; per uniuersam ecclesiã, & per circulũ totius orbis, testibus comprobare possumus, attestantibus nobis Hispania, Francia, Germania, Italia &c. etiã cum Bohemis. Adest quoq; & Lutherus nobis testis, sed & Carolostadius ipse, qui hunc errorẽ primus inter uos huic mundo importauit, a quo iam decidens reuocauit & damnauit. Nisi dñs meus doctor æstimet cum donatistis quorũ Augustinus meminit, Christi anam ecclesiã, apud eos solos esse, qui nouiter in duobus aut tribus annis exortĩ, non solũ contra uniuersalẽ ecclesiã, sed & cõtra ppria scripta, doctrinã & libros, illud denuo erexerũt.

Preterea, quia se dñs meus doctor cum alijs plerisq; uerbi Dei ministros se iactitant, simplicẽ populũ continuo ad credendũ sollicitet, hucusq; Euãgeliũ fuisse tacitũ & absconditũ. Iterũ eum rogo ppter Deũ obstetã, si quã habeat scripturã, uel certe Euãgeliũ aliqđ cõtra uenerabile sacramentũ Christi educat illud, ut inde deũ itelligi, uter scripturas uere adducat.

DOCTOR OECOLAMPADIUS.

Dominus noster Ihesus Christus cõcedat nobis omnibus gratiã suam, Amen. Adgrediendũ putabã, super quo rogor, sed hæc uerborũ contumeliosa irritatio finem non capit. Cogor me excusare, ob Berengarij causã, stet firmũ sicut hodie dixi Pontificem Nicolaum plus nimio fecisse.

Doctor Eckius concessit plantã posse in aliã partem trahi, exceptionẽ eius nullo alio dicto probat scripturã, adhuc igitur eius sermo eo tendit, ei aliqđ addi posse. Id nempe illic a Pon-

F

COLLATIO III.

tifice positū, scriptura non habet. Cum Arrio secus est, q̄ scri-
pturis est deuiētus, quæ scripturæ etiā si mihi adducant, ob-
strepere non tentabo. Profecto necessariū non æstimo oim
Pontificū scripta cōfirmare, nā ego ipse bullā uidi, in qua fue-
rant excōmunicati oēs, qui aduersus Venetos arma cape pos-
tuissent, & nō acceperūt, hij si in Pontificali excōmunicatiōe
fuerint, ea de re tm̄ quis teneat, quantū salutī animæ suæ utile
& bonū arbitrat̄, nos apud uerbū Dei sumus perseueraturi.

Secundo quod dixerim nō esse articulum fidei, adhuc di-
co. Augustinū quoq; in allegato loco uolenter accepto, non
est enim contra me. Ratione sacrificij suo tempore respon-
debit̄. Augustinus quoq; & in alijs mihi est deseruiturus.

De allegato festo corporis dñi constat esse nouū, plus ha-
bens deuotiōis gentiliū, quā Christianorū. Verū ad deuotiō-
nem deseruit. Quid ibi est cernere, multā externā pompam,
& alia quæ obitico. Ibiq; met ipse doctor Eckius se læsit, plus
ad Christi corpus dirigens, quā ad memoriā passionis, & alia
quoq; bona opera. Hic ne dum Iohānis dictū enodauit, alio
scripturæ dicto, qđ illi incubuisset continuo scripturas a me
exposcens quas etiā datas ipse non absoluit.

Ad hæc Lutherū mihi obiicit cæterosq; Lutheranus nūq;
fui, at Lutherus si quid boni dixerit gratū accepi. Eckius equi-
dem si quid Christiani dixerit, etiā acceptum habebō.

Ratione Birckhaimeri, talem edidit libellum, quem etiam
doctorem Eckium non reor in omnibus probaturum.

Illud tamen de idolatria & nostrorū peccatorū causa dictū
firmādo, non ex plano cōfessus sum idolatras saluari, additū
est nāq; tales hoc suo errore cōplacentiā nullā habere. Iuxta
quod & de uestri cordis pietate præsumēs eos, uos neq; dam-
naturū, sed Dei iudicio cōmittendos, procul absit, ob id me
gētibus eos adnumerare. Quum semel Ihesum Christū dñm
nostrū, & iustitiā nostrā fide cognouerint Dei misericordiæ
fidentes. Fidei tamen eorū ratione, spero non ex toto apud
illos

CONCLUSIO PRIMA.

illos extinctā fuisse, quod prolixiorē disputationē requirit. Ad hoc t̄m dico posse idolatriā censerī, quæ tamen peccatum mortale non sit, fide tamen præcedēte & uolūtate nō ex toto adficiente, uti nobis hodierna demonstrant exempla, alios autē inuálidos sermones demissos facio, ad materiā rediens.

Dilecti Christiani, me cū ecclesia tenere, ecclesiāq; mecū dixisse me cōprobabo. Semper usui fuit panem dñi (non simpliciter nomino pistoriū panem) sacramentū corporis Christi nominatū, id quod oēs uos fatemini, nunc autē si huius uerbi sacramentū continentia ponderet, cōperto habebitur uerborū domini declaratio cenæ dñi, quum dicunt Euangelistæ, Hoc est corpus meū, recte exponentur. Sacramentū est corporis mei. Tota enim Christiana ecclesia sacramētū æstimat, at sacramentū aliud est, ab eo quod signat. Sic panis dñi per essentiā corpus non erit, panis inq; signū est. Hic queso amici boni, ne ferat̄ ego animo, sacramenti me uerba inducere, quod in eo intellectu in scripturis non reperit̄, Christiana ecclesia usa est. Verbis autē (ut Quintilianus ait) utendum est ut denario, quum solus usualis ualeat. Verborū causā cū nemine certabo, ubi iuxta alienus nō inducit̄ sensus. Utamur nūc hoc uerbo sacramentū, ut fateat̄ ecclesia. Sacramentū sacrū dici signū Augustinus lib. iij. de trinitate cōparat hęc tria, uerba, scripturā, sacramētū, cū oīa hęc tria noscere quid doceāt. Indubitatū habeo ex uobis plurimos esse, qui etiā crebro audiuerūt, quum in missa sacramēta eleuant̄ sub cōtione, dictū fuisse ne surgāt, nempe qđ apud uerba reperiāt, quod apud sacramentū. Sæpius quoq; audistis, grauiter peccare, negligenter uerbū dñi audientē, nec minus illo cui sacramēta irreuerēter deciderūt in terrā. Quare ecclesiæ nō tā est peregrina sacramentorū p̄doctio. At mea uel alterius nihil interest, hūc sensum nō apđ oēs haberi. Multa em̄ est priscorū doctōrū, de eorū in docēdo negligētia accusatio. Ad hūc intellectū & alio qđ loco Aug. loquit̄ in lib. iij. de doct. Christiana his uerbis

COLLATIO V.

ubi ex intentione de sacramentis tractat. Hæc misera est animæ captiuitas, signa pro rebus accipi signatis, animus quoque hominis humilis est & decliuus, oculū mentis eleuare non potest in æternæ lucis cognitionem. Videre ne satis clare dictū esse, non idem signatū ac signū habendū. Hic nulla erit fuga, in alijs causis sic dici posset, in sacramento autē nequaquā. Non longe enim post allegata uerba, eiusdem loci sacramenti corporis Christi, tria ponit signa. Iudæorum quos excusat, eo quod in lege signa pro signatis rebus habuere, & quod in his place-ri credebant. Alia sunt (inquit) Gentilium signa, ex toto inutilia, ut eorum erant & idola & festa. Tertia sunt ecclesiæ signa, de quorum numero baptismus, & laudatio corporis & sanguinis Christi, de quibus signis docet illa Christiana libertate intellectus, & nulla stolidæ carnalique seruitute honoranda. Docetque libertatē Christianā, ut is habeat intellectus ne in signis hæreamus, sed ad signata per ea deducamur, expresse dicens, necessariam illic esse figuratā loquutionem, & literis non sequendum. Hæc ideo dico, ne quis me uel certe alium putet primos excogitasse, hoc ex ecclesiæ parte dictum est, quæ sacramenti nomen in usu habet.

DOCTOR ECCKIVS.

IN nomine tuo dulcis dñe Ihesū Christe. Vt aliquos sermones (tedij uitandæ causā) breuibus percurram, primū dico Berengarium nil nimio fecisse ut ante hac dictum est.

Quod uero doctor dicit Arriū hæreticū scripturis deuictū ego hunc tam audaculū uidere cuperem, qui scripturis doceret uerbulum hoc omulsion. Iuxtaque dicit doctor, si ut Arrius scripturis uinceretur, se libenter crediturum. Ego uero, ut se hæcenus ostendit, cōpertū habeo, ut Arrius eum facturum, qui cum in concilio Niceno iamque deuictus erat, uincitamen nihilominus recusabat pertinax usque in mortem perdurans. Sic itaque neque doctor, neque Zwinglius multiphariā informati scripturis per eos etiā, quorum in Christo fratres sunt, & Euāgelij

CONCLUSIO PRIMA.

gelij cōministri, nouiq; antistites, ut sunt Lutherus, Buggenhagius, Urbanus Regius, Milltanus, Birckhaimerus, cum Prentzio ex Hallis Sueuiæ, cum omnibus suis in Christo fratribus, uinci se sunt confessuri.

De Venetiarum bulla iam illud finitū est bellum, neq; hic de bullis disputamus, sed de uenerabili sacramento.

At de festo corporis Christi, quod tā immaniter dominus meus doctor illud oppugnat & adgreditur, horrendū auditu. Audio inq; si Dauid regem cum cythara, ante archam ad Dei laudem uideret saltantem cum Micol, uana muliere, illū esset irrisurus. Nihil itaq; hoc noui, constat enim & ante eum etiam Vigilantium hæreticum festis illuisse.

At qui adhuc nobis ueterē decantant cantilenā, Iohannis dictū nondū solutū, dicente dño, Nisi ego abiero &c. quum neq; ipse, nec certe quiuis alter Christianus, hunc intellectum denegare possit. Fatuitatem in me tentat, utpote me in armis & possessione cum ecclesia Christiana fundatū, corpus Christi esse in uenerabili sacramento, illud a me probandū exposcens. Ipse cum Zwinglio, si Christianā ecclesiā errare contendat, ab nostra nos possessione depellat. Totum non reor mundum duobus ipsis uel tribus nudis uerbis crediturum.

De Lutheri & Birckhaimeris libellis, qui ex toto non mihi sunt placituri, nil mirum, quippe quod semper cum ecclesia Christiana, & sanctis concilijs firmata uoluntate permansi. De parte uero aduersa ualde mirandū in tam breui tempore, tot in fide sectas, diuisiones, & schismata induxisse, ut pauper & simplex quid sit crediturus ignoret. Exsurrexere nāq; hic uarij spiritus, hoies uulgo Schwurmgeister dicti, illic imaginum expugnatores, & alijs in locis rebaptisatores, quib; etiā superuenit turma hæc pistorij panis, ex qua credendi inconstantia, cor quodlibet probum merito redire debet, ad firmā petram, supra quam fundata est ecclesia Christiana.

Ultimo iterū excusare tentat solo colore, probos maiores

nostros, eos scilicet idolatriæ errorem non damnasse, quippe quod in hoc errore, sibi non cõplacuerit. Quis hic est sermo, qui hæc in tam ardua caussa exportatur. Aestimatur ne usq; in terris fuisse mortalem, qui in cognito errore cõplacentiã habuerit. Omni est naturæ aduersum, quantumuis homo foret peruersus. At si de incognito loquatur errore, indubitatum est nostros maiores probos homines ex corde sibi complacuisse in uenerabili sacramento. Ideoq; si donini mei doctoris & Zwinglij doctrina uera esset, non uenirent unquam excusandi maiores nostri, quam ut damnati eent, quod nulla uia assentimur, id potius eligendum doctorem cum Zwinglio, cæterisq; sibi similibus errare, & in cribro girari.

Ad causam principalẽ, hoc esse uerũ capit charitas uestra ex argumenti sui principio, quo longo circumitu uenerabile hoc sacramentũ debellaturus adgreditur. Crux enim sancta sacramentũ deijcere nõ uult, quẽadmodũ lunæ elapsa dñs me⁹ doctor simplicib⁹ proposuit. Breuibus ob oculos ponã, quã inepte dñs meus doctor hoc argumẽto ut cãcer retrogradit. Oẽs em̃ expectabamus, qñ nam scripturis, uerboq; Dei esset hoc uenerabile sacramentũ euersurus, sacro sancti corporis Ihesu Christi, quum retrogradiẽs exordit a ritu ecclesiastico solis uerbis, tandẽ in scripturas repẽs. Huius me offero, si dñs meus doctor, una cum fratribus suis in ecclesiæ ritu sinẽpermansuri, ad hoc idem me obligabo indubie hũc articulũ hoc die obtenturus. Secũdo iterũ me obligo hic in præsentia oĩm dñorũ meorũ aliorũq; hic existentũ, ut hæc mihi arguẽdi forma admittat ex tunc hoc unico argumẽto, contra oẽs nouos Christianos, quotquot exurgere poterũt, omne defendã ac manu tenebo, quicquid in hac nostra indubitata fide delere, atq; reijcere tentabũt. Tertio expẽdite queso, quã ruinosum argumentũ & fundamẽtũ dñs meus doctor adportat, in hac tam ardua caussa incipiens. Semper in ecclesia panem dñi nominatũ sacramentũ, quum frater eius in Christo Zwinglius
nos

CONCLUSIO PRIMA.

nos probos Christianos iri^{de}at, quippe quod nouo nomine illud nominemus, Sophistis hoc impingens, corrigens eos, quod illud nominarint corpus & sanguinē Christi, & si etiā Zwinglius ipse Christianis ipsis inferat iniuriā. Non est em̄ hoc uerbū sacramentū nouū, nec solū Augustini & Ambrosij temporib⁹ in usu fuisse constat, sed etiā tempore martirū, p̄ ut in Cypriano & Tertuliano reperitur. Voleat Deus spiritus sanctus meo dño doctori fidē daret, in ritū ecclesiæ sanctæ, & alijs quoq; in reb⁹, quēadmodū & nūc de hoc uerbulō sacramentū credit ecclesiæ sine ullis literis. Quūq; dñs me⁹ doctor hunc errorē cōfirmare conct̄, quo & Zwinglius implicat̄ ex eo fundamento quod ipse Zwinglius reijcit, ante oīa rogatū eum uolui, ut hij duo primū inter se cōcordarent, anteq; nos hoc pretioso thesaurō priuare tentarēt. Quāuis igit̄ & iustis de causis cuiq; prudenti clareat dñi mei doctoris inefficax & inutile argumētū esse, nec ut proferat dignū, ut in tam ardua causa fidei in harenam deducatur. Nihilominus

Hic ad cœnam surrexerunt, crastino die
Eckius sermonem suū prosequutus est.

D. ECKIUS.

IN nomine tuo dulcis dñe Ihesu Christe. Dilectus mihi dñs doctor hesternō uesperī sit est argumentatus. Ritum esse ecclesiæ, panē dñi sacramētū nominari, ideoq; & uerba Christi, Hic est corpus meū, Hic est sanguis meus, sic accipi dñt, hoc est sacramentū corporis mei. Sacramentū uero nihil est aliud quā sacrū signū, uti Augustinū in iij. libro de doctrina christiana induxit. Hoc argumētū nullā habere cōsequentia ex facili ppendit̄. Quū ps aduersa in uerbo Dei se fundet, est certe hoc equū post currū alligare, dñm meū doctorē conari uerba Christi declarare (obtenebrare dico) de ritu loquēdo ecclesiastico. Christiani⁹ hoc esset oēs nos ecclesiasticū ritū ex uerbis Christi firmare. Nūc apta sunt uerba Christi clare atq; dilucida, q̄d q; frater ei⁹ in Christo Zwingli⁹ fateē, nō scilicet dñm

COLLATIO V.

dñm Ihesum clarius, succinctiusq; loq potuisse. Igit̃ hec apta uerba Christi, Hoc est corpus meū, ppetuo tenere debemus.

Insuper bene stāt simul ut sacramētū sit, sitq; nihilominus ibi uerū Christi corpus. Nouit equidem pars aduersa, quid omnes probi dicunt Christiani, in sacramento duo esse, unū exterius uidelicet signū, aliud quod per illud signatur. Hæc sunt enim species exteriores panis & uini pro uno, corpusq; Christi & sanctus eius sanguis pro altero, ob id bene loquit̃ Augustinus de sacramentali signo, ne ecclesiæ aduersatur.

Illud aut̃ a doctore inductū, perdoctū fuisse sub contione non assurgendū ad sacramēti eleuationē, ad hoc doctrinam allegans, quæ est Augustini. i. q. i. cano. interrogo, ob id Augustinū forte subticēs, quod nominet illud quod est, corpus scilicet Christi, ob id nihil est uenerabili sacramēto detractū, quod sedendo uerbo dñi auscultatur, cordeq; corpus Christi ueneretur. Augustini uerba de doctrina Christiana, doctōri aduersantur, Augustino ibidem intellectus paucitatem ludæorum corripiente, eorumq; seruitutem, quippe quod in eorum sacrificio mentem non eleuarint, in subliorem contemplationem, quemadmodum nunc faciunt, cum pistorio pane, probi aut̃ Christiani altius quiddam hic considerant, quam corpus & sanguinem Christi.

Tādē in calce deducit Augustinū dixisse figuratam esse loquutionem, iniuriā facit Augustino, prout in xvi, cap. reperitur. Nam figuratū esse sermonē, Augustinus fatetur dñi dictū Iohan. vi. Nisi manducaueritis carnem meam, & non illa uerba, Hoc est corpus meum. Ex quibus omnibus clare consequitur, dñm doctorem diuo Augustino iniuriā intulisse, quod huius scilicet fuerit erroris. Nullis enim in locis in omnibus libris suis reperitur, in sacramento non esse uenerabile Christi corpus, in pluribus aut̃ locis expresse dicit illic esse præsens corpus Christi in sacramento. Quamobrem ferendum non est, ut aperta sancti Augustini sententiā alio mō

nuatur

CONCLUSIO PRIMA.

nuat obnubilato dicto. Quum frater eius in Christo Zwinglius met ipse fateat, Augustinū dicere non ausum sententiā, in sacramento solū panē, solūq; uinū esse. Iterū dñm meū doctorē enixe rogo, oēsque suos, ut quēadmodū de uerbo Dei, diuinęque ueritate se iactitāt, illud semel in arenā educāt disputatoriā, tēpus est em̄ alioqui me noscāt illis nō crediturum.

D. OECOLAMPADIUS.

Probi uos & dilecti Christiani. Exopto seruare, meorū fauorabiliū dñorū ordinationem, & hoc semel pro semper, & nūc in particula sacramēti, eam ob caussam hoc faciens, contestando me Christianę ecclesię amatorē, etiā si mundus me ex libro uiuentiū delere affectaret, tūc ad ueritatis Deū bene fidam, me non deleri coram sua facie, id nobis ipse concedat. Ideoque neque praposterus ordo D. Ecki. Fatemini sacramentum esse ecclesię. Respondit D. Eckius, ita. Sacramentū est sacrum signum. Respondit Eckius, ita. Quodlibet signū aliū quid designat. Respondit Eckius, ita. Quod erit nunc illud signum. Respondit Eckius. Species panis & uini. Quid uos nominatis speciē panis & uini, uerū materialē panē, uel accidentia. Respondit Eckius. Signū in sacramento esse speciē panis & uini, & certo quū substantia panis trāsmutat, tūc sunt accidentia, & circūstatię que uidemus, cōtractam, gustamus.

Oecolampadius dixit. Hic uobis propter Deum supplico hoc docete unico scripturę uerbo. Eckius. Etsi doctor sicut socius suus barbatus Bouillus se iactitauit scripturę & uerbi Dei, adhuc tamen nullę scripturę emergunt, & alijs hominibus hoc oneris allegandi scripturas imponit, laus Deo adhuc apud nos in ecclesię parte scripturas quærī. Dilucida sunt itaque scripturę, dñm Ihesum dixisse, Matth. xxvi. Cœnantibus eis, accepit Ihesus panem, benedixit, fregit, deditque discipulis suis, dicens. Accipite & comedite, Hoc est corpus meū. At quum dñs Ihesus diuina ueritas, post benedictionē aiāt. Hoc est corpus meum, cui cōtra Christū credemus non esse

G

COLLATIO VI.

corpus suum. Audistis dñe doctor pro me scripturas, unicū
tamen iota adferre ex sacris literis pro uestra opinione, si nul-
las habetis illas Zwinglij accipite, quas dominis meis nūtijs
consulū laudandi fœderis Heluetiorū hesternō die huc misit,
ad quas ego sic Christiane respondebo, ut non diffidā dños
meos gratiosos, quemlibetq; probum Christianū satiandos.

Oecolampadius, D. Ecki scripturas induxistis, non hoc
firmantes, quod a uobis exposco, ubi nam habeatur acciden-
tia esse sacramentū siue signum. Scio huius uos omni scriptu-
ra carere, uester met Roffensis, ceteriq; fatentur, hoc sacris
literis non posse sufficienter probari, expresse scriptura pa-
nem nominat ante & post, nec accidentia nominat panis, qđ
hoc uerbulū hoc, uel græce tuto panem indicet. Postea enim
Paulus tertio panem nominat, uosq; substantiā panis aufer-
tis, huius scripturas exposcimus & responsionem.

D. ECKIUS.

A Dhuc nullas scripturas uerbi Dei, ex doctore habere
possum, ipse uero quia æstimat sacras literas per me ad-
ductas insufficientes ad probandū, de accidentib⁹ panis & uini.
Primo dico textū esse clarū & apertū, Accepit Ihesus panem,
ubi proculdubio & panis accidentia adfuerunt, postea uero
dñs illud nominat corpus suū dicens, Hoc est corpus meum,
non dicit, hoc est panis quem pinsit pistor, ideoq; & ista duo
adesse oportebat, corpus Christi, & quā uidem⁹ speciē panis.

Quod de nostro Roffensi ultra deducit confiteri eum scri-
pturis probari non posse, hanc transmutationē Roffensem
dico bene, recteq; loquitū, contrapertinacem & repugna-
cem, nullas haberi expressas scripturas, affirmantes substan-
tiam panis in sacramento non manere. Illud aut̄ doctor celat
Roffensis dictū in defensione regis Anglorū, locū Euāgelicū
per me iam adductū, cuiuslibet Christiano sufficere, quū dicat,
Accepit Ihesus panē, addiditq; post hæc, Hoc est corpus meū.

Tertio, doctore uolente panē esse, & S. Paulū ter panem
nominalle

CONCLUSIO PRIMA.

nominasse. Dico peregrinū non esse uel alienū, speciē panis panem appellari. Debuisset em̄ a suo in Christo fratre Zwinglio didicisse sapius signi nomine, id quod signatū est noiari. Quanc̄ aut̄ Angloꝝ rex, suo in Christiano libello, in defensione sacroꝝ septē sacramētoꝝ, aduersus Lutherū ostēdat rē aliq̄n nominari qđ fuit, illud scripturis probās, Exo. de uirga Moyfi uersa in colubrū, postea nihilominus uirgā appellata.

Vltimo dñs meus doctor quod inducit illud, tuto uel hoc, quid significet nihil ne angit, reuerentia namq; sua bene nouit, quo nam modo Lutherus Carolo stadiū tutauit. Simplicēs nos uerbo nostri saluatoris credimus in huius sacramenti institutione dicentis, Hoc est corpus meum. Dilecte mi dñe doctor supreme uos rogo, scripturas adportate, quum credere recusetis, uenerabile Christi corpus in sacramento esse, ut clare Christi uerba sonant.

D. OECOLAMPADIUS.

Respondere potero domine doctor, quod Christus suo iudici respondit. Interrogauero, non respondetur mihi. Respondero, non creditur mihi, neq; aliquid ualebit. Adhuc non probauit, quod ab eo petitur, nemo plures eo quærit exceptiones. Scripturæ ne sunt, quod uno in loco ter ei ostenditur, spiritum sanctum aperte per Paulum panem nominare. Nec de uirga simile est, de qua legitur, quod in serpentem sit uersa, hic enim uerbum uersionis non legitur.

Ad hæc cōmunis Theologoꝝ est regula, sine caussa miracula non ponenda, ut hoc in loco neq; necessitas urget.

Num & hoc esse dinoscitur auffugium, nihil D. Eckium angere, quid hoc uerbulum Hoc importet, quum neq; mensam significet, nec accidentia panis. Ergo oportet substantialem panem designet, alioqui dici posset, in baptismo aquā non esse aquam, quum sacramentum sit. Mi domine doctor iam queso dicite, quid hoc uerbulum Hoc importet, & postea ultra loquar.

COLLATIO VII.
DOCTOR ECCIVS.

Dominus doctor quod dolenter ferat & conquerit, respondeo ei sibi non credi, sua fit culpa, quoniam propter scripturas, contra uniuersalem ecclesiam loquat, quis illi ergo esset crediturus.

Ultra dicit nullas me literas adduxisse, materiam tangentes, huic contradico, scriptura enim hoc probat. Et ut uerum sit, sequor intellectum ecclesiae sanctae Dei, uti hoc ipsa declarauit in sancto concilio in cap. Damnamus, de summi. & fi. ca. sicut met ipse dominus meus doctor intellexit, quem suo proprio teste libello deuincam, quem in monasterio ueteri Bauariae euulgauit, quoniam adhuc uir erat regularis, ad ciuilem unum in Kauffburrn b ij, ubi alio in latere sic scribit. Hic panis non solum significat, met ipsum corpus domini uerbis Christi illud probans iam inductis, Matthaei xxvi.

Quod adhuc in Pauli uerbis heret, quod panem nominat, respondeo, discipulus enim in scola Christi non aduersat magistro, sicut in Lutheranitate. Ideoque quia Paulus sacramentum panem nominauit ex hoc Christo non contradicit dicenti, hoc est corpus meum. Praeterea quod aquam baptismi inducit, sic etiam aquam non esse. Non dico, quia in scripturis non reperimus aquam aliud esse quam aquam, at in hoc sacramento claras habemus scripturas, illic esse sacrum Christi corpus.

Pro ultimo aestimat dominus meus doctor se scopum attigisse in uerbulo, hoc, inculpans me quasi auffugia quaerentem. Huic ego respondeo, uniuersos sermones suos hoc die inductos, circumitus esse, principalem causam in nihilo contingentes corpus Christi in sacramento esse nec ne? Cuius ueritas ex eo datur intelligi, quum probi Christifideles cum ecclesia tenentes, substantialiter panem non manere in sacramento, nihilominus fatentur dominum Ihesum Christum illic praesentem esse, nec minus Lutherani etiam contra ecclesiam opinantes, illic panem esse substantialem, cum hoc tamen tenent sacrum Christi corpus uere in sacramento esse, quare dominus meus doctor, dominos

CONCLUSIO PRIMA.

minus fatigare non deberet, disputatione transsubstantiationis panis. Hic iam scopus nolter est, corpus Christi in sacramento esse nec ne? de quo textum Matthæi clarū audiuit.

Quia tamen interrogauit quid uerbulū Hoc indicarit dñō dicente, Hoc est corpus meum, & si igitur apud plerōsq; antiquos Christianos doctores, tum & apud neotericos erroneos multiphariam quæsitum fuerit, & quidem diligēter de hoc uerbulo quid sit, ne igitur meam fugam uobis inculcet, quamuis ad principalem causam nihil attineat. Dico dilectū dñm nostrū hoc uerbulo Hoc dicendo, hoc est corpus meum, indicasse quod sanctis apostolis exhibuit. Ideoq; dñe doctor exportate tamen queso unicas literas pro uestra opinata doctrina, sacrum Christi corpus in sacramento non esse.

DOCTOR OECOLAMPADIUS.

Dilecti & probi Christi fideles, nihil probat aliquādo me scripsisse, neq; mihi obesse debet. Augustinus em̄ ipse retractauit, profectioris ætatis factus, etiam Paulo dicēte. Quum erā paruulus, loquæbar ut paruulus. Nam dies diesq; nobis profitendū est. In cognitione ueritatis, adhuc me promptum exhibeo, cuiq; me docere potēti (ut Christianū decet) obtemperare & perdocta amplexari, quod D. Eckius non facit.

Ratione baptismi scimus esse rationem sacramentorū, baptismum etiam dici balneum regenerationis, spiritus sancti innouationem, Ad Titum iij.

Hic D. Eckius nondū ostendit, quid tamen illud uerbulū Hoc importet, aut quid in se ponderis habeat, scolastica utitur fallatia, petitio principij dicta. Estq; persimile quum quis filium quempiā de nomine suo interroget, responderetq; hoc sibi quod suo parenti nomen esse. Iterū de parente quæsitus, quod sibi nomē esset, quod & mihi filius aīret, nihil hic certi cognosci posset, nec ante nec post. Respondit hoc esse quod exhibuerit dñs, hoc ipsum est quod interrogamus, quid hoc nam sit quod dñm exhibuisse constat. Expresse em̄ Euange

COLLATIO VIII.

gelista ponit, Accipit Ihesus panē in manus, gratias egit, fregit, deditq; discipulis, aliud nē fregit & dedit, quā in manus acceperat, discipulisq; tradiderat. Illud textui dissimile est & difforme. Tempus igitur esset domine doctor illud uos declarare, hoc namq; cupio, ut ultra procedere queamus.

D. ECKIVS.

Excusat se dominus meus doctor scripturarū suarū, quibus nec antea quidem sibi constetit Augustini exemplo, qui aliqua minus bene dicta, met ipse meliorauit in libro Retractionum. Dico excusationem hanc nullam esse. Augustinus equidē in gentiliū & hæreticorū fide educatus, & post triginta annos aetatis suæ primū baptisatus, de facili errare potuit, quæ post hac iuxta uniuersalis ecclesiæ opinionē emendauit. Dominus uero me⁹ doctor in Christiana ecclesia educatus & enutritus, ad cuius etiam mentem scripsit. Nunc autē comutat, deciditq; a suis scriptis, & ab uniuersali ecclesia. Hæsterno em̄ uesperī, ubi nā mea sit Christiana ecclesia edocui, ipse uero mihi suam non ostendit. Quod culpam arguit, me nō ut Christianū facere, trāseo. Ideoq; & si dñs meus doctor scripturas suas retractasset scripturis ductus, aut cū uniuersali ecclesia, sicut Augustinus fecit, accepta foret sua ipsius contradictio. Adhuc autē nullis scripturis progreditur, ait se profecisse aut præcessisse, ego reor meo exiguo intellectu retrocessisse, a uero Christi corpore, ad panem deciderē pistoriū.

Iterum pedem figens supra baptisami aquam, nihil aliud dicens quam esse aquam, quum Paulus ad Titum iij. illam balneum nominet regenerationis. Etsi uenerabile sacramentū baptisami, per quod Christo domino, & ecclesiæ incorporamur, merito nomen honorabilius meruisset, ab domino doctore quam ut balneum nominaret, sicut noui balneatores, & rebaptisatores fecerunt. Paulus enim iuxta latinam interpretationem, lauacrū appellat, sicut in Græco dialutru. Stat nihilominus firmum, quod dixi, quum scriptura, uerbumq;

Dei

CONCLUSIO PRIMA.

Dei me doceat, in sacramento esse uenerabile Christi corpus hoc credo, & de aqua quum me nihil aliud doceat, quã aquã esse aquam credo, uerbaq; Pauli aliud nihil significat, quam baptismum esse lauacrum, ob idq; aqua est regenerationis, quã sit sicut dominus noster Ihesus Christus, ait Iohan. iij. ex hac aqua, ut sacramentali signo, & ex spiritu sancto animam depurante & renouante.

Vltimo dñs meus doctor culpã me arguit, quod scolastica utar fallatia, petitionis scilicet principij. Ex suo aut exemplo nominationis filij plane intelligitur, hoc me non fecisse, nam sicut doctor dicit expresse euangelistam aie, dominum Ihesum panem accepisse, hoc ego illi admitto. Ideoq; credo, si etiam & dominum meum doctorem exorare possem, ut & ipse crederet, quum expresse dominus Ihesus dicat, Hoc est corpus meum, & ex illis uerbis quum dicit Euangelista. Accepit Ihesus panem & dixit, hoc est corpus meum. Quis hic uel ulla ratione aliud dicere potest, quã ibi transmutationem factam, ideoq; & recte respondi conformiter & omni rationi illud uerbulum Hoc, domino dicente, Hoc est corpus meum, indicasse illud, quod suis sanctis manibus porrexit. Ex sancto Augustino doctor meus scire debuisset, supra xxxiiij. psalmo, ubi clare dicit dominum nostrum Ihesum Christum sacrum corpus suum in manibus tulisse ferebatur &c. Et non uerunt singuli quum quid cuiq; ab altero ostenditur, dicenti, hoc est illud eum indicare quod ostendit. Hic autem quid uerbis est opus, dominus enim Ihesus ei hoc indicat quid sit. Quippe quod in manibus ostendit, dicens. Hoc est corpus meum. Quis nũc tam esse potest friuolus, ut dicat aliud esse, quã dominus noster diuina ueritas expresserit. Hoc pro nobis dictum efficax est, proq; ecclesia Dei. Quando aut dominus doctor semel pro se scripturas adducet pro sua doctrina, quam communi populo tanto tempore e suggesto prædicauit, atq; libellis expressis inuulgauit.

D. Oeco

COLLATIO IX.

D. OECOLAMPADIVS.

Domine doctor intermitto contumelias, gaudeo tamen nihilominus ex uobis me capere illud uerbulū hoc, ad corpus Christi indicādū deferuīre, hic iā uos Caroloſtadio ſociū faciſ in una parte, qui & ipſe traxit ad corpus Chriſti indicandū, cum diſcretionē tamen aſtūmo. Caroloſtadius enim dixerat Chriſti corpus uiſibile indicare, uos autē (ut reor) inuiſibile corpus, eſt ne ita?

D. ECKIVS.

Domine meus doctor, Caroloſtadio me ſotiare tentat, primo propheta noſtroꝝ temporꝝ huius noua doctrina, cōtra uenerabile ſacramentū, & ſi in bonū meum, ab illo me ſegregandū putet. Quippe qui Chriſtū uoluit corpus ſuum uiſibile indicāſſe, ego uero inuiſibile, mentem meam atq; ſententiā huius ſcire cupiēs. Dico Caroloſtadiū ad ſuū nouū errorem firmandū, contra oīm idiomatū morem ac conditionem textū dilacerāſſe, quod cum uerbulo Hoc retro indicat, ſuper ſedentē dñm Iheſum, reliquū ſcilicet eſt corpus meum, per ſe ſtare ſinens. Nunc qm̄ doctor a me quærit meam a Caroloſtadio diſcretionem. Ego hanc acceptā non feram quam mihi depingit, unicū eſt enim corpus quod uidetur & inuiſibile, ut enim illic in cœna ſedebat, apoſtolis uiſibilis erat, & nunc cœlitibus ad dextrā Dei patris ſedens, erat tamen nihilominus inuiſibilis, ſub ſpeciēbus panis, ſicut illud Apoſtolis porrigebat, & ſemper hic in uenerabili ſacramento.

D. OECOLAMPADIVS.

Nec ego Caroloſtadianus eſſe uolo dñe doctor, neq; unq̄ cū illo tenui, ſed in expoſitiōe uerbuli huius Hoc aliqua in parte adpropinquatis illi eque cōtra idiomatū cōditionē ut ipſe.

Secundo, non poteſt opinio ueſtra aliqua in parte perſiſtere, quia uerbulū hoc quum indicat corpus inuiſibile, deperdetur, aut natura ſiue conditio ſacramentorꝝ, quæ nobis in hoc uerbulo Hoc cōmendat, qua & docemur, & ſi non neſci-

amus.

CONCLUSIO PRIMA.

amus, quibus nam modis aliquando de hoc in scolis loquutū sit, inuisibilem scilicet carnem uisibilis sacramentū esse. Inducuntur uerba Prosperi, sed inepte. Nam sacramenta quum signa sint, uisibilia esse oportet, docereq; nos inuisibilia.

At qui uisibile corpus, si sacramentū esse debeat, quomodo ergo nos docebit. Moris est enim sanctis prophetis, hij qñ ex signis aliqua docuere, quo ueritati firmius crederet, ufos fuisse signis uisibilibus. Sicut Iheremias, qui quum docere ac prophetare uolebat. Iherosolymorū excidiū, arrepto testeo poculo, profectus est in Thophet apud Iherusalem, illud in partes confringens dixit, sic confringet dñs populū & ciuitatem istam. Iheremias autē si in occulto ollam confregisset, non tam efficaciter prophetasset. Sic nāq; & hic Christus his nos uerbis docere uoluit, atq; cōmendare, & discipulis suis prædicere, quod ad generis humani redēptionē tradi eum oporteret, quod & occidendus esset, quodq; ex eius morte, uitam effemus nos consequuturi. Hoc antea sic indicarat in porrigendo & fractura materialis panis, qui panis materialis nobis sacramentū est, cœlestis panis Ihesu Christi dñi nostri, in suo corpore pro nobis morituri & mortui, tale inditiū in uerbulo hoc non reperimus, quum scilicet corpus indicet inuisibile. Ex eo tunc consequet ē diminutio meriti passionis Ihesu Christi. Sic enim adpareret Christū non in uero corpore passum, scio tamen doctorem Eckium Christianiorem, quā ut talia dicat. Ad hæc namq; illud sequeretur, quum sacramenta similitudinem eius habere debeant, quod indicant signati, aut sacramentum non nominabitur.

Præterea si doctor Eckius diceret accidentia panis, & non materialem panem, sicut cū uerbulo panis cum apostolo procedit. In eandē mentem coit, panem scilicet non illic esse materialem, sicut & corpus Christi, propterq; hanc similitudinē ad sacramētū panis nō plus habere oporteret, quā accidētia. Certum est materialem dumtaxat cibare, & non accidentia,

H

COLLATIO X.

albedo, rotunditas, gustus, ut qualitates quæ absq; materia non cibant. Ad hæc nunc consequitur, immerito dñm se panem uitæ nominasse, & quod dicit carnem suam uere esse cibum. Ideoq; dñe doctor nulla uia teneri poterit, materiã scilicet panis, aut annihilari, aut in carnem Christi conuerti, ita ut non uere sit panis, quum uere cibet, & corporaliter potet. Nec aliter apud ueteres Hyrenæo, Tertuliano, & alios est habitus, neq; ex scripturis aliter sustineri potest.

D. ECKIUS.

IN nomine tuo dulcis dñe Ihesu Christe, Amen. Quia dñs meus doctor, his armis quibus hic est depugnandũ, sacris scilicet literis uti recusat, uerbor; suor; circumitus, & sermones non necessarios, breuitatis causa, non per longum repetam, scitur quantum a Carolo stadio dissideam.

At quia dñs doctor inducit in scholis doceri, corpus Christi inuisibile sacramentum esse corporis uisibilis. Primo dico non ob id nos huc uenisse disputare, quæ in omni scola docentur. Ipse enim iuxta exhibitionẽ suam claris scripturis probare deberet, illasq; inducere, si quas habeat contra uenerabile sacramentũ. Ad hæc scolasticis doctoribus uim infert & iniuriam facit, nullus inq; eor; siue Thomas, Bonauentura, Richardus, Scotus, Gabriel &c. talia dicit, testor hic omnes doctos præsentis, præcipue dñm meum doctorem præsentem Ludouicum Berum. Forte doctor scholas perperam intellexit in eo quod de signo & re, & re & signo sacramenti loquuntur. Quare demitto, quæ tanto tedio de Iheremiã olla intraxerat, nos enim Christiani per Dei gratiam exterius signum in sacramento habemus species panis & uini.

Vltra deducit ex sacramētis homines cibari, adhuc opinatus panem esse pistoriũ, Aristotele hoc probans gentili magistro. Hæc sacra sunt literæ, quibus dñs meus doctor in tam ardua causa nostræ sacrae fidei utit, quũ tñ noui Christiani Aristotelẽ tãto habeãt euãgelio cõtrariũ & hostẽ. Breuiter ei
suisq;

CONCLUSIO PRIMA.

suisq; adhærentibus dico, in caussa fidei, neq; me naturā, nec ullū naturalem magistrū auditurū, sed solū Dei uerbū & apd illud manere. Bouillus ex Schaffhusen tam se pompose exhibuit, & sacrarū literarū iactitauit, quū post tam longā expectationē, qua sacras literas affectamus, & adhuc nullæ emergunt. Et dñs meus doctor duos inducit doctores, Hyrenāū atq; Tertulianū, clare uidens se cum Augustino deuictum. Quamuis aut Birckhaimerus ex Norinberga palā & aperte ostēdit Hyrenāū sibi aduersari, adhuc tamen aliud Hyrenāi dictū hic inducā quarti libri xxxij. ubi Christi præsentia testatur, & sacræ missæ sacrificiū, ad eius inductionem ex eo occasionatus, quod doctor Oecolampadius Hyrenāū quasi unū suæ opinionis confirmatorem inducit, & in harenā deduxit. Ideoq; audite, quid allegatus Hyrenæus de hoc sentiat & scribat xxxij. cap. sic. Hic panis qui ex creatura panis est, accepit hunc, gratias egit, dicens. Hoc est corpus meum. Similiter & calicem qui creatura (quemadmodū & nos) est, cum hoc suum sanguinem testatus est, & docuit noui testamenti nouum sacrificium, quo ecclesia ab apostolis accepto sacrificat, in uniuerso orbe. Hæc uerba sunt Hyrenæi.

Quod ultra uero pro suo errore firmando Tertulianū inducit, ipse Birckhaimerus etiam ei respondit superflue. Nam Tertulianus clare dicit contra Martionem de dño Ihesu. Ex pane quod acceperat, diuiseratq; discipulis suis corpus suum effecerat, aperte est hoc dictum, pro sanctæ ecclesiæ opinione. Tamen dominū meum doctorem non longius suspendā cum Tertuliano, quem hæreticum fuisse constat. Ideoq; & doctor cum eo aduersus me nihil probare potest, sicut Iheronymus ante annos circiter mille & centum dixerat Tertulianum uirum non esse Christianæ ecclesiæ.

Domini præceptores, dñi præsidentes, audiuit dñatio uestra cum cæteris omnibus, quoties dñm meū doctore enixe rogauit, & obtestatus sum, quum uenerabili sacramento ad

COLLATIO X.

uerfetur, contra uniuersalem ecclesiā, inducat queso scriptu-
ras & uerbū Dei, neq; em̄ illū scimus ulla alia uia credituri. At
quum mea tam fidelis & studiosa p̄catio apud illū locū non
reperiat, rogo uestram excellentiā, cum eo tantū agat, ut aut
scripturas, aut Dei uerbū inducat, tempus inq; est, aut a suo
errore desistat, & cum Berengario, atq; cum Carol' ostadio
reuoceat, redeatq; ad unionē uniuersalis Christianæ ecclesiæ.

D. OECOLAMPADIVS.

Christiani & dilecti dñi mei, omnesq; probi Christiani, nō
æstimo quenq; me iussurū contra Dei honorē, & Christianę
cōmunitatis utilitatē aliquid dicere uel obtricare, minus uene-
rabiles & strenuos dños meos p̄sidentes, Eckiana aptitudo,
bene mihi est cognita. Tentat enim me a principali articulo
abducere, quod fateri neq; sinit scriptura, nec utilitas Chris-
tiana. Ponere enim uult transubstantiationem panis ex sua
substantia, hoc aut, quia aperte pugnat cum scripturis, cōtra
p̄sicos doctores, contra rationē, contraq; fidei conditionē,
tam esse debere somniculosus & festino processu auxilio esse
ad plantandū, aut magis ad confirmandū tales errores. Scri-
pturæ sacræ, quas doct̄or Eckius ad hoc induxit, canon est.
Damnatus ex concilio Latheranensi, at ego quū primis pro-
testatus sum concilia, patresq; non aliter me accepturos, nisi
cum diuino uerbo concordarint, quod in Latheranensī con-
cilio non est factum. Nam & ipse doct̄or Eckius multiphariā
rogatus, aliquid ostendit non sufficiens ad hoc, pregnansq;.
Hic non pertrāsibit, quin oporteat ut uerū panem esse sinat.
Deus inq; neq; annihilat, neq; creaturas suas absq; causa trās-
mutat, ad hoc namq; consequeret, accidentia quæ in creatū-
ris exigua sunt, inter corporalīa fierēt nobiliora. Sic albedo,
rotunditas, & alia accidentia nobiliora fierent, quam nobile
corpus uenerandæ uirginis Mariæ, hic multæ possent induci
causæ, putat tamen Eckius aliquid acceptandū fore, sine ex-
pressis literis, uel adportet scripturas. Dñs dicit Matth. xxvi.

Ammodo

CONCLUSIO PRIMA.

Ammodo nō bibam ex hoc genimine uitis, donec bibā illud nouum &c. Hic clare adparet, dilucidis uerbis, dñm uelle ad huc uinū esse, quū illud uinū nomet ex uite generatum.

Ultra dicta doctorū cum Euangelio consonāt, ex toto eius sunt opinionis, at nusq̄ dicūt cessare, quin sit materia panis, ex integro en. in illis aduersare ē. Quum in libris gentiliū contra hæreticos, Manichæos, Martionem, cæterosq̄ scribāt, ne gantes corporales creaturas Dei non bonas esse debere, ut a legētibz clare reperit̄. Nunc uero quum talis materia panis non adfuisset, neq̄ in scripturis fundatū fuisset, non bene stetitissent, ex solis accidentibus probare creaturarū bonitatē, in quo præcipue Hyrenæus lib. v. in quo ueram probat resurrectionem, iterū aperte loquitur, panem qui de terra creuit, (ideo quod præsentem materiā contingūt) e directo pro me sunt, & contra doctorē Eckiū, quō enim quis resurrectionē probare possēt, per accidentia panis. Sic iḡi argumentandū esset, in ultimo die nostrū colorē, magnitudinē, & alias qualitates apparendas, & non corpus. Sed hæc demissum facio.

Inter alia quoq̄ dixit, quod mihi cum Augustino timeam qui mihi tamen, gratia Dei, magis est cognitus, ut quiddam cum eo mihi formidem. Assentior in plarisq̄ locis, eum corpus & sanguinem domini nominare, at quid per hoc intelligat, alijs in locis apertissime ostendit.

Dñe doctor pro illo me non intueamini, quod clara loca per obnubilata exponā, nam obnubilata per clara exponere uolo. Si epistolā eius perspexeritis ad Bonifaciū, illic bene reperietis. Peto si dñis meis præsentibus bonū uideat, & hoc quoq̄ adsignari, nominatim inquit. Accipimus sacramentū corporis Christi, Christi corpus, iuxta hoc aliquas scripturarum expositiones ponens, ad hoc deseruientes. Hodie uero doctor Eckius illud per saltū breuibus trāsijt in. lib. de doct. Chri. non necessariū ratus eiusmodi expositionē figurate acceptandā, quum tñ illius libri fideles lectores, pulchrā diuini

H ij

COLLATIO XI.

tionem ibi reperiunt. In propriā collocat partem, quæ figurate exponi deceat, illicq; sacramenta reponit, & quod materiā concernit transubstantiationis, aut transmutationis, inter alia quoq; dicit. Signum pro signato accipi non debere.

Præterea iterum se doctor Eckius Birckhaimerī iactitavit formosi libelli, debet id omne a doctore Eckio laudari. At ille ipse omnibus uis prænominatā reijcit opinionem transsubstantiationis siue transmutationis, ut somniorū opus. Ideoq; & huiusmodi libelli merito post tergarentur.

Iuxta hoc de Aristotele dictum est, nec ego Baalami asinum contemno, ueritatem edicentē, multo minus homines.

At nunc in hoc sacramento permanent omnes operationes naturales, scripturaq; ratione materiæ panis nobis non ostendit ullam miraculosam transmutationem, sicut in decimo capite tertij libri de trinitate Augustini.

Consequenter, quia me doctor Eckius monet ad Christianam unionem, nihil ex mea parte obstabit, semel suā transubstantiationem scripturis deducat, ut ex tunc procedi queat, aliter enim ad suos clamores surdus ero, nisi dominorum intuitu aliud fecero.

DOCTOR ECCKIVS.

ET si auditores nequaquam libenter tedio enecem, angit nihilominus doctoris Oecolampadij circumuagatio, præter materiam excurrere, quum utiq; (etiā ob omnes preces meas) procedere recuset, ubi nam literas habeat cōstipatas, quibus uenerabile sacramentum satagit euertere.

Dicit quidem honorem Dei se quærere, paruus est honor ex sacro sancto Christi corpore panem facere pistorium.

Ad hæc meam dicit conclusionem cōtra scripturas esse de transmutatione, quum tamen nullas deducat, nisi longe post unam dimidiatā & abscissam, insimulās me nullas induxisse scripturas, nisi unicū dumtaxat conciliū in cap. Damnamus, iniuriā mihi facit, ad clarum equidem textum Matth. xxvi.

Intel

CONCLUSIO PRIMA.

Intellectū meum probaui huius concilij, unanimi consensu, & uniuersalis ecclesiæ. Mirū auditu, ut dicere audeat se protestatum, concilia, patresq; se non accepturum, quum contumuo sine literis, & uerbo Dei eam doctrinam inducat.

Vltra unicum adportat Sophisticū argumentū ratus, si uera esset uniuersalis ecclesiæ opinio, accidētia inter omnes creaturas esse nobiliora, etiam corpore Mariæ, illud non confiteor qui dico, nisi in significatione, quemadmodū omnes nos prohi Christiani, diuinam facimus adorationem uenerabili sacramento, & nulli puræ creaturæ non uiuæ.

Iam semel scripturā inducit ex Euangelio Matth. xxvi. sed dimidiatam, adeoq; incurtatam, quasi met intellectui offerat illam nihil colligare. Dominus namq; dicit, A modo non bibam ex hoc genimine uitis &c. ex illo elitiens dominū Ihesum de materiali uino loquutum, ita scripturas decet dilacerare, ut error firmetur. Si de materiali uino dominus loquatur, quid sequitur, perpēdite donec in diem illum dum illud bibam nouum in regno patris mei. Consequeretur enim dilectum dominum nostrum iam primum in cœlo cum Apostolis materiale uinum bibiturum, sicut Mahumet Thurca, cum cæteris epicuræam faciunt beatitudinem. Ideoq; & longe alius est sensus, dominū Ihesum non illic loquutum de materiali uino, sed de fidelium potius cōmunionē, quemadmodum & alio in loco, beatitudinem per parabolam cœnæ dominus Ihesus ostendit, quamuis & aliæ expositiones per diuinos doctores dentur, quæ breuitatis causā intermitto.

Quod aut ultra dominus meus doctor multa de doctoribus dicit, qualiter ueram Christi humanitatem probet. Dico multos prodigere sermones de pane pistorio, nos oporteret ut illis probaretur dominū Ihesum ueram carnem, uerumq; sanguinem habere, iterum in suam opinionem antiquū doctorē Hyrenæū trahens in v. libro, uim illi faciēs atq; iniuriā. Hic est originale ubi contra hæreticos Hyrenæus clare dicit.

Si Chri

COLLATIO XI.

Si Christus ueram carnem non habet, non esset calix sacramenti eucharistiae communio sui sanguinis, neque panis communicatio sui sacri corporis.

Neque is uideri uult qui Augustino obstrepat, breuibus ad haec dico. In omnibus Augustini libris, nusquam ostendet sacrum Christi corpus in sacramento non esse, hoc non inueniet, sed aperte ei ostendat in Augustino, non solum in psalterio, xxxiiij. sed & in eo quoque libro, cuius iam meminit de trinitate, ibi namque Augustinus dicit, in celebratione sacramentorum quum offertur, datur, dicitur praecipua auctoritate, cuius corpus & sanguis sit, aliud non credent quam totaliter in specie dominum apparere oculis mortaliu, & ex hoc latere percussum humorem totaliter effluxisse. Tertio sunt haec uerba lib. x. cap. Nam & haec clara sunt uerba, neminem aliter dicere posse, nisi Augustinum esse ex parte ecclesiae, quod & Zwinglium offendit uel ledit. Ideoque & dominus meus doctor Oecolampadius non se iactare debet, de suis locis obnubilatis & tenebrosis, quum illis hodie potenter respondi ipsum doctorem Augustino iniuriam intulisse. In lib. iij. de doct. Christ. xvi. cap. ubi figuratum sermonem nominat, non uerba Christi, Matth. xxvi. Hoc est corpus meum, sed Iohan. vi. Similiter dilucide ostendi uerba v. capituli sibi esse contraria, de quo hodierna testatur scriptura.

Sed dilecti domini audite, & discite a doctore Oecolampadio quonam modo Augustinus sit intelligendus, educit Augustinum triplicia sacramenta docuisse gentilium &c. Quis haec audiuit unquam Thurcas & gentiles etiam sacramenta habere, met ipse dixit, sacramentum significare sacrum signum, scire cupere, quae sacramenta dominus doctor apud gentiles & Thurcas quaereret, quum nos Christianos teter nostris nos sacris priuare in sacramento. Non sic loquitur Augustinus, de signis enim in communi loquitur, neque id abnegamus, habemus & nos exteriora signa in sacramento.

Denique dominus meus doctor dominis meis praesidentibus offert, si Augustini uerba in praelegato libro & epistola ad Bonifacium

cium

CONCLUSIO PRIMA.

cium scriptis notari uelint, alleget uerba, ut ad illa responde-
re possimus, aut forte si totum uelit librū in hoc haberi.

De Birckhaimero qui contra doctoris errores scripsit, &
ut erroneum reiecit, dicit dominus meus doctor librū illum
me laudasse, quod non comperietur, facitq; mihi iniuriam,
de quo me ad acta remitto. Hoc autē uerū est, quum antiquo
doctori Hyrenæo uim intulerat, illic ostendi ei se sciturum,
Hyrenæum sibi aduersum per Birckhaimerum.

Ad calcem se dñs meus doctor humiliat, se a Baalamis asis-
no disciturū. Mirum auditu, quod non a Luthero, Prentzio,
alijsq; fratribus suis in Christo, quorū habet notitiā, Christia-
na eos corda habere doceri non uult, & ab suo errore desiste-
re. Adhuc dico in causis fidei, Aristotelem nolo habere gen-
tilem. Scripturæ allegentur, huc adportet uerbū Dei, quæ
solæ uos iuuare poterunt in uenerabilis sacramēti euer-
sione. Nihil prodest doctorem dicere omnes naturales operationes
in sacramento manere, & in illo nullum est admissurus mira-
culum. Docet nāq; Euangelista claris & dilucidis scripturis,
docet unū miraculū, quod est fundamentū consequutionis.
Ne hoc miraculū est, accepisse scilicet dñm Ihesum panem in
manus suas, & per omnipotentiā suā dixisse, Hoc est corpus
meum. Quumq; uniuersus mundus miraculis scateat & ex-
undet de uenabili sacramento. Iuxtaq; dñs meus doctor mi-
raculum legit apud Cyprianū, & apud Ambrosium, de suo
fratre Sathyro, quæ breuitatis causa demitto.

Hoc uniuersus mundus nouit, ante noningentos annos
mulierem sacramentū sumere uolentem a sancto Gregorio,
quæ & ipsa erat in hac infidelitate panem esse pistorium, illic
per diui Gregorij preces digitum apparuisse uisibiliter.

Quumq; mea conclusio concors sit cum uniuersali Chris-
ti ecclesia, quæ in armis & possessione est suæ fidei, necessa-
rium nō duco, multas ad hoc scripturas inducere. Dñs uero
doctor Oecolampadius cum suis adherentibus contra uni-

COLLATIO XI.

uerfum orbem hoc ipsum euertere conatur. Iterum uos rogo
 fauorabiles dñi praesidentes, ac hoc illū monere uelitis, ut feri-
 pturas exportet, sicut semper promittit, & tamen cum illis ap-
 parere recusat, sine enim literis non sumus ei credituri.

D. OECOLAMPADIVS.

Deus misereatur nostri, illuminetq; faciem suā super nos,
 quo in terris uiam eius dinoscamus, Amen. Dilecti Christo
 fideles, hesternō die iterum sermones consuetudinariarum & irri-
 sionum praecesserunt, quibus finem exopto.

Ad unicū me respondere oportet, quod ex meis uerbis est
 excerptū mihi ad ignominiam, quod scilicet nominari sacra-
 menta etiam gentiliū, quasi Christiana sacra etiam gentibus
 esse praestiturus, ac putabā nos uerborum contentiones uitae
 re debere, alterq; alteri non sic iniuriari. Sed legatur libri di-
 ctionarij, reperit ibi sacramentū cōmune nomen esse, lateq;
 extendi, permittitur tamen gentibus ipsis, ut deos habere dis-
 cantur, quum non nesciat eorum deos, deos non esse. Quid er-
 go hic rixae opus est, etiā si apud gentes sacramenta esse dican-
 tur, sed falsa & inutilia, quemadmodū & ego ipse dixi.

Apud principalem causam probari debuit, materiam panis
 ibi desinere, & sola illic accidentia permanere, allegatū est di-
 ctum Euangelistarū, Hoc est corpus meum, hoc uero dictū
 ex toto nihil probat, quō eū sic exponi potest, Hoc est corpus
 meū, id est, materia panis transmutata est, neq; ibi magis est
 panis, cessatio materiae panis in his uerbis nō reperit. Ideoq;
 & necessitas hic urgebit aliud inducere dictū. Ego illā exco-
 gitatā opinionē scripturis impugnaui, ex Matthaei Euange-
 lio, cum quo & ceteri Euangelistae concordāt, dño dicente,
 Ammodo nō bibā ex hoc genimine uitis usq; in diem illum,
 donec bibā illud nouū in regno patris mei. Hoc dictū doctor
 Eckius uult esse parabolā, sed hic nulla patet fuga, articulus
 namq; graecus, ec tutu tu genumatos tis ampelu, id est ex hac
 generatione uitis. Hoc uerbulū, hac, cum circumloquutione
 quod

CONCLUSIO PRIMA.

quod uinum nominat uitis generationem, clare dat intelligi, præcise de hoc præfenti uino dictū esse, ob id formidandū nō est, me mahumeticū cœlū, quod in cibo potuq; constat, erecturū aut confessurū, ad hoc nempe illud non consequit̄, hoc uerbū nouum tm̄ importat, quasi nouo modo, & est huius dicti talis expositio. Vult namq; eis dñs dicere, iam ultra uobiscū nō sum permanfurus, hocq; dat per hæc uerba intelligi. Ammodo non bibā hanc uitis generationē. Quū autē dñs passurus sit, sed & discipuli dñi, uerū & nos om̄es qui deifice uis uere cupimus, sine tristitia non erimus, præbet benignus dñs consolatoriā spem dicens, usq; in diem illū, profecto laudatū diem, in quo iudicare uenturus est, eruntq; ei obuū sui in nubibus, illic nobiscū bibiturus est nouum potum, hoc est, gaudiosius habiturus est conuiuū, quod non in corporali cibo, potuq; perstabit, sed in æternæ ueritatis contemplatione, ex qua etiā & ipsum corpus de hoc gaudio participabit, quanq; de antiquis sanctis Papia & Hyrenæo, quod etiā corporale gaudiū huius terræ expectarūt legitur, licet ob hunc errorē, non tam inimice a posteris, Iheronymo & Augustino, in eos fuerit inuectum. Inter eos enim charitas uigebat, quæ hanc temeritatem non patiebatur, & in nobis quoq; dñs charitatē accendat, sic & nos ad ueritatem perueniemus.

Fuit iuxta hoc a me interrogatū, quid Augustinus ad Bonifaciū dicat, audite illud. Interrogatus Augustinus quō cōpatres in paruulorū baptismo respondere possent, & dicere credo uel abrenūtio, quū nesciāt puerulos credituros uel abrenūtiaturos in hoc seculo. Adhæc respōdit illis hanc mentē uerbula cōpatrū seu cōmatrū dicentiū se credere & abrenūtiare loco pueruli sacramēta esse. Ipse quoq; & si in eo loco fide puerulis nō p̄beat, adhibebit̄ nihilominus eis sacramentū fidei, eritq; eo in loco cōfessio fidei cū nomine fidei, quæ nihil omin⁹ nō p̄sens fides nominat̄. Sic etiā dicit signū sacramēti corporis Christi nos nominare corpus Christi, ex quo clarescit

COLLATIO XI.

quo nam modo antiqui doctores utuntur nomine corporis Christi, ubi in eorum scriptis pro Sacramento ponunt. Si ergo similitudo Augustini, ubi sacramentum corporis comparat sacramentum confessionis fidei, in paruulorum baptismo similis esse debeat, quum prius dixerat, paruulorum fidem nondum esse presentem, ita etiam aptabitur oportet in sacramento corporis.

Ultra etiam magna exclamatione contra me deductum est, ex libro de trinitate, quum tamen hoc dictum, totumque illud capitulum pro me sit, & contra eos, illic equidem ostendit, nouem significationum & signorum modos. Tandem & ultimo sacramentum ostendit. Nunc haec mens eius est, aliquando uiderunt filij Israelis supra Sinay montem, maiestatem Dei in nubibus & igne per angelorum ministerium parata, hominibus incognitum, angelis tamen non incognitum, fuerant & aliqui tam incogitantes, quum uocem audissent domini. Ego sum dominus deus tuus ignis consumens, qui ex intellectu & contemplationis paucitate, humilitateque deum ignem esse crediderant, sicut & postea talis error apud plerisque gentes succreuerat, adhuc ultra dicit sic in nostris sacramentis, ubi pueruli essent, qui eiusmodi panem & uinum nunquam uiderunt, & apud missarum celebrationes nunquam fuissent, & quid illis fieret ignorarent, audirentque praestanti uoce haec uerba, cuius corpus esset, sic & ipsi talem simplicem intellectum, ex eo ubi formarent, quasi & hoc ipsum corpus esset, hic quoque humor esset sanguinis, qui ex Christi latere defluxit. Sed ipse ultra dicit, memores nos esse debere, ne nostra infirmitas plus merito augeatur. Vbi plane dat intelligi, sacerdotes scire debere, quod in hac sit tractatione, sicut & angelos. At qui in eo capite bene ostendit, panis illic esse substantiam, & nihil ultra hominis intellectum, ut ibi est accipere, quum signorum ordo comparatur. Fatetur & illic nullam esse miraculosam & supernaturalem operationem, quare hoc magnum miraculum transsubstantiationis poni non debet.

Quia tamen doctor Eckius ultra deducit de miraculis sub
Gregorio

CONCLUSIO PRIMA.

Gregorio factis, non est ad propositū, nam de his miraculis omnino loquimur, quæ aliquñ infidelitatē sequuntur hominū, siue uere fiant, siue apparenter, & fantasmata, quum hæc miracula non sint uniformia, de sola interiori operatione loquimur, quæ in pane fieri dicif, de transmutatione dico, de hac scripturas nos non habere, ideoq; & acceptare nescimus.

Vltimo ex parte dicti Augustini super xxxiij. psal. Si illud dictū integrū sineret, iterū seipsum exponeret. Dicit enim suā humilitatem in sacramēto, & cōmendasse & se didicisse, hoc illic comperiet, quæ dicta uestræ charitati plane ostendunt, meam erga uerā Christianā ecclesiam, obedientiā, absq; hoc quod ueteres fuerim aspernatus, aut illos qui non tam excel- lens habuere ingenium. Idcirco illa dicta libenter acceptauit, quia uero doctorū inductio, tempora nostra consumūt, sine ullo speciali fructu, & ego quoq; in doctorū atq; concilioꝝ dicta nō aliter assentior, quā in Dei uerbo fundata sint, ultra in uerbo Dei fatiabor, doctorē Eckiū rogans hoc ipsum face- re. Nam si iuste possideat, uti proponit, æstimās stultitiā esse, & ab eo dedecore exposci suoz dictoz iuxta scripturā causā sam, quum ipse ut famatus Theologus, pro honore illud ha- bere deberet. Aestimasset in huius dicti, Hoc est corpus meū possessione esse, at in eius expositione totū deperdemus sacra- mentū. Non enim illud uerbulū hoc panem uult indicare, neq; uult ultra uerum & materialē panem manere. Ex quo tandē consequet quod heri deduxeram, Christū non uere passum, quod Christianis aurib; intelligentib; intolerabilissimū est.

D. ECKIUS.

IN nomine tuo dulcis Ihesu Christe. Breuitatis causa, deci- dere patiar noua gentiliū sacramēta, quia in Aug. nō sunt.

Quia tamen doctor excogitatā asserit opinionem esse, pa- nis transmutationē, hic illū aīo Christo Ihesu, spirituiq; san- cto rebellare, quū em scripturas exposcit, illas induxi Matth. xxvi. ubi primo nominat panem, quod in manus acceperat,

I iij

COLLATIO XII.

post hac dicēs. Hoc est corpus meum, quumq; prius corpus non erat, iam uero corpus sit Christi, necessario illis trāsmutatio cōsequit̄, quem intellectū spiritus sanctus expressit ecclesia in quatuor concilijs, ut supra dictum est. Similiter & hūc Euangelij sensum per sanctū martyrem Cyprianū expressit. Dicit em̄, hic panis quem dñs suis discipulis porrexit, transmutauit (nota transmutauit) non in specie, sed in natura, per omnipotentia uerbi factus est caro. Hic iam audimus, quam hanc scripturā ecclesia bene intelligat. Transeo Ambrosium Augustinū, Athanasinū, Theophilactū, quem & ipse doctor Oecolampadius ex græco in latinū traduxit eloquiū, qui & ipse clare in hunc sensum Euangelistas intelligit, Matthæum & Lucam, iuxta met doctoris expositionem.

Dictum suum Matthæi, Ammodo non bibam &c. libenter obnubilaret hoc græco uerbulo tuto, at ego illi reddo in sequentibus uerbis hoc uerbum græcū, affito, quum uelit eum etiam non loqui de materiali uino, mens hesternodie scripturarum datus intellectus rectus est, quem & sanctus dat Ambrosius super Lucam, ubi dicit. Bibite & comedite nobis mercedis loco non promitti, sed cōmunio cœlestis gratiæ & doctrinæ, quo neq; Chrysostomi, nec aliorū opinionem (ut est heri dictum) uult delere. Quum meus dñs doctor Euangelium recte sumit in manus, inueniet hæc uerba, Christū dixisse ante sacramenti institutionem, Lucæ xxij. de quo & Augustinus in epistola ad Bonifaciū, quod cuilibet simplici probo Christiano est quā cognitissimū, in cōmuni sermone nos eo uerbo sacramentū aliquādo pro exteriori specie uti, quādoq; uero pro sacro Christi corpore, ut cum quis se dicat dñm nostrum in missa uidisse, quum exteriora dumtaxat signa accidentium panis, sub quibus dilectus dñs noster est, uiderit.

Eodem modo dñs meus doctor uim facit uerbis Augustini, in tertio libro de trinitate, Augustino impingens, quod dicat, nihil in sacramento esse supra nostrū intellectū, quum
illie

CONCLUSIO PRIMA.

illic fratres clare moneat fragilitatis intellectus, quippe quod capere nequeant mentis augmento, etiam cum expositione & confidentia intellectus iussione Dei, ex occulta regni sui maiestate. At non est nouū, nostros novos Christianos uita defunctos sanctos, uelle contra ipsorum sensum in suas partes trahere, quum hoc eodem & uiuentibus faciant, sicut in uno li bello, eruditum & uere doctum Erasmus Roterodamum, falsitate insinularūt, ut se literis erga uos gratiosos dominos meos laudandi fœderis Heluetiorū, purgare cogeretur, proculdubio si Augustinus, Hyrenæus, Tertulianus, adhuc in his terris degerent, etiam & eos literis erga uos purgatuos, & excusatuos.

Quare obsecro dominus meus doctor dicere audeat, miraculum Gregorij ad propositum non esse, quum non ignoret uniuersa ecclesia, hoc ideo factum esse, quia hæc mulier eam habuit infidelitatem, quam & nunc noui habent Christiani, panem dumtaxat esse pistorium.

Tandem scripturarum ratione, quas ego induxeram pro mea, totiusq; ecclesiæ possessione, uerba scilicet Christi, bonæ mihi sunt literæ, domini passione firmatæ, diuinoq; illius ore prædicatæ, quum dicit, Hoc est corpus meum.

Quia tamen doctor dicit ex mea conclusione sequi Christum neq; passum uere, neq; mortuum, hoc obsecro scripturis probe, & manus principali causæ adponat, ut eo possint uniuersi uidere, qui ueri sint Euangelici.

D. OECOLAMPADIUS.

Causa in his uerbis perstat. Hoc est corpus meum, per quæ doctor Eckius probare nititur, materialem panem ibi non esse. Hæc autem uerba, illam non patiuntur expositionem, & certus ego sum, me non pugnare aduersus spiritum sanctum, quum met ipse spiritus sanctus scripturas exponat in dicto Matth. Ammodo non bibam &c. sed & tertio apud Paulum panem nominat.

Expositio

COLLATIO XIII.

Expositio doctoris Eckij, panem exteriora signa nomina
ri sicut accidētia, quo nam modo illud uult probare, Paulus
dicit de pane &c. de pane edere materiam exposcit. Vniuersa
scriptura nobis duo dumtaxat ostendit edulia, spirituale car
nis domini nostri Ihesu, & corporale panis scilicet & alterius
corporalis cibi, uesci uero accidentibus a substantia nudatis,
litera sacra non docent.

Neq; doctor Eckius satisfecit, neq; Matthæi dictum xxvi,
capite enodauit. Ammodo non bibam de hoc genimine uis
tis &c. utcumq; enim se res habeat de promissione sequenti,
oportet ut præcedēs uerbum respiciat atq; referatur ad illud
de quo eo tempore tractabatur, neq; decet aliter exponi quā
alijs scripturis, quas adhuc expecto.

D. ECKIUS.

IN nomine tuo dulcis dñe Ihesu Christe. Contra conclusio
nem meam de præsentia sacri corporis Christi, adhuc ob
luctatur dñs meus doctor, aduersus panis transmutationem
inducens Paulū ter panem nominare, quod intelligi neque
at de accidentibus panis. Et quum diuus Paulus de manduca
tione loquit, non potest nisi materialis panis māducari, quū
in scripturis non nisi duplex manducatio reperiat. Ego ue
ro, & si ad illa responderim ex mente regis Anglorū, illamq;
scripturis probauerim, nihilominus ei clarius enumerabo, &
dico in diuo Paulo ad Corinth, per panē non intelligi pisto
rium panem, sed sacrum Christi corpus sub specie panis, hic est
proboꝝ Christianoꝝ panis. Hoc aut ut uerū sit, neq; illud ul
lus Christianoꝝ negare possit, testor per os Christi diuinum
dicens Iohan. vi. Et panis quē ego dabo caro mea est, auscul
tate probi fideles, quid Christianus sit panis, caro nāq; Chri
sti est. Hæc Dei uerba poterunt neq; cœlum, neq; terra, neq;
inferorum portæ euertere.

Iuxta illud ultra notandum, Christum panem hunc pro
misisse se pro mundi uita daturum. Si hunc Christus, qui &
ipsa

CONCLUSIO PRIMA.

ipsa ueritas est, promiserit. Ad ergo promissa adimpleuit.

Et propter superabundantiam, panem non intelligere de pane pistorio, seipsum clare expōit, ubi eo in loco dicit. Quis cūq; manducat hūc panem & biberit calicem dñi indigne, reus erit corporis & sanguinis dñi. Ibi perpendite quem panem diuus Paulus intelligat, Christianorū diuinū panem sacru corpus dñi, cuius reus erit, quicūq; indigne manducat. At iam ita est, quum quis māducationis reus sit, sit reus eius quod manducat. Quare hic efficaciter Paulus stat pro ecclesia Christiana, aduersus omnes illos uenerabile sacramentū ab ecclesia auferre satagētes. Merito dñs meus doctor in Paulo legere debuisset, quo nā modo Christi uerba enumerasset, Hoc est corpus meū quod p uobis tradit uel frangit, ex hoc mox uidisset, qualis nam panis in ecclesia fuisset Christiana.

Secundo inducit dñs meus doctor hesternā atq; hodiernā cantilenā ex uerbis Christi, Matth. xxvi. non cōtentus quod ipse uerba Christi (sicut diui Ambrosij Chrysostomus) intelligo, ex me scripturas exposcēs, met ipse ordinem quo me ligare tentat non obseruans. Ego enim uerba Christi accepto, ipse uero quem uelit ex priscis doctoribus eligat Chrysostomum, Ambrosium, Lynam, Hugonem &c. neminem, reperiet, contra sacramentū uerba Christi exponentem. Ut aut omnes uideant, catholicā ecclesiam ueram fidem, uerumq; Euangelium habere, inducam ei scripturas uerba Christi in Matthæo allegata, de nostro sacramento intelligi non posse, scripturæ supra memoratæ sunt Lucæ xxij. cap. quō in loco dilucide Euangelista tradit in esu agni pascalis Iudæorū dñm Ihesum dixisse. Desyderio desyderauī hoc pasca manducare uobiscum anteq; patiar. Dico enim uobis, quia ex hoc non manducabo illud, donec impleatur in regno Dei. Et accepto calice, gratias egit & dixit. Accipite & diuidite inter uos. Dico enim uobis, quod non bibam de generatione uitis, donec regnum Dei ueniat. Post hæc tandē Euangelista cōminiscit

K

COLLATIO XIII.

institutionis huius sacramenti. Ex quo clarescit quum uerba hæc dominus dixerit in cœna agni pascalis Iudæorū, & post hæc primum hoc uenerabile instituit sacramentum, non debent ita præcedentia uerba in præiudiciū sacramenti illo modo uiolentari. Ideoq; & dñe doctor adferre claras scripturas, doctrinæ uestræ nouæ, quam Basileæ & scripsistis & docuistis, aut apud ecclesiam catholicam durate.

D. OECOLAMPADIUS.

Dilecti probiq; Christiani indifferentes opus est, & patientes aures habere, qui habet aures audiendi audiat, principio operæ pretiū duco genuinum ac uerum intellectū dictorum ex sacris literis proponere. Doctrinæ uero & scriptis Anglorum regis, breuitatis causa, & ob dñorū meorū gratiosorum decretum, me nihil implicabo, neq; opus esset toties ecclesiæ nomen auribus meis inculcare. Cupio inq; cum ea audire uocem ueri pastoris & sponsi Christi. Omnia allegata doctoris Eckij dicta, adhuc non probant desinere panis materiam, sed neq; suam conclusionem firmant, quæ ita sonat. Verum Christi corpus & sanguis eius presentia sunt in sacramento altaris, quam illum sic intelligere reor eque in pane ac in cœlo esse, & si inuisibiliter ita ne est.

D. ECKIUS.

A Domino meo doctore de conclusionis meæ intellectu interrogatus, ualde mihi peregrinū adparet nostrā conclusionem iam in quartū diem disputari, & iam primū queri, qualiter ego eā intelligā. At breuiter, si Christi corpus quod in cœlo est, opiner in sacramento esse. Dico quum nisi unicū Christus corpus habeat, unum est corpus ex uirgine natum, mortuum, in cœlo sedens, & in sacramento existens.

D. OECOLAMPADIUS.

Primo inductum est dictum Iohan. vi. cap. eius tenoris. Panis quem ego dabo caro mea est, quem daturus sum pro mundi uita, hoc dictum talem in se habet intellectum, ipsum
met

CONCLUSIO PRIMA.

met Christum panem esse uiuum, quemadmodū paulo ante dicit. Ego sum panis uiuus qui de cœlo uenit, qui manducas uerit ex hoc pane, uiuet in æternum, & panis quem ego dabo &c. Non hic mens est doceri de ceremonijs siue signis sacramentalibus, quorum signorum totum neq; meminit capitulum. sed de hoc quod per sacramentum significatur, nominatim de domino nostro Ihesu nobis profuturas præbet doctrinas, scitur materialem panem, aut sacramentale signum de cœlo non descendisse, sed uerbum Dei, unigenitum Dei filium propter nos de cœlo descendisse, ut in eum credens, uitam habeat æternam, sicut paulo ante hac scriptum est. Cum hoc neq; ignoratū est sacramenta in ceremoniâ exerceri, huc non deseruit, quum uitam non præstet. Prius enim uel iuxta dat Christus, uel cum exercentur. Tantum ergo nobis Euangelista dicit, carnem Christi eatenus cibum nostrū esse, quatenus fidem in illum suscipimus, ac totam complacentiā atq; fidutiā quum in cruce moritur & patitur, satisfaciens pro mundi peccato. Hic iterum exhibitionis meæ seruo præcepta me scilicet Christi honorem in cruce quærere. Hic scripturarum usus est, illud edere nominās siue manducare quod placitum est, etiam & panem appellans, quod hominem cibatur atq; fortificat, aut in uita sustentat, prout Esaia tertio capite inuenitur. Et Iheremiæ xv. Illic nempe habetur, Inuenti sunt sermones tui & comedi eos, hoc est dulces mihi erant, mihiq; complacita. Ita dominus noster Ihesus Christus in cruce dilectior nobis amicitiorq; erit, quod ex eius in pane præsentia experimur. Id quum ita esset, diminutio esset meriti passionis Christi, uehemēter enim mihi opus censeo, quod & uos libenter audituros opinor, quoniam modo Christus, noster sit panis, nobisq; dilectior, hic homini pernecessaria fuerit, sui ipsius cognitio, & quam ad infidelitatem pronus. Ecce quam bene nos Deus, cœlum terramq; creauit, nihilominus experimur infidelitatem, etiā post multa suscepta beneficia.

COLLATIO XIII.

Promissiones nobis dedit Deus per prophetas in mirabilibus per seipsum iurando, adhuc factus infidelis est homo. Terre equidem peccatis suis, ne ad Deum (ut patrem) diuertat, quam obrem misericors Deus unigenitum suum in mortem tradidit, quo sufficenter securi illic fides increfcit, quum ibi peccata remittantur, ut ad Coloss. ij. habet, affigens chyrographum cruci, quod erat contrarium nobis, tamen ibi cibus inuenit spiritualis, ubi peccata remittuntur. Hoc Christus in allegato dicto uult dicere. Caro mea quam pro mundi uita datur, hic est panis quem ego dabo, hunc panem omnitempore, & non in sola missa manducare debemus, quam passionis Christi beneficentia, semper corda nostra excitare debeat, ad fidendum & credendum in Deum. At in coena uel missa cum gratiarum actione protestari & testificari debet coram proximo, Christum uere nostrum esse panem uiuificantem, & nostra fides si iusta est, erimus procul dubio Christianam uitam agentes, & hoc ad primum dictum, sint dicta.

Secundo, dictum allegauit ex diuo Paulo Corinth. xi. his uerbis, qui indigne ex hoc pane manducat, aut de calice domini bibit, reus est corporis & sanguinis domini, ex quo dicto sua conclusionem se aestimat firmare, ita dicens. Qui ex aliquo cibo manducat, in eandem peccat, & quam illic habeat, qui indigne manducat hunc panem, hic reus erit corporis & sanguinis Christi, ad quod consequitur, corpus Christi hunc esse cibum. Ad quam respondeo non solum in aliquem peccari cibum, quum indigne manducat, sed etiam in illum huius cibi nostri datorem. Ut est, quum rex aliquis simplici homini cibum transmittit communem, qui hunc dedigneret & erga regem ingratitude cibum suscipit, num & iste reus erit, uti contemptor regiae maiestatis, neque ob id hic cibus maiestas est regia. Aut uel clarius exemplum, audite Sceptrum potestatem indicat superiorum, quum alioqui baculus sit ut ceteri, nunc quum quis propria malitia ductus hoc sceptrum rumperet, num erit & hic iniuriam inferens potestati.

CONCLUSIO PRIMA.

potestati aut superiori. Tale hic est, panis dñi naturalis est panis, & si datus permissusq; & in sacramentū institutus, ut ibi memoria habeat passionis suæ. Nā dicit, hoc facite in mei memoriā. Iamq; Christi passio, quum tam sit prætiosa, merito quisq; crucifixor & proditor Christi æstimatur hæc sacramenta dehonestans, hæc mens est Pauli, quam alio sequenti uerbo declarat dicens, qui enim manducat & bibit indigne, iudicium sibi manducat & bibit, non dijudicans corpus dñi, sibi dijudicare corpus hoc importat, ne de Christo quis non aliter sentiat, quam simplici rustico & peccatore. Cordi nobis esse debet innocentem Christum filium esse Dei, qui & nos, cælum, terramq; creauit, qui & propter nos amaram mortem passus est, ita se homo probet, hoc namq; cor illius, atq; conscientiam quietabit, hoc de Paulo dictum sit.

Ad uerba Lucæ Euāgelistæ, quæ ante uerba institutionis sacramentorū stant, & apud alios Euangelistas, Matthæū & Marcum sequuntur, opinat̄ doctor Eckius de alio quā sacramentali cibo dictū. Hic miror eum a proprio sermone diuertisse, priusq; noluisse fateri per uerba generationis uitis corporale intelligi potuisse, quod iam apud Euangelistā Lucam acceptat, quum apud omnes Euangelistas de cœna scribentes horū uerborū causa una sit mens. Et quod unus Euāgelistarū præponit, alter postponit, nulla est negligentia neq; scripturarū cōtrarietas, ex hoc em̄ discere deberemus, propter externa signa non tanto sollicitari, quin potius iugiter progredi in mentis eleuatione ad spiritalia, ad uerū dico uiuūq; panē cœlestem Christi Ihesu. Itaq; nihil a D. Eckio hæcenus adductū est, trāssubstātionē eius firmās, aut conclusionē suā pbans.

Sed & quod Christus dixit, Hoc est corpus meum, ad suæ conclusionis confirmationem non deseruiet ei, adhuc ab eo petens ut panem hunc uerum panem esse sinat.

Hyrenæum trāssubstātionis diuinitatē causa induxi, prout in allegato loco reperit̄. Nam aliarū capitaliū causarū

COLLATIO XV.

ratione, adhuc nihil dictū est, quū nullū etiā ego scribentē ac
ceptabo uerbo Dei contrariū, quum adhuc nihil obtentū sit.
Neq; me alicui iudici subieci, uerbū inq; Dei iudicare debet.

D. ECKIUS.

Quum non ego sed doctor Oecolampadius Hyrenæum
induxit, quasi nobis contrarium, & iam quum clarum
sit, eum apud ecclesiæ sententiā permanere, doctorq;
a proprijs armis fugiat, quæ ipse secum attulit, ad sacras litem
ras, nisi quod ab eo sacra scripturæ extorqueri nequeant.

D. OECOLAMPADIUS.

Gratiosi dilecti domini, credo hodiernā datam sententiā
firmā permanfurā, ut honorem demus uerbo Dei. Alioqui
possem & ipse iuxta in disputationis prolongationem, excep
tiones superiores quærere, quod uoluntatis meæ non est,
cum hoc rogans particulas tentas duarum conclusionum rati
one, in sententiā non pronuciare.

D. ECKIUS.

In nomine tuo dulcis dñe Ihesu Christe. Quemadmodum
nobis ambobus a dñis nostris propositū est, adhuc fugit dñs
meus doctor, scopū attingere nolens. Dicit me scripturis nō
obtinuisse, panis definire substantiā in sacramēto, met nesci
ens unde argute. Nempe contra meā conclusionē adduxit
sanctū Paulū hoc sacramentū panem appellare. Ex quo pro
bare sategit panē esse oportere materialē & pistoriū, & nō sa
crū Christi corpus, aduersus quod ego in scripturis illi osten
di eum nō recte sentire, nam in ea clare corpus Christi panis
nominat, iuxta etiā doctoris ad sensum, quē excursionē facta
scripturarū prolixius probauit. Quare neq; nouit, neq; pos
test etiā iuxta propria uerba & expositionē, hoc uerbulo pa
ne apud Paulū contra me decertare. Ideoq; operæ precii est,
ut causam aliter adgrediat atq; contractet serio scripturifq;
si uenerabile sacramentū in ecclesia uelit euertere. Ipse quoq;
& si me sophisticè interrogarit, quis nam sit cōclusionis meæ
intellectus

CONCLUSIO PRIMA.

intellectus, cuius socij sui prope cathedram suam in magnam
 spem erigebant, & ego quum illi Christiane respondissem,
 neq; datā responsionē minimo attigit uerbo. Quamobrē hic
 missam facio prolixā illius prædicationē, cuius antea consue-
 uerat, & breuiter ad scripturas, quod enim totum Iohan. vi.
 capitulū ad finem usq; cū illo disputare cupiā, superabundan-
 tia est. Vnicū uero argumentū quod se cōtra nos habere æsti-
 mat, oportet ut soluā. Ita nempe panis, de quo Iohan. vi. no-
 ster esse nequit sacramentalis panis, quum accidētia panis de
 cœlo non descenderint, & dicat Ihesus, Hic est panis qui de
 cœlo descendit. Dñs meus doctor, si ita uelit euangeliū infle-
 ctere, necesse oporteret & Christi uerba claudicare. Sicut
 namq; panis accidentia de cœlo non descendunt, sic neq; ca-
 ro Christi de cœlo descendit, sicut ex fide edocti sumus, natū
 esse ex Mariā uirgine, satis mihi fuerit obtinuisse sacrū Chris-
 sti corpus in scripturis panē nominari, ideoq; demitto de esu
 & pane, Esaiæ iij. Ihere. xv. prolixo sermone deducta. Crux
 enim, fides, passioq; Christi sacramento non sunt contraria.
 Mirabile adparet dominū meum doctorem opinari dominū
 Ihesum, & eius amaram passionē probo Christiano affectio-
 rem, per panem pistorium, quam per proprium eius & tene-
 rum corpus. In uerbis Pauli hunc esse intellectū, dicit dñs me-
 us doctor, & diui Pauli mentem, quasi suā deberemus expo-
 sitioni credere, audire recusanti uerba sacrorū concilioꝝ, san-
 ctorumq; doctoꝝ, eius mentem non aduertimus. Paulum
 audimus pro ecclesia & sacramento stantem, sicut a me indu-
 ctus est, breuitatis causa iudicibus me submitto.

At ubi uerba inuertit dico peccantē. In deū peccare, scdm
 scripturas, sed in peccato reus fit q̄s una in re, alter in altera.
 Paulus inquit, reus erit corporis dñi, nō ait in pane pistorio.

Exemplū hoc de regijs dapibus, creaturæ impossibile est.
 Dapes enim, quum quis regum emittit, uere dicere non po-
 test. Hoc est corpus meum, quod dixit dominus Ihesus.

Exemplū

COLLATIO XV.

Exemplū sceptri a doctore datum, suo imaginū oppugnatōri Zwingliō, non reor placūrum. Nam si iniuriā centetur regi sceptrum frangere, quo maior est iniuriā Ihesu crucifixo suā crucis imaginem frangere, pedibus conculcare, & exurere, quā neq; Thurcam opinor facturum.

Sed & Pauli uerba demitto, quā dilectus dominus meus doctor præueniēdo induxit dicens. Qui enim manducat & bibit indigne, iudicium sibi manducat & bibit, non dijudicās corpus domini. Plane se notē non dedit, quam illum præmat dure hoc dictum Pauli, non sicut nos dijudicantes panem pistorium, sed Christi corpus, unicum dominus meus doctor ex scripturis uel dictum efferat suā opinioni deferuēs, sicut iam per quatuor dies efflagito, neq; adhuc factum, libenter illum audiemus, atq; cum Deo & ueritate respondebimus, quā cognitioni siue sententiā commendo.

Ultimo, ex dicto Matthæi xxvi. mihi adscribit, me inuertisse mentem meam, quod nunq; comperietur, quum dumtaxat contra illum probarim, hæc Christi uerba de sacramento nō fuisse dicta, quod & ipse iam admittit, cogiturq; admittere, quia adfunt uerba Lucæ ex sacris literis allegata. At qui iam conclusio mea uniuersalis ecclesiæ Christi de uenerabili sacramento, iam quatuor diebus illæsa permanferit, confirmataq; uerbo Christi, Hoc est corpus meū, & ipse D. Oecolampadius ad multipharias preces meas, sed & dñorū iussiones, nullis literis eam attingere uelit, sed omnes nōs circūloquutionibus suis suspendit. Si literas sacras in manus non acceperit, iuxta eius exhibitionē in Christiana & fraterna charitate, cogor, impelloq; oēs dños meos simul inuocare, & obnixè rogare, ut in hoc articulo Christiane concludant.

D. OECOLAMPADIVS.

Strenui uenerabiles dilectiq; dñi, quemadmodū doctor supplicauit conclusionis causā, quasi iudicandū fuerit, bonum spei, ut firma durēt quib; ab initio credidimus. Hic nāq;
sumus.

CONCLUSIO PRIMA.

sumus ut scripturā scripturę cōparemus, si ita esse possit, adiuuante me Deo facturus sum quā mihi uidentī pfutura, & bona ad ueritatis inuētionē, pluraq; alia facturus ad ei⁹ elucidationē. Illud autē si esse negret, hoc in mea cōsciētia inuenio, me ultra non immittere, rogās super hoc gratiosum responsum.

Obiequar dominis meis, iuxta gaudens nondum probatum panis materiā mutari, quumq; uere panem habeamus, habemus quoq; sacramentum.

Deus optimus hodie & omni tempore, omnibus & singulis populo suo gratiā tuam concedat, Amen. Exacto die doctor Eckius dictum Iohan. vi. non admisit, intelligi de ceremoniali & materiali pane, eo contentus Christū panem nominari. Ideoq; & ad suę transsubstantiationis confirmationem illud non deseruit. Nam si sacramentū esse debeat, oportet illic panem esse uerum, internum panem significantem.

Secundo neq; enodauit, quod Christi passionis memoriā concernebat, ipsam precipue animas hominū cibare, ob idq; materialem panem in sacramentū assumptum. Necessesse est ut probet corpoream præsentiā in pane animam cibare.

Sed & in duobus exemplis siue similibus super dicto Pauli, si quis manducat indigne, reus erit corporis & c. In primo simili de regis dapibus, impossibile dixit regem ex suis dapibus facere corpus suum, quod libenter admitto. Sed iuxta probare tenetur hoc domini dictum præcepti esse, quod ex scripturis nunq; probabit, memoriā enim dominus præcepit, quod regum quilibet facere potest.

In alia sceptri similitudine illa cōcessit, diuertitq; in imaginum expugnatores, quod ad aliam conclusionē deseruit.

Ultimo, iuxta hoc uerbulū non dijudicans corpus, talem adportauit expositionem, quod illic non habeatur non dijudicās panē, sed hic doctori Eckio expendendū fuerat, quod is qui corpus Christi, quēadmodū pro nobis est passum dijudicat ad id statim deueniet, ne se temere in cōmunicationem

COLLATIO XVI.

immittat sacramentorū, fides namq̄, qua pleriq̄ corpus in pane esse credūt, frugiferam non adfert probationem, ut est quotidie oculis cernere. Sed impossibile est hominem ex toto suo corde credere mortem dñi nostri pro nobis, & uitā suā non meliorem facere, hoc ad eius est responsionem dictum.

At nunc ad illius multiplicatā petitionē, ut meā scilicet doctrinā probem, uoluntati suæ acquiescā, & si nulla hoc necessitas sic palam in clamitandi exposcat, tres inq̄ fidei articulos ei ostendi, qui multis in locis scripturæ fundati sunt ab omnibus crediti, contra quos sua conclusio pugnat. Sed & ultra dictum Iohānis allegaui, Nisi abiero paracletus non ueniet, & solutionem quamuis dederit, responsionē tamen eius scripturis non probauit. Sed & omni uia aduersus illū pugnabit dictū Iohan. vi. Carnem nihil prodesse. Sed & ei cōtrarium est dictū Matth. xxiii. Si dixerint hic uel illic esse Christum, non credatis. Præcipue quum primo petam dictū, in quo se fundat, Hoc est corpus meum, eum non habere sensum, quē ipse proponit, qđ sequēter diuino auxilio clarius pbandū est.

D. ECKIUS.

IN nomine tuo domine Ihesu Christe. Hesternam demitto domini mei doctoris iactantiam dicentis, se obtinuisse materialem panem manere in uenerabili sacramēto, gratia nāq̄ Dei, hætenus sufficienter omnes illius obiectiones soluta sunt, remittens me ad notariorū scripta.

Hodie proponit admisisse me uerba Christi Iosian. vi. de sacramēto non loqui, quod ex meis cōscriptis & notatis uerbis nūq̄ reperietur, quumq̄ dicit, oportere in sacramento materialem panem esse, id ei nos de uniuersali ecclesia non sumus credituri, nisi concludentes adducat scripturas.

Ad hæc negat uenerabile Christi corpus animæ cibū esse posse, sicut nos ecclesiæ filij dicimus, sed memoriā passionis Christi cibum adserit animæ. Respondeo ei, ipse una cum sua parte quum proponit memoriā mortis Christi apud panem pistorium

CONCLUSIO PRIMA.

pistoriū cibū esse anime, si non, etiā eadē memoria, cum sacro Christi corpore, cibus sit animæ, nēpe homo quispiā minimi intellectns, ratiōis quoq; nō exps, credere ne possit panē pistoriū i memoria plus animā cibare, quā uerū sacrūq; Christi corpus, nobilis thesaurus, in quē oēs electi intueri cupiūt.

Quod hesternō uesperis suis duobus exēplis ex fundamentis satisfeci. Primū cum rex dapes suas alicui transmittit, dixi, & uerū est, regem his dapibus dicere non posse, Hoc est corpus meum, sicut Christus dixit. Huic obijciēdo dicit doctor, huius nos præceptū nullū habere, sed magis nobis præceptū esse, hoc nos facere debere in sui memoriā. Dico in scripturis clare haberi, hoc faciendū ex præcepto, Accipite (inquit Ihesus) apud tres Euāgelistas & Paulū, & comedite, Hoc est corpus meum. Et apud Lucā, Hoc facite in mei memoriā, ubi clare duo sunt præcepta, unū de cōmunicatione sacri corporis sui. Scdm, ut hæc fiant in eius memoriā. Quia tamen doctor sua uerba declarat, deū nobis nō præcepisse, panē trāsmutare in corpus suū. Nimirū deū nobis non præcipere, quod factu nobis est impossibile. Ipse uero met, hoc sua facit omnipotentia, dicentibus & faciētibus hoc sacerdotibus quod ipse cōmisit.

Cum sceptro dicit dñs meus doctor hoc me admisisse exemplum, quod in notariorū scriptis non inuenietur. Primū inq; exemplū de regijs dapibus quum oppugnaui, quippe quod regis corpus non sint, quis tam est hebes qui sceptrum, regis esse corpus credat, notanter cuperet aperta & dilucida diuini Pauli uerba, de uenerabili sacramento obtenebrare, ubi arguit indigne sumētes hoc sacramentū, quod sibi met iudiciū manducant, non dijudicantes corpus Christi. Aduertite dilecti Christiani Paulū nō dicere non dijudicātes panē pistoriū. Quumq; hoc dictū fidē ecclesiæ Christianæ tam clare ostendat, ut nullus possit homo quauis ratione oblectari, claritatē nihilominus eius exponā ex met Pauli uerbis. Quum em̄ de huius uenerabilis sacramēti institutiōe loquitur, fuerat sequit̄

L ij

COLLATIO XVI.

Quicumq; manducat hunc panem, & bibit calicem dñi indigne (ut sciat quid per hæc Paulus intelligat) subiungit, reus erit corporis & sanguinis dñi. Huiusq; rationē reddit, quare reus erit, quia dijudicando non cognoscit corpus dñi, quæadmodum hi faciunt, qui hoc sacramentū a quouis alio cōmuni pane non discernūt, aut certe non dijudicant. Ad hæc est impossibile sensum manere doctoris cum uerbis Pauli, quippe quod uelit trahere dijudicationē uel discretionē ad fidem in Christū & eius passionem, hi enim qui non credunt, panem pro pane habent, non manducantes panem dñi, ideoq; oportet ut diuus Paulus de Christianis loquat, quorū aliqui digne sumunt, aliqui uero & si in Christū Ihesum & eius passionem credant, adhuc tamen se non probant neq; parant, ut altiore & deuotione & dijudicatione a cōmuni cibo sumerent, exto quoq; non sufficit dominū doctorē dicere ad fidei probationē, quia fides sine bono opere mortua est, Iacobo dicente, estq; corpori inanimato persimilis.

Ex corde gaudeo post longam suspensionem, iam dilectū dñm meum doctorem scripturas in manus sumere, quatuor argumenta inducens, quæ & Zwinglius gratiosis dñis meis nuntijs senatorijs duodecim cantonū misit, ob idq; mihi chariora sunt, fideliterq; cōmendata habebō. Primū hi dno proponunt, si præsens esset dñs Ihesus in sacramento, necesse esset deleri tres fidei articulos, illosq; perire. Quos dñs meus doctor (ut reor) non enumerauit, sed dumtaxat mentionem de his fecit, fundari eos in sacris literis. At Zwinglius enumerat Ascendit ad cœlos, sedet ad dexterā dei patris omnipotentis. Inde uenturus est iudicare uiuos & mortuos, uterq; ergo dñi mei opinant, si in cœlo Christus est, in sacramento ergo non est, quum unum corpus in duobus locis esse non potest. Alio qui hiberet Zwinglius in Baden disputaret, sic tamen ut nihilominus in Thurego maneret. Respōdeo ambos dños meos non bene ponderasse omnipotentiam Dei, & id quod Luca scribente

CONCLUSIO PRIMA.

scribente, angelus Mariæ respondit. Quia non erit impossibile apud Deum omne uerbū. Et si igitur Zwinglius ipse multiplicariā se obtulit omnia sua scripturis probare, hic nihilominus scripturis est uacuuus. Sicq; & dilectus dñs meus doctor nullatenus attulit scripturas Deo impossibile esse, ut unum sit corpus in duobus locis. Quamuis autē scripturas proponere obligarent, si nostrā sanctā cuperēt fidem euertere de sacramento, ex superabundanti tamen probabo, ad nostrā fidei confirmationē, hoc possibile esse ex scripturis, & hoc plus in naturalibus. Scriptura namq; (ut dicunt) habet, Sedet ad dexteram dei patris, donec iudicaturus ueniat, sicut Zwinglius deducit Matth. xxvi. uerū est, literæ tradunt, omnesq; nos Christiani hoc credimus. Quamuis & iuxta Lucas scribat in libro Act. apostolorū cap. ix. Quod Paulus tūc Saulus, quum ex Hierosolymis in Damascū adequitaret, prostratus dixerit. Quis es dñe? Responditq; dñs, Ego sum Ihesus quē tu persequeris. Hic intueamini dilecti christiani dñm ante Damascū fuisse apud Paulū, nec minus sedisse ad dexterā patris sui. Simile in plerisq; alijs scriptis fide dignis legimus dñi apparitionē.

Illud natura potest, ut res una in diuersis sit locis, quod in anima est exere. Homo enim quum unicā habeat, & indiuisibilem animā, quia anima spiritus est, partes non habens, nihilominus eadem anima, quæ in mea dextera manu est, eadem ipsa anima est & in sinistra manu mea. Illud igitur de anima si naturaliter possibile est, quis ergo Dei potentiā coartare dignabit, & ad ulnā mensurare, nempe quod illud corpore nequeat facere. Ideoq; quum dñs apud Iohannem dixerit, Nisi ego abiero &c. ex eo nō sequit, dñs Ihesus abiit, ideoq; in sacramento esse non potest, unū enim corpus in cælo est, & in sacramento supra terrā per Dei omnipotentiā. Hæc sancta est fides, qua (Paulo inquitente) nostrū intellectu implicare debemus in seruitutem fidei, quā perpetuo Deus est remuneraturus. Quo sunt uniuersa & iacet in fundo, sextū, octauū, &

COLLATIO XVI.

nonum Zwinglij argumēta, graciosis dñis meis præsentata.
 Ultra dilectus dñs meus doctor alias adfert scripturas, uer-
 ba Christi Iohan. vi. Caro non prodest quicq̃. Hæc longa
 est Zwinglij lancea & cuspis, qua a Thurego huc dimicat,
 utriq̃ aut̃ domini mei, si rem melius cogitarent atq̃ se ipsos,
 eiusmodi dicta aduersus ecclesiam & sacramentum, non in-
 ducerent. Caro namq̃ Christi (ut ipsi intelligunt) si nihil pro-
 desse debet, esset profecto melior eorum panis pistorius cor-
 pore Christi, in quo passus, mortuus, mundumq̃ redemit.
 Quis hæc Christianus audire posset, absq̃ graui animi sui mo-
 lestia. Ad quam abominationem uitandam merito conside-
 rare deberent, esse non posse rectum & uerum intellectum,
 quem ipsi proponunt. Quare breuibus uerum sensum decla-
 rabo & intellectum. Dominus quum dicit, Caro non pro-
 dest quicq̃, de suo sacro non loquitur corpore, in quo ope-
 raturus erat hominum salutem, ideo quia ante dixerat, Caro
 mea uere est cibus, iam dominus Ihesus hoc uerbulum mea
 intermittit & absolute dicit, Caro nihil prodest, hoc est, car-
 nalis intellectus nihil prodest, quia spiritus est qui uiuificat.
 Et ut uerus sit iste intellectus, scripturis probo eodem loco,
 alijsq̃ locis, nam Capharnaitæ grossum habebant intellectu
 uerborum Ihesu, quasi crudam essent Christi carnem, man-
 ducaturi, sicut ex macellis caro defertur, ideoq̃ dicebāt hūc
 durum esse sermonem, quis hunc audire potest, cui falso in-
 tellectui mox respondit dominus, Caro non prodest quicq̃.
 Sed & ex alijs locis sacrarum literarum probatū est, carnem
 accipi pro carnali intellectu, uti Paulus ad Roma. viij. dicit.
 Prudentia carnis mors est, Sapientia carnis inimica est Deo,
 eodem etiam modo dilectus dominus noster hoc uerbum ca-
 ro intellexit Matthæi xvi. quando Petro dixerat. Beatus es
 Simon bariona, quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed
 pater meus cœlestis. Omnibus notum dominum Ihesum uo-
 luisse Petri confessionem, non ex carnali intellectu haberi,
 sed

CONCLUSIO PRIMA.

sed ex diuina reuelatiōe. Hic iam uident gratiosi domini mei nuntij Senatorij, primam euūlgatam Zwinglij probationē, nullius momenti & inutilem esse.

Ad hęc dilectus dominus meus doctor iduxit literas Matthæi xxiij. & eadem Zwinglius Marci xiiij. Si quis uobis dixerit, hic est Christus, uel illic, nolite credere. Hic Zwinglius exclamat. Si dixerint Eckius uel Faber Christum hic esse in sacramento, nolite illis credere, scripturis dumtaxat, secundum emortuas literas contra nos utuntur, sensum uero spiritus sancti, quem met Deus ipse ostendit in præcedentibus & sequentibus uerbis non ponderantes. Id namq; si facerent, procul dubio una cū hoc dicto domi delitescerent, neq; nobis thesaurum sacramenti uenerabilis abriperent. Quod ut uerum sit, etiam ex met ipso euāgelio probo, ubi Christus prophetauit grauissimam tribulationem nouissimoꝝ temporum, quando talis exurget tribulatio, qualis non fuit ab initio mundi, ad quam monitionem mox sequitur. Si quis uobis dixerit, hic est Christus, uel illic est Christus, nolite credere, non hic sensus est, quem dominus meus doctor & magister Ulrichus Zwinglius proponunt, ut per uerbulum Christus, sacrum Christi corpus intelligatur, sicut Zwinglius in torquet, sed ibi debet intelligi, per Christum regnum suum fidei. Et hoc ut uerum sit, ex illo datur accipi, quod dominus dicat, & erit in nouissimis temporibus, quemadmodū & Petrus & Iudas in suis epistolis prophetarunt. Nunc autem uerum est, quod dicitur Christum in sacramento esse, nec primum in nouissimis aduenit temporibus, sed uniuersalis ecclesia, ab Apostolorum temporibus, usq; ad hęc nostra tempora, & adhuc clarius illud ostendunt sequentia uerba. Christus inq; Ihesus seruator nobis non promisit, quod primo nouissimis & ultimis temporibus, de sub scamno extrahetur sanctum Euangelium, sicut & dominus doctor Lutherus & sibi adherentes aiunt. Sed ita dicit. Exurgent pseudo Christi & pseudo

COLLATIO XVI.

pseudoprophetae, apud Marcū & Matthæū, & multi falsi prophetae surgent, & multos sequeantur, quia superabundabit iniquitas, & refrigescet charitas multorum. Quis hic non uideret dñm loqui de regno Christi fidei suae, & non de sacramento, Ideoq; & contra Zwingliū, rogo gratiosos dños meos, & superiores laudandi foederis Heluetiorum, quum Lutherus scribere audierint Christi fidem apud se esse, & Zwinglium quod apud se fuerit, rebaptisatores apud se haberi, quatenus ex Christi mentione, domini mei nulli credant, sed fidem solummodo quaerant, apud sponsam Christi uersualem ecclesiam, Hic iam Zwinglius suo quarto argumento deicit & obtinuit, ne uos domini mei illi credatis.

Ultimo offert se dñs meus doctor probaturum, quod haec uerba Dei, accipite & manducate, Hoc est corpus meum, sacramentū pro ecclesia non probent, adhuc non credo nisi uidero. Ideoq; & ab eo libenter hoc sum auditurus.

D. OECOLAMPADIUS.

Gratia & pax a Deo, Amen. Ex uarijs sermonibus hodie factis, ob fugā obiectorum argumentorum non est necesse ad primum respondere. Sed quod in fine petitū est, magis erit fructiferū, ut eo disputatio cepta, foelicius progrediatur. Primo inq; necessariū erit, haberi naturalē & uerū intellectū uerborum dñi nostri, in eo quod dicit, Hoc est corpus meum. Nam se quenter in omnibus solutionibus D. Eckius exportat hoc dictum, quasi ex eo possit suam conclusionē firmare. Negari non potest, quin sint dñi uerba, sed hic respiciat, ut uerus nō deperdat intellectus. At nūc Apostolus ad Ro. xij. ait. Qui prophetiā habet, hoc est scripturarū expositionē, habeat illā atq; ea utat scdm rationē fidei. Omni enim modo inutile erit solū mortuis literis, sicut hodie dictū est a D. Eckio adherere, aut peregrinū sensum, qui neq; hic neq; in alijs locis fundat, inducere atq; intrahere. Recte se habet ad uerbū Dei uos trahens, id quod mihi placet, iuxta hoc ergo peto considerari intellectū

CONCLUSIO PRIMA.

intellectū uerborū. Alio qui parum esset scripturas inducere, quod & malignus spiritus sciret.

Compertum est equidem uerba multis differentijs & discretionibus dici. Aliqua enim merē sunt historica, in quibus nihil præcipitur, neq; aliquid præcedens exponunt.

Alia sunt uerba, in quibus reperitur præceptū ut aliquid fiat, ut sunt quibus dñs dixerat respice. Vbi autē scriptura præceptum siue mandatū Dei proponit, illic nemo dubitet quin fiat. Hoc inq; esset contradicere diuinæ omnipotentiæ, si quis æstimet ad hæc Dei præcipientia uerba nihil sequi, sicut Psal mista ait. Ipse dixit & facta sunt, ipse mandauit & creata sunt. His enim uerbis uoluntas Dei cognoscit, qui semper potens est, sibiq; nihil resistit. Hæc autē uerba dñi, Hoc est corpus meum, in se nullū mandatū continent, non em̄ dicit dñs panis fiat corpus meū, ut quū dixerat fiat lux & facta est lux, Gen. i. Quum & præcedētia uerba tale mandatū non ostēdant, uerba equidē si considerent, nihilq; peregrinū adponat (ut descet tractare scripturas) solum em̄ hic dicit de pane materiali, quem dñs in manus acceperat, gratias agens, fregerat, dederatq; discipulis. Neq; em̄ illic aliquod habet mandatū ex uerbis illis datū, quasi id uerba efficerent, quēadmodū hodie doctor Eckius se notandū præbuit, hæc uerbis collatā potestātē seu uirtutē per Dei omnipotentiā, quomodo illud probabit. Eque minus poterunt sacerdotes ex illis uerbis sine additamēto (illis non concessio) eis, ex his uerbis potestātē creare. Quum itaq; doctor Eckius eo fundamētum suum reponat, necesse oportet ut prius firmet.

Tertio sunt exponentia uerba præcedentiū ceremoniarū siue in alijs locis parabolæ alicuius siue similitudinis, qualia uerba etiā hic inueniunt, nos si paulisper dociles essemus, lumen hic uerū intellectus recte manifestaret. Neq; ullæ totius Bibliæ scripturæ, quorūcunq; locoꝝ huic se opponent, ut fit in expositiōibus doctoris Eckij. Quomodo em̄ ex his uerbis

M

COLLATIO XVI.

Hoc est corpus meum, quis capere potest, hoc est materia panis mutabitur in carnem siue corpus, autue panis essentialiter corpus est Christi, siue sub accidentibus signis est & continetur corpus Christi. Sed compertum habetur ex uere fidei enumeratione, quam in Christum Ihesum habemus crucifixum, ut apte concordant præcedentia & sequentia uerba, hæc uerba esse expositoria earum rerum, quæ ante hac dominus exterioribus signis discipulis significarat, ac si quis dominum interroget. Domine Christe, quid uis eo sic in manus panem accipiendo, sic frangendo discipulis sic dando, tunc sic responderet his uerbis. Hic panis hac ceremoniali forma, necesse oportet hoc uerbulum hic terminari, trahiq; ad prius dictum est corpus meum, uos docet, ostendit, significat figuram, sacramentum uobis est. Hoc namq; uerbulum eius est naturæ in ceremoniarum & similitudinum expositione. Quam obrem & Euangelista Lucas, atq; Paulus Apostolus, ad uulterioremy mysterij huius declarationem discipulis proposuit, alia ad hæc addendo uerba domini, quod pro uobis tradetur uel frangitur. Videat cor Christianum, si nam alium aptum deferent sensum, dicere ne uellemus panem esse corpus essentialiale, etiam tum sequeretur panem pro nobis crucifixum, si dixerimus, per uerbulum hoc intelligi corpus, trahereq; uellemus uerbum hoc ad sequentia, tantum esset, meum corpus est meum corpus. Hoc uerbulum inuisibile, seu inuisibile corpus ex nullis scripturis adportari poterit, quare compelli non poterimus ad hunc sensum, absq; scripturis. Id omne clarum fiet & apertum, si alioqui in scripturas introierimus, & uiderimus literarum ritum & modum. Dominus quando Exodij xij, instituit agni pascalis ritum, qui figura est domini nostri Ihesu Christi, & nostris Christianis ceremonijs concors ceremonia, dixit dominus quia transitus est seu phase domini. Ultra quoq; dicit. Quumq; interrogauerint uos filij uestri, quæ nam hæc fuerit religio, responderent illis carnificetiam esse.

CONCLUSIO PRIMA.

esse, seu transitum siue phasē. Scriptura inquam agno pascali
tale nomē dat, & hoc quid est aliud quam dici institutionem
esse ceremoniæ. Est enim memoria qualiter occisus sit agnus
paschalis, quod clarius in uerbis cœnæ apud Euangelistā Lu-
cam exprimitur, quum dicit, Hoc poculum siue potus no-
uum est testamentū in meo sanguine, quod pro uobis effun-
detur. Qui ergo nouit, quid nouum sit testamentum siue no-
uum fœdus, quod cum Deo pepigimus, quod scilicet eius as-
securati simus, iam tūm deueniet ad genuinum istorum uer-
borum sensum. Noltrum namq; cum Deo testamentum in
cruce est, per testatoris mortem, & per sanguinis effusionem
ueri, unici, & immaculati sacrificij Christi in cœna confirma-
ti. At hic rememoratio est, & talis nobilissimi testamenti an-
nuntiatio. Nunc uero, quum in uerbis calicis, necessario &
merito talis acceptatur expositio, etiam se aptabit in expositi-
one horum uerborum, Hoc est corpus meum, & aliæ expo-
sitiones, ut peregrinæ reputandæ sunt, neq; huc deseruien-
tes. Quum met ipse Christus nobis hanc det expositionem,
neq; a nobis excogitata est, quum illis adiungat, Hoc facite
in mei memoriã, quasi dicturus hic uobis usus in mea absen-
tia uale sit ultimum & signi memoratiuum. Hic est naturalis
horum uerborum intellectus.

D. ECKIUS.

Dilecti amici de uobis mihi adparet, quasi parum in sco-
lis fueritis, ob idq; formido, quia prolixos & tediosos
doctoris sermones non intellexeritis, hæc mens eius est. Ego
quum pro uenerabili sacramento uerba Christi induxi. Hoc
est corpus meū, uelimeq; illa cum ecclesia intelligere in simpli-
ci sensu ut sonāt, utq; intellecta fuere iam ferme mille & quin-
gentis annis. Contra hoc doctor meus depugnat, uerba sic
non debere intelligi, sed figuratū esse & tropicū sermonem,
sitq; hic sensus, Hoc est corpus meū, intellige hoc significat

M ij

COLLATIO XVII.

uel est figura corporis mei. Ad eius uero inductionē breuiter dico, nos Christianos herere debere apud simplicē Christianum intellectū, nam is scripturis eueri non poterit, neq̄ credendū est dñm nostrū Ihesum ultimū suum uale, & ardua ac salutaria sacramenta, ita uoluisse obtenebratis & obscuris uerbis instituire, quo simplices nos tanto tempore oberrassemus. Nunc ad doctoris uerba. Quis hæc Christi uerba crederet figurate fuisse dicta, quum omēs hij tres Euangelistæ, Matthæus, Marcus, Lucas, sed & Paulus ipse, qui omēs quatuor horū uerborū cōminiscunt, nullus tamen eorū doctoris ostēdit tropicū uel figuratū sermonē. Breuitatis tamen causa dicit contra nos doctor, dñm Ihesum non dixisse, sicut de lumine in libro Gen. panis ut fiat corpus meum, contra quod dico pro nobis fortius esse, quod suo omnipotēti uerbo dixerit, Hoc est corpus meum, est em̄ enūtiatio simplicior. Neq̄ dñs Ihesus quiddā ad doctoris opinionem expressit, figuram esse corporis sui. Vterq̄ tamen nostrū equi boni essemus stulti conari nos Dei sapientiam discere loqui.

Dilectus dñs meus doctor mihi impingit hodie me dixisse Christū his uerbis cōsecrationē cōmendasse. Non dico ego, Apostolis mandauit, ut in assistēte sibi, Dei gratia his uerbis facerent, quemadmodū & Iacobus apostolus, hunc uerborū sensum habuit, missamq̄ celebrauit, quāuis iam sacerdos nō recte faciat, q̄ cōtra Christianæ ecclesiæ ordinationē (ut reor) parapside panis pleno, & poculo uini missam celebret.

Ultra dicit, quis uerba hæc, Hoc est corpus meū, ita intelligere posset, hæc materia panis mutat in corpus Christi, dico sibi ante oculos depingit quē uult intellectū. Hunc namq̄ ex me non audiuit, accipio inq̄ simplicē intellectū, Hoc est corpus meū, ut corpus ipsum sit. Deus em̄ mētiri nō potest, & si uerū sit ex pane fieri corpus Christi, nō absq̄ trāsmutatione.

Quia tamen doctor ultra ostendit suū figuratū & tropicū sermonē, præcedētia & sequētia uerba cōfirmare. Dico non,
hoc,

CONCLUSIO PRIMA.

hoc equidem quod precedit, Accipite scilicet & comedite, si gura nō est, id quod sequit̄, Hōc facite in mei memoriā, eque nulla est figura, sed notanter dictū, ut admirer dilectū meum dñm doctore audere corā tot hominibus tropū seu figuratū sermonem ex eo facere. Quare ei absq; scripturis non credo, quæ de pane inducit, quum in sacramento corpus sit Christi, & non panis pistorius.

Iterū in uerbulo hoc hoccat, quum quarto ante hac die audiverit hoc uerbulū hoc panem non indicare, sed nec sequēs indicat, sed corpus Christi, quod sub panis specie in suis manibus tenebat, & erit prædicatio idemptica.

Quia tamen dñs meus doctor ex adiūcto apud Lucam & Paulū, Hoc est corpus meū quod pro uobis tradet̄, sic arguatur. Si panis hic corpus Christi esset, fuisset hic panis p nobis crucifixus. Dico ego hoc argumentū apud nos Christianos nihil ualere, quum in sacramento panem manere non dicamus. At eat ipse ad suos in Christo fratres, Lutherū, Buggenhagiū & c. ibi ualet. Hic tamen inuincibile habemus testimoniū doctoris intellectū nō procedere. Nam si sensus esset, Hoc est signū corporis mei, ex eo consequeret̄, hoc signū fuisse crucifixū, quare non nos Christiani, sed pars aduersa panem nō crucifigere, quodq; hoc uerbū est (uti dicit) figurate accipi non possit. Hoc est corpus meū, tm̄ significet, hoc significat corpus meum, impossibile sit, quia & in calice sic accipi oporteret, Luca dicente, Hic est calix & c. Idem dicere oporteret, non esse calicem. Sed hoc calicem significare, quū non nesciat mundus certissimo calicem esse.

Quare om̄is prolixus ab eo inductus sermo non ligat, donec tandē duas induxit scripturas, hoc mihi placeret si scripturas induceret. Prima est Exo. xij. cap. Agnū scilicet pascale esse transitū dñi, ibi est pro non est, sed pro significat accipit̄. Ad quod respondendo nulla uia ei admitto, sed potius ut literarum peritis bene notū est, pefah hebraice, quod nos pasca

COLLATIO XVII.

nominamus, festum & celebrem pasce diem significare, etiamque agnum significat cum festo cuius plenae sunt scripturae. Satiabor tamen ego textu primi libri Paralip. xxxv. cap. ubi pro sacrificio reperimus in praefato capitulo sacrificium esse pesah ad Deum. Quia uero doctor pro sacrificio seu oblatione siue uictima, germane interpretatus est iuxta Zwinglianam conditionem carnificentiam uel mactationem mihi non placet, estque contra hebraici sermonis naturam, sed nec apud usum ludaeum sic reperiet. Ab illo enim uerbulo zebah quod hebraice sacrificium appellatur, & non carnificentia, uenit hoc uerbulum misbeah, quod altare significat, & non macelli scamnum, ut Gen. viij. habetur, ubi quum Noe altare edificasset, supra illud offerens postque Abraham &c.

Alia litera quibus probare se credit, est significare dicit, Luca scribente. Hic est calix noui testamenti &c. sic arguitur. Calix non est noui testamenti, sed noui testamenti confirmatio est, sicque per sanguinem significatus. Dico ego spiritum sanctum se met exponere, qualiter sanguis noui sit testamenti, ideoque ei credimus, uerba enim Lucae per Mattheum & Marcum declarant, quum dicunt. Hic sanguis meus est noui testamenti. Quia uerba Lucae & Pauli secundum illorum tenorem intelligi debent, quemadmodum ipse met Paulus se exponit in epistola ad Hebr. ix. cap. Sicut & doctores scolasticorum inquit, sanguinem esse nouum testamenti confirmatiue. Quamobrem clara Christi uerba, non sinemus obtenebrare cum tropo doctoris & illius figurato sermone, nihil reputantes quod dicat Christum sic intellexisse. Christi equidem ecclesia & sponsa, nobis ostendit alium, & longe meliorem intellectum. Quae multo melius mentem nouit sui sponsi Christi, quam dominus meus doctor. Ideoque & apud ecclesiam permanebimus quae nos non fallat.

D. OECOLAMPADIVS.

Deus pater nobis omnibus concedat ueram cognitionem filij sui Ihesu Christi, fundamentalemque expositionem uerborum
dñi

CONCLUSIO PRIMA.

dñi dicentis. Hoc est corpus meum. Debiliter per doctorem Eckium reluctatū est, primo ad Christianā ecclesiā intellectum ostendentem, eius tamen ego certus sum, Christianā ecclesiā nullū intellectū acceptare uoluisse nec uelle ad Christi honorē fidei & charitatis ædificationē non ducentem, & si multis milibus uerus intellectus sit incognitus, nihilominus quū inueniunt omni tempore in ecclesiā Christiana, qui eius modi intellectū habent, & si ob id mundo contempti habentur, dici non debet ideo errare ecclesiā, quare quā securissime eius moneat, ut met uox audiat pastoris, & doctrina unicum magistri nostri, qui in cœlo est, quū quilibet in suo corde intimioris ueritatis, quæ & ipsa Deus est, illustrabitur.

Secundo indicat D. Eckius ad simplicem fidem, bene quidem, ubi recte oīa intelligerent, quō aut illud uenit quod in expositione uerborū Matth. xxiii. ubi habet. Quum uobis dicit, ibi est Christus, uel illic est Christus, ne credatis, ibi habere uult ut in mentē eamus & intellectū ueritatis, nunc si ibi rectū est, quare hic iniustū uel iniquū. Is nō est simplex intellectus, cōtra quē pugnat scriptura, precedētia & sequētia uerba, & qd minus est etiā hūana ratio. At nostra responsio non tales est passura cōtrarietates, sed nos ad Christū ducit, p nobis crucifixū, quā fidē theologi eruditi simplicē appellāt fidē.

Tertio illi non cōcedo, quod clarum per obtenebratū exponat, sed magis contrariū obtenebratū per clarū, qd cōmuniter scribētes posteriores sacrarū literarū manifeste scribūt. Prophetæ em Moise sunt clariores, & q in nouo testamento dilucidiores, is q ueteris testamēti fuere, Mattheus & Marcus primi sunt inter euāgelistas, q in uerbis cœnæ non tā sunt clari, & scripturarū cōditio, iuxta naturā hebraici sermonis, apud eos aliquo modo tenebrosior est. Hic necesse nō fuit ex meis uerbis excerpere, quasi spiritū sanctū docere psumerē, quū scripturas scripturis cōparē, sicuti habemus i. Cor. ij. cap. Sed & hoc licite facio ex uerborū circūstātia, primo equidem obseruatus

COLLATIO XVII.

observatus fuit usus veteris testamenti, usus agni pascalis, ex quo discipuli plane intelligebat, quid tenere illos oportebat, de usu quem dñs instituebat. Similitudinē inq̄ do, quum ali cui prius monetam donassem, cum Neronis imagine, quam Neronem appellarem, post uero alteram illi monetā darem, cum imagine Caroli, postq̄ dicerem, Hoc accipe hoc est Carolus, ubi hic simplex & sanus intellectus habere ē, ob id dicturus non esset Carolum in moneta esse substantialiter.

Quarto apud differentiā uerborū dñi, adhuc non probauit in uerbis domini, ullum discipulis datum fuisse mandatū, uel in uerbis, uel sane post, Christum præceptoris uerbis panis dixisse, quod transmutetur.

Ratione apostoli Iacobi bene nouit apocriphū esse, eū scilicet specialem ordinasse missam, at si missam celebrarit, conformiter se cum cæteris apostolis habuit. Paulus ad Corinth. ait. Ego em̄ accepī a dño, quod & tradidi uobis, nos ordinat docet tenere uerū usum cœnæ dñi. Hoc loco non opinor D. Eckiū, uel certe quempiā aliū, cū adiunctis oibus ceremonijs cū tpe ad missam multiplicatis me correcturū, quū qd̄ melius est faciamus, & id quidē qd̄ directo scd̄m mandatū Dei est.

Sequenter dictū est, quid præcedētia & sequentiā uerba figurati sermonis, quem ipse tropum appellat, faciant. Nunc aut̄ non dixi edere, gratias agere, bibere, frangere, & porrigere figurate accipi debere, & si uerū, spirituales homines se bene regere scire, in hoc & alijs exterioribus reb̄s intelligibiliter dictis, in spiritualia & alia altiora. Sed ex usu agni pascalis ducimur ibi in intellectū uerborū nostri sacramēti, & in his uerbis, hoc facite in mei memoriā, sufficienter nobis dñs indicat signū rememoratiuū, hoc etiam Paulus ultra exponit his uerbis. Quoties hunc panem manducabitis, & calicem hunc bibetis, mortem dñi nunciabitis donec ueniat, hæc uerba sufficiens sunt declaratio uerborū præcedentium. Iuxtaq̄ hæc uerbula, tradit & frangit, conatus est reiicere hoc uerbulum.

CONCLUSIO PRIMA.

bulum hoc uel est, super panem deseruiat materialem, nam ex hoc inuincibile sequit̃ testimoniū, sicut contra Lutherum dixit panem fuisse crucifixū, sicq; me remittēs ad Lutherum, cuius & libellis & scriptis hesternō die satis usus est. Sed ibi D. Eckius non cogitauit similes cōsequētias, etiā & in ipsum deducendas. Necessario inq; si sequerē, quum dicitur. Hic panis est corpus, quod ob id panis esset crucifixus, necessario etiā cōtra eum sequerē corpus Christi inuisibile crucifixū fuisse, si per hoc corpus uelit inuisibile intelligere. Sed & hoc contra eum est, quod de calice mihi obiecit, nam per calicis nomen intelligendus esset sanguis inuisibilis, si per uerbulū hoc intelligi oporteret corpus Christi inuisibile.

Nec cum uerbulo pesah consulto dixit, quum pro maiori misterio dictum reperiat̃ agnū pascalem sic dictū, indicando supra nostrū immaculatū agnū Ihesum Christū. Estq; certū in libro Paralipomenon haberi, mactauerūt pesah, hoc est agnum pascalem, non enim nescit̃ diem pasce non mactari, etiā quod in uerbo carnificentiā me capere uoluit, nullitas est, quodq; ibi ex Zebah facere nititur simplicē oblationem, uel sacrificiū, quū agni pascales non supra altaria offerebant̃, sed cū gratiarū actione pro Aegyptiacā liberatiōe in domib; edebant̃. Et hoc uerbulū Zebah in lib. i. Reg. xxiiij. ibi habet̃ occidit & mactauit om̃es sacerdotes, ideoq; in scripturis non simplicē oblationē, sed uictimas significat seu oblationes mactandas. Sicq; adhuc erecta stat fundamentalis expositio.

D. ECKIUS.

In nomine tuo dñe Ihesu Christe, Amen. Breuitatis causā nō replicabo causam intellectus hesternō die datā. Quod aut̃ dñs meus doctor dicit, semper in ecclesia aliquos fuisse, q̃ hac uerba Christi, Hoc est corpus meum, intellexerūt, sicut ipse exponit, uerū quidem, iuxta hoc tamen semper damnati fuere, & ab ecclesia reiecti. Sicut est cernere in concilijs Verzellis, sub Pont. Max. Leone Thuronis, & sub Papa Victore

N

COLLATIO XVIII.

Romæ. Sub papa Nicolao, & in Concilio Latheranensi, ac tandem in liberalissimo sancto Concilio Constantiensi.

Illud quod inducit de Theologis doctis, quid per simplicem fidem intelligūt, nihil me angit, sed me iudice reor dñm meum doctorem bene & recte scripsisse cap. iiii. in suo libro de sacramento, ideoq; simpliciter credere debemus, sine omni dubio hic præfens esse & contineri uerum corpus & c. Hæc sua de simplici fide scripta plus mihi placēt, quam nouiter ab eo scripta. Et quum hic uerba Christi in simplici intellectu accepto dicit, quur illud heri non fecerim Matth. xxiii. respondeo scripturas me illic aliter docere sicut dixit.

Vltra dicit dominus meus doctor, scripturas noui testamenti esse clariores scripturis prophetarum & Moisi. Id si uerum est, quare ergo ipse clara uult uerba trium Euangelistarum & Pauli exponere per uerba Moisi Exo. xij.

Similitudinē eius de duobus denarijs, quæ ex sacris literis non est demitto, in terris namque huius non habemus sufficientem similitudinem.

Deducit deum etiam panem non præcepisse. Respondeo dei dicta præcepta esse. Ideoque per omnipotentiam uerbi sui hoc grande habemus miraculum.

De sancti Iacobi missa dicit dñs meus doctor, me scire apocriphum esse, ad quod ego respondeo non, oppositum enim scio, quum grande hoc & sanctum Concilium, Sinodus vi. mihi illud ostēdit, Iacobus frater dñi & c. de con. dis. prima cap. Iacobi.

Quia tamen dñs meus doctor opinatur additam missis uenerationem, & diuini cultus coniunctos honores per ecclesiam posse per suos sacerdotes absque peccato intermitteri, quum aliquid melius faciant ecclesiam ædificantes. Respondeo de dominis hic existentibus nihil scio, sed apud meos uicinos & accolas Bauriæ in uniuersa terra nihil melius uideri.

Vehementer contendit hæc uerba apud Lucam, Hoc facite in meam commemorationem, suum figuratum sermonem confirmare, sed clare per Paulum ei respondeo, nunquam eum probaturum

CONCLUSIO PRIMA.

baturum hanc consequentiam. Hoc facite in mei memoriã, ergo corpus Christi non est in sacramẽto, quippe ut sæpe dictum est maiore deuotione nos habere posse Christi passionem cum suo sacro corpore quam cum pane pistorio.

At qui dñs meus doctor, quæ de inuincibili deducit argumentõ contra Lutherum, neq; laudauit neq; uituperauit, sed Luthero misi, de quo me ad notarios remitto, quãq; uerum sit, quod per hoc uerbũ, quod pro uobis tradetur, deiecerim seu uicerim, hoc uerbulũ corpus non posse figurate accipi.

Quum autẽ inducit argumentũ de inuisibili corpore Christi, respõdeo mea æstimatione dñm doctorẽ errare, qã nobis imponere uult, quasi speciale corpus inuisibile poneremus, quod non est, unicũ est em̃ corpus, qđ uidef̃ uno loco & non in alijs. Vnũ erat corpus, quod Apostoli uiderũt in cœna sedens, & hoc idem corpus non uiderunt in sacramento.

Vltimo dicit dñs me⁹ doctor, me cum uerbulo pesah nihil consulto dixisse, quippe quod accipi possit pro festo pasce, & huic contradicendo induxit Paralip. & maçtauerũt agnum pascalem, festũ autẽ maçtari non potest. Respondeo heri me recte dixisse pesah & agnum pascalem & festum significare, pro cuius euidentia induxi xxxv. cap. lib. ij. Paralip. ubi hoc uerbulo inde hes textus utitur in utraq; significatione. Et quod festum significet ex his uerbis datur intelligi, & non fuit Phase simile huic in Israel a diebus Samuelis prophetae, ubi de solemnitate loquitur festiuitatis.

Ad hæc mihi non placet doctorem ad Zwinglij mentem, ubi de oblatione scribitur agni pascalis ita maçtanter in germanum interpretari eloquiũ, maçtare, uictimare, seu percutere, nam in præfato capitulo, ubi hebreum dicit ne schahatu ha pesah, septuaginta interpretati sunt, græce phase ke chise te co phase, & latine immolate phase, quod offerre significat. Sicut in cõ sinagoga agnũ obrulit pascalem, sic & ecclesia hodie in missa offert agnum pascalem Christum.

COLLATIO XVIII.

Vltimo cum uerbulo Zebah adhuc colorare nititur, red-
ditum germanū maclare seu carnificare inducens iij. Regū.
Dico me benescire Zebah maclare significare, nominatim
in sex locis scripturæ. Nihilominus ecōtrario hoc uerbulo cō-
muniter utimur pro oblatione, sicut Gen. xiiij. Exo. vi. viij.
xxij. xxij. & i. Reg. i. Et immolauit Helchana, & iij. Psalm.
Sacrificate sacrificiū iustitiæ, ubi possibile non est pro macla-
tione intelligi. Quod aut̄ dñs meus doctor̄ mihi imponit Ze-
bah me pro simplici sacrificio intellexisse, ad hoc respondeo
non, longe enim ante hac mihi de sacrificiorū diuersitate con-
stetit, Leuit. v. vi. vij. cap. & hoc diuersis & differētibus nō-
minibus Zebah, olah, muncha, zatas, azam. Sator tandem
doctor̄ em admittere Zebah sacrificiū esse, sicut heri propo-
sueram, meritoq; desistat ab sua maclatiōis interpretatione.
Omne hoc domini præceptores dicere uolui, non ea causa,
quasi latinus uel germanus sermo non sit sufficiens ad nostrā
sanctā Christianamq; fidem, sed eo solo indicare uolui quod
literæ hebraicæ nobis non sint contrariæ.

D. OECOLAMPADIVS.

Dilecti, multis uerbis D. Eckius pauca expeditit ad causā
sam pertinentia, adhuc me ad Concilia remittit, quū certū sit
illa sæpius errasse, qđ sancti Athanasius, Chrsostomus, alijq;
sancti in eorū exilio, uti hī, qđ anati fuerūt, bñ experti iunt.

Libelli mei ratione, prius mentem meam dixi, & si bene re-
corder, in eodem haberi (tantum mihi intellectus ēo tempo-
re Deus ipse contulerat) utilius esse nos in cœlum cordibus
nostris ascendere, quam Christum in pane quærere.

Quod uero D. Eckius sæpe proposuit memoriā passionis
Christi maiorem esse, atq; plus fructiferam per suam in pane
præsentiam, quam si absens esset, non est primo assumptum
eius de præsentia Christi probatum.

Secundo, utilius nobis est, plusq; nos letificat in cordibus
nostris, quum in gloria tam magna Christum cōminiscimur
totius

CONCLUSIO PRIMA.

totius orbis dñm, uirtute diuina regentem ecclesiã suã Christianam, sedentẽ a dextris Dei patris, sicq; nihilominus idem ipse, qui pro nobis talem dolorosam pertulit mortem, quam quod eum inuisibiliter in pane esse contemplaremur. Ibi em̃ non apparet honor Christi Ihesu, quod in his locis etiã dico sapius a ministris indignis tractare. Verum nempe & fidele cor, suum Christũ habere uult in supremo honore, quem admodũ Paulus ad Philippenses scribit, Factus est obediens usq; ad mortem, mortem autẽ crucis. Propter quod & dedit illi deus nomen, quod est super om̃e nomen, ut in nomine Ihesu omne genu flectatur, cœlestiũ, terrestriũ, & infernoꝝ, & omnis lingua confiteatur, quia Christus sedet ad dexteram Dei patris. At nunc requirit æquitas, ut & ipsum Christi corpus propter suã humilitatem in supremo & uenerabilissimo loco sit, quod tamen hic non fit. Quumq; scriptura non nisi duplicẽ dñi aduentũ in carne sciat humiliẽ, & dominantem, hic se nullũ illoꝝ ultra adaptabit, quia in humili nõ plus uenturus est, & hic non est aduentus in claritate.

Ultra dictum, Hoc facite in meam cõmemorationẽ, plus absentiam indicat quam presentia, quare ob id clare Paulus adiungit, donec ueniat. Ad hoc etiã respõdere debeo, quod dicit, ex mea expositione sequi Christũ figuratũ corpus habuisse, quod pro nobis passum, quum dico hoc est corpus, id est, hoc est figura corporis, ad quod sequit, quod pro uobis tradetur. Nunc eius sermo nihil cogit, quemadmodũ in una similitudine uobis dicere possem. Si dixero hic est Christus, qui pro uobis mortuus est, & in expositione dicerem. Hoc est imago Christi, ad hoc quippe non cõsequit imaginẽ pro nobis mortuã, sed nec uerbulũ expositoriũ supra corpus cadit, sed supra panem, qd̃ scilicet panis figura sit, nõ Christus.

Vltimo, quod ex ueteri lege expositionem eduxi, illi non aduersatur, quod Euangelistæ declarant, quum enim ibi de claritate loquimur, siue de luciditate, loquimur de manifesta

COLLATIO XVII.

tionem mysterij in ueteri lege obtenebrata, nihilominus tamē in antiqua lege aliqua sunt conditiones sermonū (quod doctor Eckius met ipse fatetur) ad hoc deferuētes, per quas nouum testamentum non inepte potest exponi.

Interpretationis causa in nomine mactatio, prout ibi habetur, uerbumq; pati possit, non aestimo esse nominā inhonestā, eo plus quum de cōsuetudine loquimur ueteris legis, Septuaginta interpretū ratione notissimū est illic ad uerum fontem recurri debere, tantum ad hoc responsum sit. Nunc si doctori Eckio placeat, etiam & alias obiectiōnes dissoluam.

Ad meas prius obiectas auctoritates, ex sacris literis acceptas, doctor Eckius eiusmodi inductione est usus, quod Zwinglij sint, ego uero eas dico Christi esse, utatur illis quis uolet. Primo ad tres fidei articulos, quod Christus in cœlo sedeat, illic ad dexterā, inde uenturus sit iudicare, ad hoc ipse respondere uult, eo quod unū corpus in cœlo sit & inuisibile corpus in sacramento, suum tamen fundamentum nondum probauit, quum etiam & domini uerba, Hoc est corpus meum, ea non important, unum sermonem induxit de omnipotentia Dei, quam omni uita profitemur. At non sequitur hoc Deus facere potest, ideoq; & facit, ubi tamen audiremus uerbum ad hoc aliquod deferuere, illud se facere uelle Christianum non esset dicere Deum hoc non fecisse, sicut hic uerbū ad hoc non sufficit, neq; ad id dictum est.

Item dixit etiā naturaliter possibile esse, quod inphica ad huc ego nō legi usq; huc dictū fuit super naturale esse. Argumentū suū ad hoc inutile est, quod aut animā dicit totā esse in ambabus manibus, deberet tamen spiritū & animā ad res spirituales cōparare, & corporale ad corporale. Hoc aperte & bene dictū est, filiū Dei scdm deitatē in cordibus oīm fidelij suum templū habere, necessariū igitur nobis est, ut unum panem māducemus, at corporis sui ratiōe in uno loco est, neq; dicit scriptura quod in pluribus locis reperiri possit.

Ad hæc

CONCLUSIO PRIMA.

Ad hæc de Paulo, qui Christum uidisse dicitur in corpore apud Damascum, mihi non est probatum. Nam Actuum ix. scribitur, quod eum circumfulserit lux de cælo, quodq; uocem audiuerit, sicut etiam post xxij. habetur, sed ibi non stat, quod ibi eum in corpore uiderit, quanq; aut ex eo sequitur uocem dixisse. Ego sum Ihesus quem tu persequeris, nihil tamen concludit, eam lucem Christi corpus fuisse. Plane uerū est, quod Christū in carne uiderit, sicut ad Corinth. ait. At sicut Steffanus Christū in cælo uidit, sic & Paulus super terrā. Hoc confirmat quod in primo capitulo Actuum dicitur, angelos dixisse, Hic Ihesus qui assumptus est a uobis in cælū sic ueniet. Hæc uerba dñs per suam omnipotētiam suis uiribus non destituet, simplex fides fidei articulis adherabit.

Aliud firmū dictū ex vi. cap. Iohan. etiam nobis sinet intantum, dño dicēte. Caro nihil prodest. Inspiciat namq; totius capituli cōtinētia, uult omni modo carnē Christi non dari hoc modo, sicut corporalis dat cibus, siue corporalis sit siue spiritalis, dñs nos docet fidem & fidutiā in se collocare, ex tunc ex fide habebimus spiritualem cibū uitæ aternæ, dicens, caro nihil prodest, ibi de sua carne nihil loquitur, ea mente, quasi Christi incarnatio, & seruitia suo corpori exhibita, cooperante eius sancta uoluntate & spiritu sancto nihil profint, a quo dicēdo Deus nos custodiat & præseruet. Caro enim Christi nobilissima est caro, propter carnis unionē, cū deo in unitate personæ, licq; uiuificat, ut p eū credētes quasi fratres sibi etiā & uitā possideamus. Nunc si caro Christi essentialiter in pane esset corporalis fieret cibus, quæ corporalis manducatio p dñm dicitur prodesse nihil. At spiritalis per fidē in eius promissionem hæc uitā confert, Lutherana glossa, quæ etiā apud alia reperitur, hoc de carnali intellectu intelligi debere, quod nomen carnis quandoq; pro intellectu carnali habeatur, hic non satisfacit, quæ si etiā acceptaret, uestræ conclusioni repugnaret, carnalis enim sensus est, & grossus dicere corpus
in pane

COLLATIO XIX.

in pane essentialiter esse, & præcedentia uerba ad hoc cogit, quod nos aliter intelligamus. Nam dñs dixit. Si uos hoc scandalisat, quid si uidebitis filium hominis ascendentem, ubi prius fuerat, spiritus est qui uiuificat, caro nihil prodest. Hic docemur, quia dñs in cœlum ascendit, quod spiritualiter eum, ex sua diuina uirtute in cognitionem suæ maximæ clementiæ in incarnatione eius ducamur, & cibari debemus.

Ultimo, dictū Math. xxiiij. ubi habet. Si quis uobis dixerit, ibi est Christus uel illic, credere non debetis, ibi dixit neq; Zwinglio, neq; Luthero credendū, adūgere potuisset, neq; Oecolampadio, neq; Eckio, neq; Pontifici Romano, sed uerbo Dei, a quocunq; dicatur. Et quum bene dixerit illic doceri regnū Christi in fide, uellem nos Christi regnū in fide bene intelligere unanimiter, sicq; intellectus diuersitas statim cessaret, regnū Dei in nobis est. Sed notissimū est, cum quanta iactura homines hactenus spem suā collocarint in exteriora. Et quod ibi de falsis prophetis dicit, in ultimis diebus exsurretis, sciunt omnes scripturarū experti, quod cōmuniter per ultima tempora intelligit tēpus, ab Apostolis usq; ad aduentum dñi. A temporibus equidē Iohannis, multi fuerunt antichristi, & usq; nunc semper aliqui falsi inuenti. Qui autē falsos a ueris prophetis nititur discernere, perspiciat, qui in sua doctrina diligenter inquirat honorem Dei patris, plus supra se dem & charitatē tendat, pluris reputet diuina mandata, quā humana. Hij autē merito inter falsos doctores censentur, qui hæc non faciunt. Etiam in dicto habet aduentus domini nostri in extremo die, per quod monemur aduentum eius corporalem in magno die iudicij expectare. Velit Deus, quod tunc illi cum gaudio obuiam ueniamus; Amen.

D. ECKIUS.

IN nomine tuo dñe Ihesu Christe. Quum D. Oecolampadius extra scripturas induxit, semper in ecclesia fuisse aliquos suæ opinionis, necesse mihi fuit ostendere, quō per Concilia fuerint

CONCLUSIO PRIMA.

fuerint reiecti, ipse uero quia ad concilioꝝ contemptū, de eis dicit quod aberrarint, sicut in Chrysostomo & Athanasio est uidere. Breuiter dico Concilia uniuersaliter, & ordinate congregata nunq̄ errauerūt in caussa fidei, sed hoc extra nostrū articulū est, post hac libēter per me tenendū contra doctōrē pro speciali articulo. Hæc enim non fuerunt Concilia, quæ Athanasium & Chrysostomum auersati sunt, sed acephalæ congregationes & conuenticula.

Libellum suum demitto.

Quia tamen proponit præsentia sacri corporis Christi, in contemplatione deuotionem non augere. Breuiter dico, ut sepius audistis, nullo Christiano suadebit, corpus Christi præsens non plus incitare ad maiorē deuotionē, quā panis pistorius, & quum nos cōtemplamur eius diuinū honorem & maiestatem quam habet gloriā dico patris uerum est, eam gloriā sub sacramēto nobis non apparere, & si Christiano sufficiat ut simul contempletur, gloriā Christi in cælo, & humilitatem ac misericordiā Christi in sacramento, quippe quod se in cibum dederit sacramentalem.

Arguit ultra in scripturis dūtaxat duos nos legere corporales dñi aduentus. Dico si hoc modo diceret dñs meus doctor duos legimus uisibiles aduentus dñi, acceptari hoc posset aliq̄ in sensu, aliq̄ id non sumus admissuri nisi sacras adducat lites.

Quia tamen post hac Christi uerba, Hoc facite in meam cōmemorationem, uult ut figuratū probent sermonē, quum memoria rei sit absentis. Hoc argumentū soluere me docuit doctor, quum dixit Paulum hæc uerba clarius exposuisse, memorari esse in nuntiatione mortis Christi, at nunc Christus in sacramēto non moritur. Quamobrem nos cum præsentis sacro corpore adhuc memoriā habemus præcedentis mortis & passionis Christi.

Quia tamen ostendit figuratū sermonē supra panē extēdi, & non supra corpus. Dico in his uerbis, Hoc est corpus meū,

○

COLLATIO XIX.

(recte si eius uerba intellexi & scripta) uerbulū hoc corpus si gurate accipi, cuiq; prudētī censendū offert, quid consequatur ex sequentibus uerbis, quod pro uobis tradetur.

Ultimo maētationis ratione opinatā suā interpretationem adhuc tollerandā, quippe quod cōmune sit nomen, bene autē diuinitatis in sacris literis zebah sacrificare siue offerre significare, nec cōmune est nomen pro maētatione, de quo me remitto ad uerba notariorū, quumq; græcus sermo ad sacrificandum seu offerendū indicet, uult ipse uerū fontem inspicere, quasi septuaginta interpretes in hebraica lingua nati, maternā linguam non intellexerint, satis nobis est, hebræū, græcū, & latinum, sed & uetus germanū pro oblatiōe seu sacrificio exponere. Quare oēs intelligere possunt Zwingliū immerito & inique ac cæca pōpa corā oībus sacerdotib; linguarū ignariis illo abducere eos sic uel sic in hebræo aut græco haberi.

Post hæc omnia contra conditionem & usum disputantiū D. Oecolampadius post inductionē opinati figurati sermonis iterum in manus assumpsit argumenta, hesternō die mane facta principio dicens, argumenta esse Christi, non Zwinglij. Ad quod ego dico Christū nulla unq; argumenta fecisse cōtra uenerabile sacramentū, sed Zwingliū ex uerbis Christi male intellectis. Et ego quum ad primū Christum, scilicet in cælo sedere responderim, & eum in cælo esse, & nihilominus in præsentia, sicut & ipse met doctor in suo libello docuit, in illo nos non curiosos esse debere, iuxtaq; dicit me non probasse responsionem meam. Dico oppositū inueniri apud notariorum scripta.

Ratione omnipotentia dicit nullam habere consequentiam, deum hoc posse, ergo hoc facit uerū quidem, sed & hæc hīsq; similia argumenta apud Christianos non audiuit. Hoc autē cogit Deus hoc facere potest, & ipse uerax hoc dicit, ergo hoc facit, sicut & dominus Ihesus dixit, Hoc est corpus meū. Ipse autē & si prius dixerit, me non probare mea, conat tamen

CONCLUSIO PRIMA.

nihilominus mea probata refutare, primam de anima secundum naturalem intellectū. Primo dicit in phisica se nō legisse hanc similitudinem, satis mihi est diuinos doctores hanc similitudinem inducere, melius fortasse intellexisset de speculo similitudinem, quam in suo libello posuit, ubi unicus homo in multis speculis multipliciter uidetur, ego autem rem manere sino apud antiquorum doctorum similitudinem.

Nūtur quoque meam similitudinem inaudito sermone reijcere, corporalia dicens in corporaliū similitudinem inducenda, & spiritalia in spiritaliū, hæc pulchra res esset, necesse ob id esset interire maiorem partem prædicationum domini nostri Ihesu, quum dominus contra hanc nouam regulam doctoris regnum cœlorum terrenis rebus compararit, sicut Matth. xxvi. sicut & in alijs notum est, quare adhuc mea similitudo in suo robore perstat.

Alteram probationē meā, dñm Ihesum una fuisse in cœlo & apud Paulū in Damasco, hanc doctor reijcit dicens quidē Ihesum cum Paulo loquutū, sed Paulus Corinthiis scribens, non aliter eum uidit, quā ut Steffanus in cœlo Actu. vii. si ad horum ueritatē scripturas doctor adportaret, crederemus ei, quia aut ex proprio capite loquit, si namus sua dicta sermonē esse. Nunc quod a me exposcit probationē, mea dicta probabo. Paulus Corinthiis scribit, dñm Ihesum uisum post suā resurrectionem Petro, undecim Apostolis, & plus quā quingentis fratribus, & Iacobo, & ultimo sibi, at nūc notū est priores, de quibus Paulus loquit, dñm præsentem uidisse, sed & Paulus de sua uisione, absq; ulla loquitur differentia, ideoque oportet quod & ipsum præsentē sit intuitus. Hoc nāq; clara uolunt uerba Pauli & Lucae, nullus enim cōminiscit eum in cœlum suspexisse, textus in q̄ dicit, eos qui apud se erāt coadiutores nihil uidisse, sed & Paulum nihil magis uidisse. Si igit cum eo loquutus est, & Paulus eum uiderit, subinfert sermonis conditio & natura in lumine Paulum Ihesum uidisse.

COLLATIO XIX.

Secundo, nulla urgente causa adhuc uerba Christi, Caro nihil prodest, uult de Christi sacro corpore intelligere, quam uis non credā id illum corde moliri, ut benedictū Christi corpus quicquid nihil profit. Ad iam datā glossam, sua glossa quā addit uerbo Dei, ex suo proprio est capite & etiā Zwinglij, contra quod omnes suæ partis & met ipse clamant, uerbo dei neque addendū neque adimendū. Vnicū oportet ut dicam, quū doctor ipse, sed & Zwinglius tam firmū suum fundamentū in hæc uerba statuāt, quod & eorū opinione impossibile censent perstare. Hoc enim irrefragabile est, quod significatur seu figuratur, utilius esse figura hoc figurante. Quumque (ut ipsi dicunt) panis eorū dñi, utilis est in ecclesia, & figura est sacri corporis Christi, oportet ut ex eo sequatur, uel uniuersa rumpantur, ut sacrū Christi corpus significatū etiam utile sit, quomodo ergo uel possunt uel sciunt hæc uerba, Caro non prodest quicquid, de sacro Christi corpore intelligere, sed ut uideatur suam deductionē meam responsionē non infringere. Dico ad primū, quum inducit sacrū Christi corpus non esse corporalem cibū, ita dico, non esse cibū corporalē, scdm intellectū Capharnaitarū, qualis est ex maccellis caro, & sicut dicitur gentes esse quosdā homines manducantes, sed sacramentalis est cibus, & ut ille cibus sit utilis, necesse est ut & spiritaliter manducet, sicut de hoc cibo omnes doctores communiter loquunt. Quia tamen dñs meus doctor aliam adportat glossam, hanc ego non accepto nisi sacrarū literarū testimonio sultam. Quod aut uerbis curiose irrepit, meā responsionem dicens scdm Lutheranā glossam esse, quasi D. Eckius illam ex Luthero didicerit. Non, non, hoc errorū omnium magistro non egeo, intellectū meū sacris literis firmaui, in quo huius damnati hæretici Lutheri mihi opus non erat, apud iniquum Chrysostomū ceterosque doctores hæc bene reperi, qui & causam reddit quare Christus dixerit. Quum uideritis filiū hominis ascendentem &c. Judæi namque in duobus scandalis abant.

Primo

CONCLUSIO PRIMA.

Primo quia dixerat, quod de caelis descendisset. Secundo quia dixerat de carnis suae manducatione, quae ambo duo scandala breuibus semouit, eo quod suam ascensionem ostendit in caelum, reijciens carnalem intellectum, & non sanctum corpus suum.

Vltimo circumire tentat meam responsionem datam ex Matth. xxiiij. dicens, credi non debere Zwinglio, Oecolampadio, D. Eckio, nec Pont. Romano, sed uerbo Dei dumtaxat, ad haec ex mea parte respondeo, ubi a me Deus suam gratiam retraheret (quod ne fiat, deum rogo per suam misericordiam) quidam loquerer uel scriberem, contra sanctam catholicam ecclesiam, quemadmodum & Zwinglius, & dominus meus doctor faciunt, tunc mihi non credendum censeo. Quam diu autem illud dixerim, quod mecum dicit catholica ecclesia, tunc mihi credi non debet, sed ecclesiae. Illud autem, cuius meminit semper fuisse pseudo prophetas. Ita dico, sed quanto plus adpropinquat tempus antichristi, tanto illorum plures fiunt & exurgunt. Quo omnino christiano iam spero cognitissimum est, obiectis suis me satis fecisse conclusionem quoque meam, secundum catholicam ecclesiae opinionem de uenerabili sacramento, adhuc erectam persistere, apud haec rem manere sinens.

D. OECOLAMPADIUS.

Dilecti Christiani, causa fini adpropinquat, opusque uideo breuioribus uerbis, cuius me diligentem exhibebo, nihil ego dixi in Concilio contemptum, sed ad uerbi Dei promotionem, & illud ubi non cognoscitur, in suspectum abeunt uniuersa concilia, posuntque & reprobis & malis dicere se in spiritu sancto congregatos.

Secundo, adhuc non admitto nudam corporis praesentiam, praecipue inuisibilem augere posse deuotionem, fundas me in dicto Christi, utile uobis (inquit) est si abiero. Nisi enim abiero, paracletus non ueniet, uera & interior deuotio, oportet ut sit ex spiritu sancto, uisibilia tamen necessario nos monent, & in exterioribus incitant. Sicut & exterius uerbum ac sacramenta nos incitant, quasi spiritus deuotionem operaretur, prout uult.

O iij

COLLATIO XIX.

Tertio doctor postulauit duplicē aduentū intelligi debere de uisibili corpore, alioqui sic admittat. Hic neq; ego nego Christum in sacramētorū susceptione sua gratia sese suis non insinuare, hoc bonū esset mediū ad pacem promouendā, de suo inuisibili corpore in pane adhuc nihil mihi probauit, de quo me remitto ad tres articulos fidei, quare meo capiti non adnitor, nam caro & sanguis illa me non docent.

Quod de septuaginta interpretib⁹ dicit^r quasi illos paruifacerē per hoc, huius dicti nulla sibi fuit necessitas. In pluribus em locis scripturarū reperimus apud euāgelistas qb⁹ carēt septuaginta interpretēs, sicut est. Ex Aegypto uocauī filiū meū.

Mei libelli ratione, quem prius scripseram, si hunc doctor Eckius ad manum habere poterit, etiam si exurat, ob hoc in iram me non cōmouebit. Nam & doctorē Eckium aliquando fuisse puerulū non ambigo, neq; scisse omnia.

De omnipotentia Dei adhuc probatum non est, illud dictum, Hoc est corpus meum, hæc probare.

Item similitudo animæ & corporis inepta est, quia locus a maiori affirmatiue non claudit, non sequitur. Rex potest de bellare castrū, ergo & quilibet rusticus hoc potest. Sed neq; sequitur. Anima undiq; potest esse, aut in duobus locis corporis, ergo corpus in duobus locis esse potest.

Utraq; dico de Euangelicæ parabola, in eō loco, in quo illa similitudo desumpta est, semper aliquid reperiri, quod utrisq; partibus assimiletur, & simili & cuius est similitudo, hic autem non est sic.

Præterea de uisione sancti Pauli, persto in articulo fidei, Inde uenturus est iudicare. In secunda epistola ad Corinth. xij. dicit Paulus, quod raptus fuerit in tertium coelum, quod etiam & si ita esset per specialem dispēstationem, nihilominus hoc non probat inuisibile corpus.

Iam nunc ad alia argumenta deuenio Iohan. vi. & meā expositionem cōfirmat totum capitulū, Scriptura nusq; loquitur de esu

CONCLUSIO PRIMA.

de usu carnis Christi, nisi per solem fidem, hodie notū factum est, quam nobilis & utilis nobis est Christi caro, quum legimus Marci iij. Christū matrem sui corporis uirginem Mariā aliquo modo non cognouisse dicens, hæc mater mea est, & frater meus, qui Dei fecerit uoluntatem &c. ubi nos non ad carnē ducit, ideoq; & grossus & crassus intellectus erit, etiā si caro ibi sit inuisibiliter. Hic iam omnia demitto, fortasse Deus ipse, & alijs quoq; uerbū dabit de hoc efficacius loq. Hic etiā dico, ob id solū me hęc esse id me affirmaturū, quod ad ueritatis manifestationē deseruit, subiiciens me soli & unico Dei uerbo, & honorī Dei cœlestis patris cōtra quē nō est Christiana ecclesia, ubi etiā nullus reperit error, neq; est sacramentorū contemptus, sed uera & recta reueneratio. Neq; hic probata est transsubstantiatio, & potestas transmutationis per uerba Christi, bonæ sum spei, si qui Christū diligunt, neq; me neq; alios fratres meos, qui & ubi fuerint, nihilominus habebunt pro ueris mēbris Christi. Quū & nos ex fraterna moti charitate, nullū unq; (etiā in cognito errore existentē) temere iudicauimus. Honor dñi laudet & augeat omni tempore, Amen.

D. ECKIUS.

Breuitatis causa omnia alia demitto, usq; ad uerba Christi Iohan. x. Dico uobis utile esse ut abea. Respondeo, oib; notū esse, dñm in cœna loqui de habitu suo per mortē & ascensionē in cœlū, sed hoc quid uenerabili sacramēto aduersatur. Quod uero dicit me nihil pbasse uerba & sermonē esse sino, satis est ecclesiæ mētē & sensum obtinuisse diuino adiutorio.

Ad hæc doctor Oecolampadius interloquutus est, hoc se negare ultra doctor Eckius procedens.

Et quod scriptura sacramēto non cōtrariet. De exemplo animæ adfert scolasticū dīcteriū, de quo illū multo alit̄ informare uellē, sed breuitatis causa dico, me nō argumētātū a maiori ad min⁹, quē admodū & doctor illud scolastice depinxit, sed magis ecōtrario sic. Si id natura potest, ut sit in ambabus manibus

COLLATIO XX.

manibus meis anima mea & in singulis manibus, quāto plus potest hoc Deus, qui maior est natura, sacrum Ihesu Christi corpus facere, ut sit in duobus locis, & in singulis locis totum.

De sancto Paulo, si Christus cū eo sit locutus, ipseque uidit illū, fuit ergo p̄sens. Raptus Pauli in tertium cœlū, solū sc̄dm̄ spiritū factus est, & sc̄dm̄ imaginationē uel intellectū. Nam ut textus dicit, iacens ibi manebat supra terrā, donec surgebat.

Ad uerbū Iohānis non uult doctor illic in scripturis mentionem haberi de esu carnis, quā tñ audierimus uerba Christi, Caro mea uere est cib⁹, accipite & māducate, Hoc est corpus meū, ex quo necessario sequit̄ trāsmutatio, ut supra dictū est.

Ideoq; & dñi praeceptores & dilecti amici, conclusio mea posita sc̄dm̄ cōsuetudinē & opinionē catholicę & uniuersalis ecclesię, uerū Christi corpus & eius sanguis presentia sunt in sacramento altaris. Hęc quū uerbo Dei sigillata & obsignata sit, & usq; ad fines orbis per uniuersam Christianā ecclesiā, a tempore mortis Christi fere mille quingētis annis, & per sanctos martires, qui suū sanguinē fuderunt, ob Christi & fidei amorē, per diuinos Christianos doctores nostros p̄bos maiores credita est. Et nūc quoq; ap̄ scripturas & catholicā Christi ecclesiā maneamus. Subijciēs me oibus illis, q̄ officiorū aut dignitatū causā, in hoc negotio cognoscere h̄rēt humiliter, etiā uobis dñis meis. Et uos D. Iohannes Oecolampadi, quū aduersus me nullā malā habeatis uolūtātē, sed neq; ego cōtra uos nostrarū personarū ratiōe, sed doctrinæ dūtātaxat. Ideoq; & uos p̄pter Deū & Christianā rogo charitatē, quatenus uos dedatis in sp̄m̄ hūilitatis, & plus credere uelitis uniuersę Christianę ecclesię quā uobis, & sic in tā p̄cipuo & sup̄mo articulo, n̄rę sacrę fidei de sacramento uos nō segregetis ab uniuersali ecclesia, neq; alios abducatis. Hoc dei cōcernet honorē, uestręq; aię salutē, & uestrorū utilitatē amen, hoc uelit deus.

Doctor Oecolampadius ultimo subiunxit,

Ego commendo scripturis.

SECVN

CONCLUSIO PRIMA.

SECUNDVS ARGVENS MAGISTER
IACOBVS IMELI.

In nomine dñi Ihesu Christi gratiosi redemptoris nostri,
throni gratiæ, & unici mediatoris, Amen. Dñs mittat gra-
tiam suam, ad manifestationē & cognitionē ueritatis, Amen.
Malem ego cum meo dilecto dño doctore alia in specie ami-
ce conuersari, quā in hoc tam arduo negotio aduersus eum
disputare. At quū in hunc mundū dñs noster Ihesus Christus
uenerit, quod propter sui uerbi mandatū & ordinatiōnē se-
gregandi sunt filius a patre, a matre filia, discipulus a suo ma-
gistro &c. Ideoq; & me oportet in negotio dñi nostri Ihesu
Christi segregari a dilecto magistro meo, licet extra hoc ne-
gotium me exhibeam in omni seruitute & obediētia, uolun-
tati suæ obsecundaturū & famulaturū. Quare breuiter iuxta
disputantiū morem cupio cum dño meo doctore disputare,
semotis non necessarijs & causis non deseruientibus sermo-
nibus Conclusio dñi mei doctoris sonat, In sacramento alta-
ris &c. Hic a dño meo doctore interrogo quid suū sacra-
mentum altaris accipiat. Si uel sit panis dñi, uel certe accidētia pa-
nis dñi, uel corpus Christi met ad hæc uelim respondeat.

Eckius. In nomine tuo dñe Ihesu Christe, Amen. Ex toto
nō fuit necessaria excusatio quondā mei dilecti discipuli, hæc
enim noua doctrina multos a me segregauit, unū penitus in
Thuregū in turrim captiuitatis Wellenberg dictum. Prolo-
quium suū, quo hæc in Christum reijcit, ego acceptū non
fero, plus credens fecisse inimicū hominem de quo dominus
loquitur, qui nocte ueniens lappas, lolium, & zizaniā triti-
co iniecit & inseminauit. Ad suam ergo quæstionē quid per
sacramentū altaris intelligam. Dico me intelligere sensibilia
signa uini & panis post sacerdotis consecrationem in missæ
officio, ubi tunc uere est corpus & sanguis Christi.

Imeli. Sacramēta uestra si sint sensibilia signa panis & uini
dñi, cōseqt illa ipsa sensibilia signa accidētia esse panis & uini

COLLATIO XXI.

uel corpis Christi, hoc enim nisi esset, impossibile est esse signa.
Eckius. Quum quærit si exteriora signa accidant panis uel uino
uel si accidant corpori uel sanguini Christi, dico nulli ex hijs.

Imeli. Si accidentia sensibilia signa nulli ex his accidant, sicut
quæsitum est, necesse ergo est ut sint & non sint. Oportet ut sint,
si sacramentum esse debeant, & non erunt eam ob causam, quod dominus
meus doctor esse eorum essentiale ab eis auferat & negat.

Eckius. Probus hic homo consequi dicit sacramentalia signa
oportere & esse & non esse, quippe quod ipse negem, & ab illis
auferam esse eorum essentiale, iam principio mihi iniuriam facit, nam
eorum esse essentiale ab eis non denego, in sacramento enim uidentur.

Imeli. Quia dominus meus doctor dicit quod suo sacramento
non abneget eorum esse essentiale, tunc aut illa esse oportet uel
substantiam uel accidentia, quod autem sint substantia transmuta-
ta, abesse eorum accidentali non potest dicere dominus meus
doctor, nisi hoc factum esse scripturis firmet.

Eckius. Bene uidet me illud non fecisse, quo me culpa uer-
rat, in diuersum abiens quærit, si sacramentalia signa substantia
sint transmutata ab eorum accidentali essentia & natura, & illud
si ita sit, debeam ego illud scripturis firmare. Dico substantiam
non esse, neque ad id firmandum scripturis opus est.

Imeli. Sacramenta si non sunt substantia, consequitur aliquid acci-
dentiū esse, omne enim quod est, aut est substantia aut accidens.

Eckius. Quis hoc dicit.

Imeli. Natura est, & si sacramenta etiam uel miraculosa ef-
sent in seipsis non substantia, uel etiam non accidentia. Con-
sequitur ex uerbis domini, ea esse corpus & sanguinem Chris-
ti, hanc consequentiam sic proba. Dixit dominus meus doctor illud
uerbulum hoc in uerbis domini, Hoc est corpus meum, indica-
re hoc quod dominus discipulis suis porrexerat, nunc domi-
nus discipulis suis sacramenta porrexit, hoc est sensibilia signa,
ex hoc sequitur illa signa corpus esse Christi.

Eckius. Breuiter bonus hic homo me non intellexit, hester
no enim

CONCLUSIO PRIMA.

no enim die & ueneris, dixi illud uerbulum hoc indicare factum Christi corpus sub specie panis, ideoque & falsum fundamentum proponit & assumit.

Imeli. Omne quod dñs ad manducandum dedit discipulis suis, corpus est Christi. Sacramentū autē illis dedit ad manducandum, ex quo sequitur sacramenta esse corpus Christi.

Eckius. Breuitatis causa nude dicit & uacue absque ullis literis non respondeo illi, propositiones enim quas assumit, ambæ sunt falsæ. Ego si recte intellexi, mens est dominorum meorum nunciorum consulum, prædicantes nouæ doctrinæ, qui se Euangelicos nominant, iam scripturis contiones eorum probare & firmare debent, & nulla Sophistica garrulitate seu cauillatione honestorum hominum aures grauare. Sed si magistro Iacobo placet, & extra Euangelium scolasticè cupiat audiri, quod ad præsentem causam non attinet, alios habeo scolares, melius quam ipse educatos, illi respondebunt ei latine inter doctos, ergo hic nullam nobis pariat confusionem, in nostra fidei disputatione.

Imeli. In nomine dñi nostri Ihesu Christi, Amen. Proximo dñs meus doctor meum propositū argumentū corā Christiana hæc congregatione irrisit, sed non soluit, neque ad illud respondit, quæ argumenta mea ostendebāt, sancta sacramenta oportere ut aut habeant essentialē substantiā, aut sint accidentia, aut miraculose ab omnipotēti Deo aliter creari, nam is ordo creaturæ a Deo creatus est. Ultimū autē si esse debeat, dño meo doctori incumbet illud aliquo sacre scripturæ dicto firmare. Nam rem aliquam sic ponere supra naturā sine literis sacris non est licitum, tantū de hesterno dictū sit.

Eckius. In nomine tuo dñe Ihesu Christe, Amen. Adportat hesternā Sophisticā cantilenā, tam temerarius ut dicere audeat sua sophismata me non soluissē, quum ei ad omnia uerba responderim, de quo me remitto ad notarij scripta. Nocte tamen ista aliquid didicit, quum enim hesterno die ex gentili

COLLATIO XXI.

magistro, duo dumtaxat membra attulerat. Omne aut substantiam esse aut accidens, hodie uidet possibile qualitatem esse, quae nulla sit substantia, sed & nulli adpendeat uel accidat, & ipse si hic in missa fuisset, sicut ad nullam Christianam missam uenit, uidisset & ipse. Iterum a me exposcens illud quum sit supra naturam ordinem, ut ad hoc probandum scripturas adportem, Dico utique esse supra naturam, ideoque & nos credere oportere, Scripturas quas petit, induxi contra D. Oecolampadium, quae nunc breuitatis causa intermitto, libenter auditurus, quid ex sacris literis noui adportabit, Equidem si Euangelij loco dumtaxat ridiculosa adportabit sophismata, merito irridebitur.

Imeli. Quum ad mea petita, dominus meus doctor non probat sanctum sacramentum esse supernaturalem qualitatem, nitar ego ex sacris literis contra secundam partem conclusionis suae aliquid exportare auxilio dei. Iohan. vi. cap. habemus dominum dicentem, Quicumque manducat carnem meam, & bibit meum sanguinem, habet uitam aeternam, at nunc ubi secundum conclusionem suam in sacramento altaris essentialiter esset caro Christi, consequeretur omnes sanctum sacramentum suscipientes uitam habere aeternam, tenore uerborum Christi, notum autem est Iudam, & omnes mortaliter peccantes, etiam si sancta sacramenta susceperint, uel suscepissent, non uitam sed iudicium sibi sumpsisse, quare corpus Christi in sacramento essentialiter esse non potest.

Eckius. Principio mihi impingit dixisse me sacramentalia signa supernaturales esse qualitates, quod non est, nunquam cogitavi, iterum (ut scripturis) ita meis uerbis facit. Hoc autem uerum est nos Christianos dicere albedinem, quae in sacramento uidetur, & alias qualitates naturales esse, sed in sacramento non esse naturali modo, non enim adpendet substantiae panis, ut alioqui naturale esset. Nunc ad scripturas uenit Iohan. vi. argumentum faciens, omnino nullam apparentiam habens, Christum dicere, Quicumque manducat carnem meam & bibit meum sanguinem, habet uitam aeternam. Iudas autem, & multi mali Christiani.

CONCLUSIO PRIMA.

Christiani sacramentū sumpserunt ad mortem. Dico plane audiri adhuc eum esse in annis discipulatus. Nam Lutherus, Zwinglius, & hijs similes noui Christiani omnes, hanc dant regulā, quā proculdubio legit, etiā si illam apud Augustinū in libro Christianā doctrinā non uiderit, unum scripturæ locum alio loco declarandū & expendendū, id si Imeli fecisset, inuenisset utiq; ubi dixerat Christus sacramentū sumētes, habere uitā æternā, quēadmodū Paulus hoc discreuit ad Cor. hoc ita intelligi debere de his qui illud digne sumunt, qui em̄ illud sumit indigne, iuditiū sibi manducat. Ideoq; & hæc uerba nihil cōtra sacramentū faciunt. Quū & ipsi in uestro pane pistorio aliq; dicatis illum digne sumere, aliq; indigne, oportet ut fortiora scripta inducatis ad uestras cōtiones pbādas.

Imeli. Conquerit dñs meus doctor se a me culpatū, dixisse eum sancta sacramēta esse supernaturales qualitates, quum principio respōsionis suæ audiueritis, ego si hodie officio missæ interfuissem, uidissem, quod neq; substantia esset, neq; accidens, sed supernaturalis qualitas, sicut hac nocte didici, in quo mea opinione, quū dñs meus doctor in sua respōsione ad meum propositū argumentū ex scripturis se notandū præbet, ut par est, ut scripturæ scripturis cōparentur, mihiq; impingit, quod fecerim. Nam ego si scripta Pauli ad Cor. xi. legissem, notum mihi fuisset, quo nam modo uerba hic induta fuissent intelligenda, nominatim. Qui digne manducat corpus Christi &c. Dico S. Paulū in prælegato loco his non usum uerbis, qui māducat digne corpus dñi uel indigne &c. sed dicit. Qui hunc panem manducat, & biberit hūc calicem indigne &c. sed non est idem panē domini indigne manducare, & corpus Christi manducare. Corpus enim Christi soli iusti in fide manducare possunt, at iniusti domini panem indigne manducare possunt, adhuc non probauit diuinis literis corpus Christi in sacramento essentialiter manducari.

Eckius. Ratione supernaturalis qualitatis, ueritatem non

COLLATIO XXI.

loquit, de quo me ad notarios remitto. Quod aut uerba Pauli ad Corinth. non deferuire ait ad uerba Iohan. vi. ego illud nego. Sicut enim dñs uitam promittit aternā his qui sumunt eius carnem & sanguinem, sic Paulus dicit indigne hoc sacramentum suscipiētes, reos esse corporis & sanguinis Christi. Ipse uero quod hunc sensum excludere nititur, quia Paulus de pane domini loquat, & non dicat de corpore Christi, debisset magister Iacobus Paulum notasse, quod hoc uerbulo panis ~~non~~ non eorū intelligit panem pistoriū, quum mox in precedenti capitulo illud exposuit dicens. Calix benedictionis cui benedicimus, nunquid cōmunicatio sanguinis Christi est, & panis quem frangimus nonne participatio corporis domini est. Ideoq; quum se Paulus met exponat quid per panem domini intelligat, necessarium non duco nouis inuentionibus peruersorū capitū aliam suscipere expositionem, & ab ecclesia descissere. Proponit, sed præter ueritatē me conclusionem meā scripturis nō probasse, quū oibus uobis dñis meis oppositū cōstet, & illud quū magister Iacobus nō credit cū ecclesia Christiana, adportet suæ opinatæ fidei scripturas.

Imeli. Aestimāt dñs meus doctor uerba Pauli ad Corinth. Quicumq; indigne manducat & c. ad corpus dñi trahēda per sequentia uerba, Reus erit corporis & sanguinis dñi. Sed ad sufficientiā audiuit hæc Christiana congregatio, per dñm meum doctorem, & dilectū confratrem Iohannem Oecolampadiū exemplū regaliū dapū & sceptri, quod & signorū aliqui quis sit reus, sicut hoc scriptū est, ita illud demitto. Quia aut dñs meus doctor hoc Pauli dictū ad Christi corpus deferuire ens alio dicto probare tentat Corinth. x. ita sonante. Calix benedictionis cui benedicimus, nonne cōmunicatio sanguinis Christi est, Et panis quē frangimus nōne participatio corpis dñi est, eo probare conat panē & potū dñi, qd corpus & sanguis Christi sit. Dico alicuius rei comunione nō esse id cuius est comunio, p̄bans hoc atq; cōtestās p̄ sequētia Pauli uerba,
ubi,

CONCLUSIO PRIMA.

ubi dicit. Nā multi nos unus panis uel corp⁹ sumus, q̄ ostēdit
comunione corpis & sanguinis Christi, fidelium esse congregati
onē, nō ibi de corpe Christi loq̄ns, illud scilicet esse panē dñi.

Eckius. Sup id omē quod cōtra D. Oecolampadiū pbauit,
S. Paulū loq̄ de sacro Christi corpe, aliū diuī Pauli textū in-
duxi, qui ex toto clare & dilucide nostrā conclusionē ostēdit.
Hūc magister Iacobus scđm Lutheranū morē conat dilacera-
re, dicit comunione non esse eius rei, cuius est cōmunio. Re-
spōdeo ei, quū grace & latine Paulus dicat. Panis quē frangi-
mus (hoc in sacramētū fit) cōmunio est siue participatio cor-
poris Christi, non dicit cōmunis est diuisio panis pistoriū, ut
cuilibet ps eueniat. Ideoq; i sancta ecclesia antiquus & hodie
hoc uenerabile sacramētū cōmunio nominat. Estq; mirabi-
le auditu, audere dicere magistrū Iacobū cōtra oēm rationē
alicui⁹ rei comunione nō esse rē cui⁹ est cōmunio, sicq; esset,
quū mercatores in pecunia cōmunicarēt, nō esse pecuniā, cō-
municarēt in pāno, ideo non esse pannū. In summa hoc utiq;
dictū est, cōtra oēm humanā rationē. Et quū suū erroneū in-
tellectū ex uerbis Pauli uult defendere, dimidiat illa, partem
magis necessariā in calamo sinens absconditā. Ita nāq; Pauli
uerba sonāt, etiā scđm Lutheranā expositionē, nam nos mul-
ti unus sumus panis uel corpus, quum de uno pane participa-
mus &c. Ex quid⁹ integris Pauli uerbis, qlibet rationis com-
pos facile intelligit oēs nos pbos Christianos spirituale Chri-
sti corpus esse, quū unum uerū Christi corpus sumimus, &
apud nouos Christianos non unus est panis, unus em panem
accipit mellitū, alter placenta, tertius alterius formæ atq; figu-
ra. At probi Christiani per uniuersum orbē non sumunt nisi
unum cœlestē panem, sacro sanctū corpus Christi Ihesu.

Imeli. Quod me inculpat dñs meus doctor in expositione
dicti diuī Pauli, me cōtra oēm rationē naturalem fecisse, illud
exēplis deducens, peuniā siue societate pecuniæ, in qua mer-
catores cōmunicāt pecuniā esse. Dico pecuniæ cōmunio seu
societas

COLLATIO XXI.

focietas, & si in se pecunia sit, ipsa tamen nō est hoc quorū est
 focietas nominatim mercatorū. Sic etiam cōmunio quam ha-
 bent Christo fideles in pane dñi, quum illud secundū institū-
 tionem Christi cum gratiarū actione & recordatione mortis
 & effusionis sanguinis Christi simul manducāt, est panis do-
 mini, sed non id cuius est cōmunio, Christiana dico cōgrega-
 tio. Sic equidē habemus panem quem frangimus in cœna
 dñi, cōmunionē esse corporis Christi, ob id tamen non sequi-
 tur esse corpus Christi essentialē. Panis autē quod sit fidelium
 cōmunio, hoc est, quod Christiana cōgregatio in fractione
 panis se insinuat, testificaturq; omnes nos cōmunionē habi-
 turos in merito mortis & effusionis sanguinis Christi, sequēs
 textus testis est, in quo etiā & Paulus ostēdit idolatras cōmu-
 nionem habere in mensa, hoc est in cibo potuq; idolorū ita di-
 cens, non potestis bibere potū dñi, & potū dæmoniorū, non
 potestis esse participes mensæ dñi, & mensæ dæmoniorū. In
 quibus uerbis dilucide ostēdit idolatras cōmunionē habere
 in mensa dæmoniorū, nihilominus non sunt hoc, in quo cō-
 munionem habent. Ita etiam omnes nos Christiani cōmuni-
 onem habemus in mensa panis domini, sed mensa nō sumus
 domini. Sic & mensa domini nō est cōmunio corporis & san-
 guinis Christi. Hæc mensa est panis dñi & uini, quod nostra
 cōmunio non est corpus & sanguis Christi.

Eckius. Quia magister Iacobus exemplū meū tam manife-
 stum negare non potest, conatur illud intricatis sermionibus
 coram simplicibus obnebulare, sed hoc eum iuuare non po-
 test, in cōmunionē namq; seu societate duæ sunt res, una qui
 societate habent, ut sunt mercatores, alia quæ cōmunis habe-
 tur, ut sunt pecunia & pannus. At iam magister Iacob⁹ inq̄t,
 pecuniā non esse mercatores, quasi hoc ignoraremus, sinet
 tamen nihilominus pecuniā esse pecuniā. Nunc in manus su-
 mimus uerba Pauli. Panis quē frangimus, cōmunio est siue
 cōmunis cuiq; diuisio corporis Christi, sicut igitur pecunia nō
 est

CONCLUSIO PRIMA.

est mercatores, ita & uerum Christi corpus non est homines Christiani. Est tamē nihilominus corpus Christi hoc, in quo cōmunicamus siue participamus, sicut pecuniā est pecuniā, in qua mercatores societatem habent, quare mihi non debet magister Iacobus sacras literas dilacerare, quumq; dilectus dñs noster Ihesus Christus dederit sui corporis cōmunicatiōnem, illam paruipendere non debet in cōmunicatiōne particula sua rapa, aut panis pistori. Sequentia uerba ei non deseruiūt, quemadmodū illa per crines intraxit ad suum falsum intellectū. Sed hęc mens est, Paulus ecclesiam instruere uoluit, ut cum ueneratione susciperet uenerabile sacramentū incipiens a figuris ueteris testamenti Iudæorū, hoc noui figura erat, per id uolens, quod iam ueritate Christi oriente, tenebrōsa Iudæorū figurā cecidissent, post hoc Christianos retrahere conatus a cōmuni sacrificio idolorū & ciborū, ne quis se illis participē faciat. At in scripturis nusq; reperit, sed nec in Paulo, ut dicat cibū idolatrarū esse cōmunionē corpis idoli, sicut de nostro loquitur sacramento, quod cōmunis sit cuiq; diuisione corpis Christi. Ideoq; & dictū firmiter perstat & inuincibiliter, quod & Lutherus ipse fatef securim esse tonitruū, in eorū colla minans, qui uenerabile negant sacramentum.

Imeli. Dicitur neus doctor quum multis uerbis inducit mercatorū societate esse pecuniā, in qua sunt socij, admitto pecuniā esse societate siue cōmunionem mercatorū, ob id tamen non sequitur pecuniā mercatores esse, sicut etiam in præsenti dicto Pauli, panis est cōmuniō corporis, ideoq; etiā & non sequit, hic panis est corpus. Sequit cōmuniō est panis, sicut sequit societas mercatorū est pecuniā. Sic habemus qualiter cōmunionē habeamus in esu potuq; panis dñi secundū suam institutionē in corpore & sanguine Christi, sic etiā & mercatores cōmunicatiōnem habēt cōtractus sui ratione in pecuniā.

Eckius. Nihil aliud quā clamor est, lupo inquit, reperta luscinia. Adhuc se magister Iacobus intricat in cōmunionē

Q

COLLATIO XXI.

siue societate mercatores pecuniæ comparās, sicut & panem corpori Christi, in quo aberrat, ideoq; & a suo falso intellectu desistere non uult, nam cōmunionē pecuniæ ad mercatores, qui in ea comunicant, oportet ut ad Christianos compareret, qui in Christi corpore participant, & non ad panem. Et hoc ut uerum sit, sicut dicit Paulus, Panis quem frangimus, cōmuniō corporis Christi est, sic de mercatorib; dici non potest, eos cōmunionē esse, habēt quidem cōmunionē, & sunt fortij, at pecunia cōmuniō est, in qua cōmunicāt. Sicut & Paulus clare & dilucide, panē esse cōmunicationē corporis Christi, in quo omēs cōmunicamus fideles, quia cōmunionē habemus, ideoq; & spirituale corpus Christi erimus. Ideoq; est impossibile magistrū Iacobum hāc tonitruorū securim a suo collo abducere, nisi cum catholica Christiana ecclesia credat in uenerabile sacramētum.

Imeli. Sicut ante hac dixi ita & nunc dico, duos esse similes sermones, panis est cōmunicatio corporis, & pecunia est cōmunicatio mercatorū, ob id non mox sequerēt, quum panis cōmunicatio sit corporis, ideo corpus est, tunc etiā sequerēt quum pecunia est cōmunicatio mercatorū, ergo esset mercatores, in quo rem omnem residere sino atq; demitto.

Eckius. Magister Iacobus quum hac atq; illē in cōmunicatione hereat, sicut ridiculus fidicen, unicā dumtaxat fidem tangens. Breuiter dico omēs homines scire nullā esse dicendi formā, pecunia cōmuniō est mercatorū, & panis quem frangimus cōmunicatio est corporis Christi. Primū enim dictū, hunc habet intellectū apud omnes homines, pecunia est cōmuniō mercatorū, ut in ea partē quisq; habeat. At panis quē frangimus, cōmunicatio est corporis Christi, hunc intellectum habere non potest, Christi corpus partem in pane habere, nisi noui Christiani etiam & Christum in societate habere uellent, sibiq; partem panis dare in lucrū mercaturæ.

Imeli. Ante hac dñs meus doctor dixit ut scripturæ scripturis

CONCLUSIO PRIMA.

ris cōparent. Dicitū igit̄ habet Matth. xxvi. Hoc est corpus meū, hoc dicitū si scdm suā expositionē intelligi debeat, alio eiusdē capituli dicto aduersat, ubi dñs dicit, me aut̄ non semper habebitis, hoc dicitum intelligi nequit de deitate & gratia Christi, ideoq; & necessario intelligi debet de corpore Christi, quod est contra expositionem dicti dñi mei doctoris.

Eckius. Ego q̄a cū Christiana ecclesia me in uerbis Christi fundo, Matth. xxvi. Hoc est corpus meū, æstimat magister Iacobus hunc intellectum per stare non posse, propter aliud eiusdem capituli uerbū, me aut̄ nō semper habebitis. Ad hoc dico Zwingliū istud pro tertio argumento dñis meis gratiosus nuntijs consulū huc misisse, sed in simili erroneo & lacero intellectu, sicut magister Iacobus. Verū est ibi dñm loqui de suo sacro corpore, sed hoc addāt oportet, quod de suo mortali & passibili corpore loquat̄. Et hoc ut uerū sit probop clara præcedentia & sequētia uerba. Mulier inq; quū præciosum ungentū super caput Christi effuderat, apostolicq; indignabant̄, quod uendi debuisset & pauperibus erogari, præcipue contra hoc Judas murmurabat, quēadmodū multi iam noui Christiani faciūt, & sub pallio quod tam sint in pauperes clementes & proni, contra om̄e in clamitāt, quod ad diuinū cultum & honore erogāt, & si iuxta hoc ipsi pauperibus parum succurrant, bene adparet in quē usum ecclesiastica bona uertant, argenteis imaginibus hostes sunt, illasq; odiunt, uerum dum in ecclesijs stāt, at quum in eorū cistas peruenerint, ad ijs arisq; relictis, ex tunc ab eis diligunt̄. Sicus argenteus Sebastianus in Waldtshūt, ibi dñs dicit, Nam semper pauperes habebitis uobiscū, me aut̄ non semper habebitis, subaudi in mortali corpore, nam sequitur. Mulier hæc ungentū hoc mittens in corpus meum ad sepeliendū me fecit. Quare Christus ob hanc suam corporalem præsentia nihil sacramēto abnegauit, sed quod eum in mortali corpore non essent habituri, iam non est necesse ungentū fundi super caput eius.

Q ij

COLLATIO XXI.

Imeli. Quod dñs hoc dictū non solum supra corpus suum mortale indicarit, sed & supra corpus suum impassibile uerbis met Christi probo Iohan. xvi. ubi dicit. Exiui a patre & ueni in mundum, iterum relinquo mundum & uado ad patrem. Christus igitur si mundū reliquit, ergo in mundo plus non est corporaliter. Ita ergo consequitur dominum non solum de suo mortali corpore loquutum.

Eckius. Hic iā adpropinquat Zwinglij quartū argumentum Iohan. xvi. ubi Christus dixit. Exiui a patre & c. Respondeo uerba Christi uera manere in aeternum, sed Zwinglij & aliorū intellectus falsus est & erroneus, uerū est Christū mundum reliquisse humana & exteriori conuersatione, quod & apostolis indicauit post cœnā, iam tempus adesse, quare nullis scripturis quisq; probare potest. Christū non esse in sacramento sacramentaliter. Nam sicut dixit reliquisse se mundū, sic etiam se reuersurū testatus est, apostolos ad se recepturus, Iohan. xiii. Ideoq; hoc dictum non est contra sacramentum.

Imeli. Quum dñs meus doctor hoc dictū, relinquo mundum, alio dicto præcedenti ad discipulos, uado scilicet & reuertar ad uos, sic exponendū uelit, sicut eo in loco dñs dixit discipulis suis, de suo in mortē abitu, redituq; per gratiosam eius resurrectionē, ita etiā & hic dixisse fertur mundū relinquere, intelligendo solū in mortali corpore. Dico uerba dñi hic ad discipulos fuisse dicta, ante eius ascensionem, quod in illa relicturus sit mundū, quibus sic concludo, quū dñs mundum reliquerit, & hoc post eius corporalē conuersationē, nō est amplius corpus suū essentialiter in mundo, ideo neq; in sacramēto, sperās per huiusmodi sacre scripturæ dicta sufficientem (cū alijs prius per uenerabilē doctore Oecolampadiū inductis) meæ doctrinæ rationē dedisse, subscribēs me his, quæ ante me doctor Oecolampadius, plixiore sermone ostēdit.

Eckius. Breuiter de Christi reditu per resurrectionē, non dixi eius est cōmentū, quia tamē pertinax ait Christū mundū reliquisse

CONCLUSIO PRIMA.

reliquisse. Dico sicut prius, secundū humanā conuersationē, ibi namq; ostēdere uoluit mortē suā & ascensionē, quod oēs credimus. Si autē ipse, uel certe aliquis alter uelit Christū non esse inuisibiliter in sacramēto, illud oportet ut probetur literis sacris, quod nondū est factum, ideoq; & apud Christianā ecclesiā manebō, & apud uerbū Dei, Hoc est corpus meum. Ipse uero quū se fundet i argumētis doctoris Oecolampadij, ego apud meas sibi datas respōsiones sum mansurus similē faciēs ad eū sicut ad Oecolampadiū mentionē, quū utiq; doleā me uidere quondā discipulū meū, per errorē deficere ab opinione catholicæ ecclesiæ. Deus oīm nostrū misereat.

HAEC SEQVENS ORDINATIO dominorum confœderatorum publice in ecclesia lecta est XXVIII. Maij.

Sicut hesterno die & hodie secundo declaratū est & exlatum, sic est & mens serua dñorū nostrorū gratiosorū Heluetiorū xij. cantonū laudādi fœderis nuntiorū consulū & sententia. Si quis hic præsens esset, præcipue ex missis, qui prædicasset, opinaret, uel teneret, Christianæ doctrinæ non consonam, neq; conformē, doctoris Iohannis Eckij primā conclusionem, ~~dominatim~~ uerū Christi corpus & eius sanguinē præsentia esse in sacramento altaris, huc accedat, & eandem conclusionē sacris & diuinis literis impugnet, ut suum fundamentū & eius opinio audiat ac intelligat, anteaq; aliæ conclusiones disputari ceperint. Ex missis uero si quis nihil ad hoc diceret, neq; impugnet, eius silentiū non aliter acceptabitur, quam ut cum primā conclusione consentiat, & eam ut Christianam doctrinam teneat, & ita pariformiter in sequētibus, cum alijs doctoris Eckij conclusionibus seruabitur. Qui uero aliquam conclusionum conabitur impugnare, illud faciat prætermisissis inutilibus sermonū circumitibus, & alijs sacris literis quam ab eo uel alijs prius inductis.

Q iij

COLLATIO XXII.
TERTIVS ARGVENS

Vlrichus Studer.

In nomine sanctæ Trinitatis, Amen. Ut breuibus me explicem. Primo induco uerba Pauli ad Corinth. xi. Hoc est corpus meum quod pro uobis tradetur. Dilecti probr̄q; Christiani, horum uerborum intellectum triplicem inuenio. Primus intellectus & expositio hæc est, quod altaris sacramentum uerum sit sanguis & caro Christi, sub utraq; specie panis & uini, nominatim quod substantia panis transmutetur in substantiam Christi, & post hac uini substantia transmutetur in substantiam sanguinis Christi. Hæc expositio primo manauit, & deriuata est a doctrina Thomæ, & ita acceptata est a Christo fidelibus. Secundus intellectus est, sacramentum altaris panem esse & uinum, & cum his nihilominus sanguis & caro Christi, at nunc istarum duarum opinionum origo omnibus nota est. Ideoque tertium intellectum in manus accipio, quem inuenio in sequentibus uerbis Pauli prioris allegati loci ita sonantis. Quotiescunq; manducabitis panem hunc & calicem bibetis, mortem domini nuntiabitis donec ueniat, sub quo intellectu secure docere præsumpsi probos Christianos inspectis uerbis Pauli quæ ad Galathas scribit v. cap. Modicum fermentum totam massam corrumpit. Post hæc Prouerb. xxx. Verbum Dei ut aurum clarum est, quod septies purgat per ignem. Dilecti probr̄q; Christiani, ex his uerbis iam propositis singuli percipere possunt meliorem intellectum & expositionem præallegatorum uerborum Pauli, Hoc est corpus meum, ita sonauit.

D. ECKIVS.

In nomine tuo domine Ihesu Christe. Dominus Vlrichus (ut opinor) in uia triplicem opinionem collegit de uenerabili sacramento, quarum infortunatorem acceptauit. Sua tamen excellens doctrina, facile in primo congressu notat, quum proponens ecclesiæ Christianæ opinionem de uenerabili sacramento dicit illam ex sancto Thoma de Aquino originem sumpsisse. Potuisset

CONCLUSIO PRIMA.

Potuiſſet tamen bonus ille dñs ſi antiquos eccleſiæ doctores, Cyprianū &c. non legiſſet, percunctaſſe, quis tamen præceptor fuiſſet diuī Thomæ. Albertus dico magnus, quomodo ergo tam audaculus corā hac præſenti congregatione temere non ueret, huius opinionis originem diuo Thomæ adſcribere. Dilecte dñe Vlriche, in quē cōmentarios edidit libros S. Thomas, credo uos non ignorare, in Petrū Longobardū magiſtrū ſententiārū, qui & ipſe ante Thomā Aquināſē hāc opinionē tenuit. Si ueſtris ſubditis ita predicatiſtis ſicut iam dicis, maniſeſtū eſt quod præter ueritatē eos ſeducere uoluistiſtis, q̄ illis præfigurare uolebatiſtis opinionē uenerabilis ſacramenti recentē eſſe, & iā primū in tricētis annis eripuiffe, quū tñ hoc non ſit uerū. Nā a tempib⁹ apoſtolorū elapſi dies in teſtimoniū p̄ducti ſunt doctorū, q̄ uerbū dei eo modo intellexerunt, & quatuor antiqua concilia ante Thomā ueſtrū errorē damnauerūt. Ideoq; & recte quidē de fermēto in harenā deduxiſtiſtis, quo catholicā corrūpitiſtis eccleſiā, etiāq; bene dicitiſtis qd̄ præſumpſeritiſtis, ſed memorate præſumptionē nunq̄ bene feciſſe. Veſtrā opinionē expiſcare tentatiſtis ex uerbis Pauli qd̄ facere nō poteſtiſtis, quemadmodū ſæpius probatū eſt. Paulus em̄ uero panē non nominat piſtorū, ſed ſicut dñs Iheſus dixerat. Hoc eſt corpus meum. Aſſimatiſtis fortāſſe Chriſtianos nuntiare nō poſſe mortē dñi noſtro ſacramēto donec ueniat in extremo iudicio. Vltima ſella ſupra hūc equulū nō ptinet.

VLRICHVS STVDER.

D'Omne doctor, multa adportatiſtis non neceſſaria uerba, & ad meū propoſitū non pertinentia, irrideorq; & contemnor a uobis, quaſi meorū uerborū neq; exordia nec fundamentū neq; ſinem. Primo didici a doctore Wimpina ante annos xx. in uniuerſitate Liptzenſi, q̄ nobis propoſuit Thomā in libro quē de ſacramēto altaris nomināt, in x. prædicamēta Ariſt. diuiſo, ſic incipiēs. Memoriā fecit dñs mirabiliū ſuorū &c. In q̄ pulchre maniſeſtat opinionē intellectus & uerborū Pauli

COLLATIO XXIII.

Pauli ad Corinthios præallegato loco, sed quia hæc res meo proposito non deseruiunt, breuitatis causa demitto. Nominatum mihi dñe doctor scripturis propono exponere præallegata uerba, semota omni expositione doctorum, & affectu omnium hoim, nihil aliud quã unum uolens articulũ per alterũ ad intelligendũ præbere. Ideoq; præallegata uerba a singulis tam obnubilata sunt credita, & in tali diuersa expositione possibile non est ueritatẽ cognoscere. Breuiter igitur hoc uerbum, Hoc est corpus meũ, necesse est intelligi claro & intelligibili dicto ex Dei uerbo. Quare Paulus ex inspiratione omnipotentis Dei nobis exponit, quomodo præposita uerba capere & intelligere debeamus, in qua forma uerbũ Dei interpretari & exponere securior est forma & species. Iuxta hoc petens ut se dñs doctor moderet ab inductione omnium doctorum & intellectu humanorum & expositionũ, propter quod mihi propono hæc uerba hoc & alijs dictis exponere.

D. ECKIUS.

Probe noui diuum Thomam sicut & cæteros Christianos eius opinionis fuisse, quod autem dñs Vlrichus falso ad seducendos simplices, huius opinionis originẽ adscribere tentauit diuo Thomæ, hoc me oportuit enumerare nõ ita esse, induxiq; doctores non ad meam conclusionẽ firmandã sed ut omnes Christiani scirent, hanc de sacramẽto opinionẽ esse pius mille annis uetustiore, quam probus hic dñs proposuerat. Id quod refert unum locũ per alium exponendũ dico uerũ esse. Bonus tamen dñs ille non nouit, quoniam modo equum curui inaptare debeat, locus unus scripturæ obnubilatus per alium locum clarum exponere deet, cuius ipse hic oppositũ facit, uolens hæc clara uerba, Hoc est corpus meum, obcæcare obnubilatis uerbis, in quibus neq; adhuc ostendit, quomodo suam opinionẽ firmet. Clarũ dedi horum uerborum intellectu, si contra hoc scripturas habeat, adportet ergo. Monitionis suæ opus non erat, quod nullos doctores uel scribentes inducere debeant.

CONCLUSIO PRIMA.

debeã plane credo, si libellos fratris sui in Christo Zwinglij non legisset, non tam profunde euangelio implicaret, ut hæc nouam doctrinã in arenã deduceret. Nunc uero scripturas huc adferre, alioqui omnia alia sciat nihil ualitura.

VLRICHVS STVDER.

Chrístiani prohi, spiritus uester bene intelligere potest, quam clara hæc sint uerba, Hoc est corpus meũ &c. quã seriosissime Christianã fidem contingãt. Paulus em̃ ad Iudæos ita explanat xi. capitulo dicens. Fides est substantia rerum sperandarũ argumentũ non apparentiũ. Quare prædicta uerba non sufficienter clara sunt atq; dilucida, sed magis exposcunt declarationem lucidiorũ uerborũ. Sequenter quia pro uerbo Dei habent, ideo nõ est noua doctrina, sed instructio ab æterno deitatis usq; præsens, sicut Iohan. xv. scribit. Quicquid a patre audiui, uobis manifestauĩ. Tandẽ ultimo dñe doctor a uobis cuperẽ ex uerbo dei intellectũ audire, si male dicere uerba prius allegata ita sonãtia. Quotiescunq; manducabimus panem hũc &c. non possint declarare superiora uerba ita sonantia, Hoc est corpus meum. Quotiescunq; manducabitis hunc panem &c.

D. ECKIUS.

Dñs Vlrichus ut sermonem abbreviẽm, tale uult facere argumentũ. Fides (ut Paulus inquit) est argumentũ rerũ non apparentiũ, nũc quum hæc uerba, Hoc est corpus meũ, fidẽ attingãt, necessaria est illoꝝ declaratio alio claro & dilucido dicto. Respondeo, uerũ est, fidem esse de rebus absconditis, & nobis non apparẽtibus, nẽpe quod uidemus scimus, neq; necesse est iam primũ credi. Iuxta tamen hæc uerba fidei clara esse possunt. Quid inq; magis est absconditũ, quam unum esse Deum in essentia, & tamen trinũ in personis, uerba quicquid clara sunt atq; dilucida, sed quod per illa significatur,

R

COLLATIO XXV.

difficile nobis est ad intelligendum, dicit se aliter nescire quā
ut sequentia Pauli uerba, ita uerba exponant, Hoc est corpus
meum. Dico non, & dominus Vlrichus si his diebus præ
sens fuisset, a suo in Christo fratre doctore Oecolampadio,
didicisset hæc Christi uerba, hoc facite in meam commemo
rationem, hic per sanctum Paulum exponi, quomodo me
morari debeat, & nuntiari mors domini, breuitatis tamen
caussa me remitto ad uerba notariorum.

VLRICHVS STYDER.

GRatioli & dilecti domini, ad hæc dicta me resoluo respō
sionis datæ, me accepturum de hoc uenerabili sacramen
to, quicquid decerneretur, & per uerbum Dei declarabitur,
cum illo permanens, iuxta tenorem mandati meorum sub
ditorū, quod est nihil aliud docere & proponere, quam cla
rum Dei uerbum, per amissionem præbendæ meæ.

D. ECKIVS.

Verbum Dei nemo est qui illud domino Vlricho interdix
cat, illud autem si male peruerteret, & in peruerso intellectu
subditis suis prædicaret, non solum amitteret præbendam,
sed & animam suam, perditurus quoque seipsum & ca
teros. Ideoque & eum rogo propter Deum, quin
non sit sublimioris intellectus, ne se a catho
lica & Christianæ fidei unione segre
get, credatque id quod credidere
priores sui probi & honesti
homines, terræ & can
tonis Glarijs,
quo una cum suis sub
ditis uitam æternam
promerebitur.

Conclusio